

కూలిరాజు

రచన:
బోయి భీమన్త.

శ్రీ స్వరాజ్య పబ్లికేషన్స్
విజయవాడ-1.

Krishna

248

ఆ

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సర్కారు
ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సర్కారు
ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సర్కారు

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము

స్థాపితం : 1933

విజయం : 1936

ప్రేమ ప్రోలు : కృష్ణా జిల్లా.

గ్రంథ సామము కూలరాబో

గ్రంథము సంఖ్య 3239 11/5

తెలుగు భువి

విభజన సంఖ్య 248

గ్రంథ దాత స్వంతం

గ్రామము

౨

బం 3239
248

కూలి రాజు - 248

[నాటకం]

బోయి బీమన్న

త్రై స్వరాజ్య పత్రికేష్యై

విజయవాడ - 1

11

స్వరాజ్య ప్రచురణ

సర్వహక్కులు రచయితవి

తృతీయ ముద్రణ

1963 జూన్ నెల

నెల : రెండు రూపాయలు

ప్రసాద్ ఆర్ట్స్ ప్రింట్స్

విజయవాడ-2

శ్రీ స్వ రా జ్య ప బ్లి కే షన్స్

ప్రొ॥ దత్తి అప్పారావు

మల్లిఖార్జున పేట

విజయవాడ-1

IPLA 1053 153 ~~PLB 1013 183~~
20-2/83

ప రి చ యం

“చేతికి నోటికి మధ్య వున్నదే అనంత మానవ చరిత్ర”

సామ్రాజ్యవాదంతో కాంగ్రెస్ చివరి పోరాటాన్ని జరిపిన 1942 లో ఈ నాటకం మొట్టమొదట వ్రాయబడింది. “ధన్యజీవి” అనే పేరుతో చాలచోట్ల ప్రదర్శింపబడింది. తర్వాత కొన్ని మార్పులు పొంది “కష్టజీవి” అనే పేరుతో 1947 లో నవజీవన పత్రికలో సీరియల్ గా ప్రకటించబడింది. మరికొన్ని మార్పులుచేసి 1948 లో ఈ నాటకాన్ని ‘కూలిరాజు’ అను పేర ప్రజలకు అందించాను. వ్యవసాయకూలీ ఉద్యమాన్ని బలపరచడమే ఈ మార్పుల ఉద్దేశ్యం.

మన దేశంలో నూటికి 80 మంది వ్యవసాయంమీద బ్రతికే వారే. అందులో భూస్వాములు బహుకొద్దిమంది. వారిని తీసివేస్తే తక్కిన మెజారిటీ ప్రజలంతా పేదలే. ఎన్ని రాజకీయపార్టీలైనా ఈ మెజారిటీప్రజలమీద ఆధారపడి బ్రతుకవలసినవే. కాగా ఎవరో ఒక భూస్వామి నాయకత్వంక్రింద, గొల్లవాడిక్రింద గొర్రెల్లాగ, ఈ పేద ప్రజలంతా నడవడంవల్ల ఏమీ లాభంలేదని తమలోమంచి ఒక నాయకుణ్ని ఎన్నుకుని, తామంతా ఒక్కత్రాటిమీద నడిస్తే ఈ పేదలంతా తామే ప్రభుత్వ అధికారాన్ని చేబట్టగలరని ఈ నాటకం సూచిస్తుంది.

జగత్తు పరిణామశీలం. ఎల్లప్పుడూ పురోగమిస్తునే వుంటుంది. ఆ పురోగమనంలో ప్రాత శిథిలమైపోతూ క్రొత్త అవిర్భవిస్తూ వుంటుంది. అదే విప్లవం. విప్లవం ప్రకృతిసిద్ధం.

14

ii

నేను ఈ నాటకంలో నిరుత్సాహ పరచింది సాయుధ దౌర్జన్య విప్లవం మాత్రమే. కేవలం ఎన్నికల ద్వారానే సర్వోదయ సమాజాన్ని నిర్మించే అవకాశంగల నేడు దౌర్జన్య విప్లవం అనవసరం సత్యం, అహింస, విశ్వమానవప్రేమ వీటి ద్వారా సర్వోదయ సమాజాన్ని రూపొందించడం గాంధీయిజం. అది షయోజన వోటింగుతో కూలీలు అధికారంలోకి రావడం ద్వారా సాధ్యం.

కులమతవర్గ రహితమైన స్వామ్య సమాజాన్ని గాంధేయ కార్యక్రమం ద్వారా సాధించడాన్ని ఇది చిత్రిస్తుంది.

ఇందులో అవసరమైనమార్పులు చెయ్యడంలోను, ఇది ప్రజల హస్తాల నలంకరించడంలోను, అనుక్షణమూ అమూల్యమైన సలహా సహాయాలతో నాకు గురువుగా, నాయకుడుగా ఎంతగానో తోడ్పడ్డ శ్రీ కూర్మయ్యగారి అపార వాత్సల్యానికి భక్తితో ఈ నాటకాన్ని అంకితం చేశాను. దీని ప్రజావనతకు, దరిద్రనారాయణసేవకు జీవితాన్ని అంకితంచేసిన వ్యవసాయకూలీ నాయకుడు కూర్మయ్యగారు.

రాజకీయాన్ని ఇతివృత్తంగా తీసుకుని రసవంతంగా నాటకం వ్రాయడం ఇంకనుండి నూనెను పిండడం వంటిది. ఈ సాహసంలో నేను ఎంతవరకు కృతకృత్యుణ్ణయ్యూనో నిర్ణయించే బాధ్యత పాఠకులదీ, ప్రదర్శకులదీ, రసజ్ఞులదీను.

—భీమన్న.

బోయి భీమన్న

2

... ..

అంకితం

శ్రీ వేముల కూర్మయ్య గారికి

శ్రీరమకు తండ్రి వారిధి; గారి తండ్రి
 శీతగిరి, లోకపాలన చేయునట్టి
 ఉభయులకు తండ్రి కూర్మయ్య విభవమదిర!
 దయకు వార్ధి, ధైర్యముకు శీతగిరి యితడు!

1

దున్నేవాడిదె భూమి, సోమరులు రై

తుల్ కారు; సర్వ ప్రజల్

అన్నం బట్టకు హక్కుదార్లై; సములే

యానందరున్; లేమియే

కన్నీరంతకు కారణమ్ము అనుచు

వక్కాణించి, రాజ్యమ్ము లే

కున్నన్ గాని ప్రభుత్వమున్ నడుపు మా

కూర్మయ్య సామాన్యుడే!

2

చదువు చెప్పని సమాజమున జన్మించి, వి

ద్యామేరు శిఖరమ్ము లందినాడు,

పాలేరు కులమున ప్రభవించి, రాష్ట్ర చ

క్రము త్రిప్పు మంత్రియై ప్రబలినాడు;

అస్పృశ్యుడై పుట్టి అస్పృశ్యతనుబట్టి
శాసనానికి యెరజేసినాడు;

హరిజనులను జూడ ఆతముబడుచున్న
హరికోసమై గుడుల్ తెరచినాడు;

విద్యకోసము వసతులు, వేతనములు,
బ్రతుకు కోసము బంజర్లు గ్రాంటుచేసి.
శిష్టరక్షణ కవతరించిన రమాధ
వుండు కూర్మయ్య గురుదేవుడండి ప్రజకు!

3

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వర ప్రాణరక్తి
అవతరించిన గాంధీమహాత్ము శక్తి
పోచుగావుత సంతతము వ్యవసాయ
కూలి నాయకుడైన మా కూర్మయ్య!

4

కలవారు, లేనివారని,
కులము లుదేశమున రెండె; కూలీలంతా
కలిసిననే సుఖ శాంతులు
కలవని కూర్మయ్య మంత్ర కర్పింతు కృతినే!

5

పాత్రలు

* * *

1. మధుమూర్తి :- విద్యావంతుడైన కూలి యువకుడు
2. పరంజ్యోతి :- మధు స్నేహితురాలు, కూలి యువతి
3. మిత్ర :- మధు ప్రేమికురాలు, కూలిపిల్ల
4. నిష్కులయోగి :- కూలి ఉద్యమ ప్రబోధకుడు
5. భయంక్రరావు :- కూలీలలో చౌడీ నాయకుడు, మిత్ర
మేనమామ
6. విశ్వనాథరావు :- భూస్వామి
7. ప్రేమకుమార సుందర దివాకర లావణ్యమూర్తి
విశ్వనాథరావు కుమారుడు, అభ్యుదయ గామి
8. దయానందరావు :- మంచిరైతు
9. శివరామకృష్ణబ్రహ్మం :- విశ్వనాథరావు గుమాస్తా
10. జోగులు :- పాలేరు

(ఇంకా రైతలూ, కూలీలు, పోలీసులు వగైరా)

ప్ర

ఈ నాటకం ప్రదర్శన హక్కులు
నాకు చెంది యున్నవి. నా అనుమతి
తీసుకొని ప్రదర్శించవలెను.

ఇట్లు,
దత్తి అప్పారావు
మల్లిఖార్జున పేట
విజయవాడ - 1.

* * *

కూలిరాజు

రంగం 1

[ప్రశాంతమైన ప్రభాతవేళ ప్రజాపురంలో ఒక కూలి
నేట. ఒక వీధిలో, పాడుతూ నిమ్మల ప్రవేశిస్తాడు]

ని:

(పాట)

లేవరా ! లేవర ! కుమారా !

లేవరా నిదురా !

కోడి కూసే కోకిల పాడే,
కూలీ వాకిటి గులాబి పూసె,
ఆవుపెయ్య నిన్నాహ్వనించె
జీవకోటి నీకై పరికించె

లేవరా ! లేవర ! కుమారా !

లేవరా నిదుర !

ఉషఃకాంతి నీ యల్లము చల్లగ
ఉద్బోధించుట లేదా ?
రాత్రియెల్ల తీరంకర మయ్యె,
రాత్రి గడచి చాలా సేపయ్యె,

లేవరా ! లేవర ! కుమారా ?

లేవరా నిదుర !

అదిగో నీ చిరకాల వాంఛ,
అందుకోర సహస్రకరముల;
చేతగొని రాజ్యము స్వరాజ్యము
జేసి పేదల శాధ లార్పర !

(కొంత నడచి) ఓ భారతపుత్రులారా !

బంగారమే పండు పంటభూముల ప్రక్క

విత్తనం బెరుగని బీటినేల

ఆకాశమునకంటు అద్దాల మేడల

ప్రక్కలో, నిరుపేద పాడుకొంప

బలిసిన యేన్దు గున్నలబోలు స్వాముల

ప్రక్క, యెమ్ముల గూటి బడుగుజీవి

వేదాంత విద్యాప్రవీణుల ప్రక్క, చూ

డగరాని శుద్ధ చండాల కులము

ధనమదాంధత రాతి పాదముల ప్రక్క

జాలిబడి యేడ్చు పేదకూలీల గోల,

ఇంత భారతజాతి భేదించుచుండ

సౌఖ్య మెటుగల్గు ? ఎటుగల్గు శాంతి ప్రజకు ?

[ఒకళ్ళిద్దరు ప్రజలు చూస్తూపోతారు. నిమ్మ లో
పాడుతూ ముందుకు సాగుతాడు.]

జాతిభేదము పుట్టి నాశనము చేసె
భవ్యభారతదేశ సౌభాగ్య శోభ,
దాస్య దారిద్ర్య దుఃఖ దగ్ధ ప్రజాభి
తన్ను డమ్మతాన వివిధ భేదములు గాపి.

[నలుగురైదుగురు ప్రజలు అచుసరిస్తారు. అతడు
అలానే ప్రచారం చేసుకుంటూ ముందుకు పోతాడు.]

మానవతియైన భారత మాత మెడకు
క్రూరతరమైన ఉరి తాళ్ళు కులమతాలు,
నిష్కులము, నిర్మతము చేయనేర్చి, మాత
సుద్ధరింపగ తెండిక యువకులార !

[నిష్క్రమిస్తాడు. ఇద్దరు కూలి యువకులు మిగులు
తారు.]

1 యు : ఒరే! ఈయనెవరో మహానుభావుడిలా వున్నాడా!

2 యు : ఏదో ప్రచారం చేసుకుంటూ పోతున్నాడు.

1 యు : ఈయన సంగతేంటో కనుక్కోవాలి.

2 యు : అదెంత పని ? పరంజ్యోతి గారింటికి తీసికెళ్ళదాం
పద. మఘమూర్తి కూడా వచ్చాట్టకదూ అన్నట్లు ?

1 యు : ఈవేళ బడిసాలలో మీటింగు కూడా వుందిగా.

(నిష్క్రమిస్తారు. వెనుకనుంచి నిష్కుల్ పాడుతూ
తిరిగి ప్రవేశిస్తాడు, వెనుక కొందరు కూలి ప్రజ
లుంటారు.)

ని :

(పాట)

మాతా ! కూలీ మాతలనే
మల మల మాడిచి వైవగ తగదే ?

లోకము కంతా ఆకలి దీర్చే
కూలీ బిడ్డకు కూడు పెట్టవా ?
త్యాగమునకు పేదరిక మొక్కటే
ఫలితమటే ఓ భారతమాతా !

మాతా ! కూలీ మాతలనే
మల మల మాడిచి వైవగ తగవే ?

నీ వాకిటిలో నెలవంకలతో
ముగ్గులు పెట్టే ముద్దు బిడ్డలను
ముళ్ళకంపల మోదగనేల ?
దయలేదా, ఓ ధాత్రీమాతా !

మాతా ! కూలీ మాతలనే
మల మల మాడిచి వైవగ తగవే ?

పగలు రేయి తన బ్రతుకు బ్రతుకుతో
నీ పాదాబ్జములే పూజించే
కూలీ కన్నియకు కోరిక లేదా?
శాంతి సాఖ్యములు వలదా ?

మాతా ! కూలీ మాతలనే
మల మల మాడిచి వైవగ తగవే ?

[పాడుకొంటూ నిష్క్రమిస్తాడు. వెనుక ప్రజలంతా వెళతారు. అంత తేర లేస్తుంది. కూలీల ఇళ్ళు కనిపిస్తూ వుంటాయి. అనొక మామిడి తోట. అందు బాటులో పూలచెట్లుంటాయి. పరంజ్యోతి పాడుగా పువ్వులు కోస్తూ వుంటుంది.]

పర :

(పాట)

ఇది క్రొంజిగురే,

ఇది ఫలమే,

ఏది వలతువో రావే

ఏది వలతువో రావే

ఓ పికమా ! ఓ శుకమా !

ఓ మకరందమా !

పూవులు పూసేవేళే, ఇది

మావులు కాసే వేళే,

ఇది పాటే — కూలీ పాటే,

ఇది ఆటే — ముందుకు బాటే,

తీయని మామిడి తోటే,

కోయని పూవుల తోటే

నేడే రావే !

రేపెవ చెవరో !

దొరికిందెంతో అంతే సుఖమే

దొరికిన నాటిదే జీవనమే

[పాట అందుకొని పాడుతూ మధు ప్రవేశిస్తాడు.]

మధు : (పాట)

నేడే బ్రతుకా ?

రేపే లేదా ?

గొరికిందెంఱో అంతేనా?

గొరికిన దానితో తృప్తైనా ?

పర : తృప్తే, మధూ ! తృప్తి ఏనాటి కానాటిదే. ఐతే—
నిన్ననగా వచ్చి ఇప్పుడా కనిపించడం ?

మధు : రాత్రేగావస్తా? బొనుగాని, ఎవరిని రమ్మలటున్నావు?

పర : వా సంతికని.

మధు : ఎందుకూ ?

పర : పాడడానికి.

మధు : ఐతే — అదిగో వచ్చింది. పాడించు !

[మిత్ర ప్రవేశిస్తుంది.]

మిత్ర : ఎంత చక్కగా పాడుతున్నా వక్కా ! నీ పాటకు
వసంతుడే —

మధు : ప్రత్యక్ష మయ్యాడు !

మిత్ర : (మధును చూచి సిగ్గుపడుతుంది.)

పర : ఎవరికే ప్రత్యక్ష మూత !

మధు : మిత్రకులే.

మిత్ర : (కోపంగా) మరే.

పర : తథాస్తు.

మధు : ఏదీ, దేవతలు పూలవర్షం కురిపించరేం. (ఒక కొమ్మ పట్టుకుని దులుపుతాడు. పువ్వులు రాలతాయి.)

మిత్ర : (తలమీది పువ్వులు దులుపుకుంటూ) ఈ గోజులలో దేవతలు భూమ్మీదనుంచే దులుపుతున్నారపువ్వులు.

మధు : “దులుపుకుంటున్నా” రను.

పర : మీరు సేదీలు పడుతూవుండండి; నే నిష్పడే వస్తా.

[వెళుతుంది.]

మిత్ర : నేనూ వస్తున్నా (వెళ్ళిపోతుంది)

మధు : (చేయి పట్టుకుని) ఆగు, మిత్రా! ఎన్నాళ్ళయింది నిన్ను చూచి !

మిత్ర : అయితే ?

మధు : నీ మాట — నీ పాట —

మిత్ర : ముఖస్తుతులకేం లే !

మధు : ఆ ! నేను మధుని మిత్రా !

మిత్ర : కాబట్టే (వెళ్ళిపోతుంది.)

మధు : (నిరుత్సాహంగా)

మ్రోచుకొమ్మలు పసిరించె, మొగ్గదొడిగె

మూగకోయిల గొంతుకల్ మ్రోయసాగె

విజన వనములు ప్రియజనావృతము లయ్యె

జీవితమ్మేలొ నాకు శైశిర నిశీధి!

పర : (ప్రవేశిస్తూ) ఏం మధు ! ఈ వసంతంలో శైశిర నిశీధాన్ని అనుభవిస్తున్నావేం ?

మధు : కాక ?

ఆకురాల్చి మ్రోడైన తాటాకు కొంప
అల్లెయున్నది, వికసింపనైన లేదు
తమ్ముల మొగాలు, ఇంట భత్యమ్ము లేదు ,
కార్మికని బ్రతుకేమి మాఘమ్ము గాక.
[మిత్ర మామిడిపండుతో ప్రవేశిస్తుంది.]

పర : నిత్యమాఘం, మధూ ! కూలీల ఈ దౌర్భాగ్యా
నికి అంతం లేదా అనిపిస్తుంది. స్వరాజ్యం వచ్చిన
తర్వాత కూడా...

మిత్ర : మనకు వచ్చింది స్వరాజ్యం కాదు. స్వాతంత్ర్యం
మాత్రం.

మధు : అబ్బో ! మిత్ర చాలదూరం వచ్చిందే !

పర : నీ శిష్యురాలు కదా ?

మధు : నా శిష్యురాలి కింత కోప ముంటుందా ?

మిత్ర : ఉండవలసిన కారణం వుంటే సరి.

పర : నీవు లేఖ లెప్పుడూ నా పేరనే వ్రాసేవాడివి. అదీ
ఆ కారణం.

మధు : నీ వంటే వ్యవసాయకూలీలలో పనిచేస్తున్నావు
కాబట్టి—

పర : నాకంటే మిత్రే ఎక్కువ బాగా పనిచేస్తువుందిప్పుడు.

మధు : ఇకనుంచి మిత్రకే వ్రాస్తాను లేఖలన్నీ.

పర : ఎక్కడి నుంచి ? ఇక కాలేజీకి వెళ్ళనక్కరలేదుగా ?

మధు : కాలేజీకికాదు, మద్రాసులో ఒక ఉద్యోగం వచ్చింది.
ఇదిగో ఆర్డరు.

[జేబులో నుంచి తీసి ఇస్తాడు.]

పర : ఐతే - ఉద్యోగం చేస్తావన్నమాట ?

మధు : మరి - ఈ దశాదం తీరేనెట్లా ?

పర : నీలాంటి యువకులంతా పొట్ట చేతబట్టుకొని ఉద్యోగా
ల్లోకి పోతుంటే ఈ నిరుపేద కూలీలకు దిక్కెవరు... ?

మధు : నాకేమీ గత్యంతరం కనిపించడంలేదు.

ధనము గల్గిన గల్లు స్వాతంత్ర్య, మంత

భాగ్యవంతుల బంధము పదిలిపోవు;

సౌఖ్యమును, స్వేచ్ఛ కోరెడి శ్రమికులెల్ల

ఎవ్వధమునైన ధనము గడింపవలయు.

ఏం, మిత్రా ?

మిత్ర : ఇదిగో బహుమీనం (మామిడిపండు మీదకు విసురు
తుంది.)

మధు : (పండు కళ్ళకద్దుకుని) మహాప్రసాదం!

పర : (అయిష్టంగా) మధు ఉద్యోగం చెయ్యడం నీ కిష్ట
మేనా మిత్రా ?

మిత్ర : (మానం)

పర : మీ రిద్దరూ ఏనో ఆలోచించుకున్నారా యేమిటి ?
ఏమో, మధూ ! నీవు లేకపోతే ఈ కూలీలంతా తల్లి
లేని పిల్లలై పోతారు. నిన్ను నమ్ముకునే ఇక్కడ నే నీ

ఉద్యమాన్ని లేవదీశాను. నీవు దీన్ని నడిపించితీరాలి.
(మిత్రతో) ఏమే, మాటాడవు?

మిత్ర : నేను ముందే చెప్పాను. మనకు స్వాతంత్ర్యమే
వచ్చింది గాని, ఇంకా స్వరాజ్యం రాలేదు. దాన్ని
మనం సాధించవలసివుంది.

మధు : (ఎదరచూచి) అశుభా! మహారాజాధిరాజ, రాజ పర
మేశ్వర, మహారాజా, మీ మేనమామ—

మిత్ర : (భయంతోచూచి) తులసినగంలో గంజాయిమొక్క.

[నిష్క్రమిస్తుంది, భయంకరావు ప్రవేశిస్తాడు, మంచి నిమాత్రం.]

భయ : హహహా! పరంజోతి! ఈ రాలుగాయి ఇంటిచుట్టూ
ఎంతకాలం తిరగను? (పాట ధోరణిలో) నన నననన
నన, నన్ననా నాననన... .. (ఎదరచూచి) ఛెస్! ఈ
పంది కొక్కెప్పడొచ్చింది? డేమ్ రాస్కల్.

మధు : రారా, భయంకర్! కూర్చో. ఏమిటి, ఎలా ఉంది
నీ హయాం?

భయ : నా హయామా! నా హయాం? హూ! ఈ
భయంకర్ పేరెత్తితే బ్రహ్మాండం (మీసం
త్రిప్పుతూ) ఈ బ్రహ్మాండం—

మధు : బద్దలై పోదంటావు!

భ : కాకపోతే? ఈ ఒక్క మీసానికి జవాబు చెప్పే మొగోడు ఈ మూడు లోకాల్లోనూ లేడు.

మధు : నీ బల మంతా జాత్యుద్ధరణ కోసం ఉపయోగిస్తే బాగుండునా.

భ : జాతా? జాతి! కప్పల తక్కెడ, పీతలమంగలం. యీ కూలిజాతి నుద్ధరించే వాడెవడా?

మధు : నీలాంటివాడు పూనుకుని నడిపిస్తే—

భ : వరేహ్వా! నేనుకాదు, నువ్వుకాదు, నిన్ను పుట్టించిన జేజెమ్మ అమ్మా మొగుడైనా సరే ఈ పాటకపు జనాన్ని ఒక దాన్ని నడిపించలేడు.

పర : వాళ్ళు దరిద్రులు కాబట్టి—

భ : వాళ్ళకి బుద్ధుంటే దరిద్రు లెందుకవుతారా? (చివాలున లేచి పోతాడు.)

మధు : మామూలే, ఏమీ మారలేదు.

పర : పుడకలతోటే వాడు మారడం. పద, కాఫీ త్రాగి వద్దాం.

మధు : పల్లెటూళ్ళలోకూడా కా ఫీలేమిటి? పాలో, మజ్జిగో కలో, గంజో, త్రాగక ?

[ఇద్దరూ నిష్క్రమిస్తారు. వెనుకనుండి నిష్కల్ ప్రవేశిస్తాడు.]

ని : ఓ భారతీయులారా !

మీ బిడ్డలే కూటికై బాధపడుచుండ

దయలేక చూతురా తండ్రులార?

మీ కూలితమ్ములే ఆకట బడియేడ్వ

కన్నులు తెరువరా అన్నలార ?

మీ తల్లి దండ్రులే ఆతపాగ్నులగ్రాగ

కన్నీరు నింపరా పిన్నలార ?

మీ జాతియే అన్నమే లేక నశియింప

ఊరక చూతురా యువకులార ?

పేదకూలీలలో పుట్టి పెరిగి కొంత

బాగుపడినట్టి యో భాగ్యవంతులార !

మరచిపోదురా జాతిని ? మాతృదేశ

చరణసేవా పథమ్మిది సాగిరండు.

(పరికించి) ఇదేనా మధుమూర్తి ఇల్లు! ఇట్టి దారిద్ర్య

పిశాచి వాడికోరల నుంచా ఈ అమృత వాహిని

ప్రవహించింది! ఇట్టి పేదతనపు ఊబినుంచా ఈపద్మం

పరిమళించింది!

కప్పుపై ఆకు లన్నియు గాలికెగిరి

పోయె, వానలచే కూలిపోయె గోడ;

ఎండిపోయిన శ్రమికుని గుండెవోలె

క్రూర దారిద్ర్య మీయింట కొలువుతీర్చె.

[అంత మధు ప్రవేశిస్తాడు]

ని : ఓ! మధు! ఇదేనా మీయిల్లు! నేను జ్ఞాపకంవున్నానా?

మధు : (చేతులుమోడ్చి) అనామకుడైన నన్ను మీరు జ్ఞాపకం పెట్టుకోగాలేంది - జగత్ప్రసిద్ధులైన మిమ్మల్ని జ్ఞాపకం పెట్టుకోలేనా, స్వామీ?

ని : మనం ఒక్కసారేగా కలుసుకున్నాం, మీ కాలేజీలో?

మధు : చిత్తం. నాటి మీ ఉపన్యాసం ప్రజీ అక్షరమూ నా చెవుల్లో గింగురు మంటూవుంది.

ని : ఇప్పుడు కానలసింది ఉపన్యాసాలుకావు, పని! పని కావాలి. చదువయిపోయిందిగా? ఇక నీ కార్యక్రమ మేమిటి?

[పరంజ్యోతి ప్రవేశిస్తుంది.]

మధు : ఈమె పరంజ్యోతి. అదిగో మాయింటిప్రక్క యిల్లే. తెలుగు బాగా చదివింది. పాటలూ, పద్యాలూ వ్రాస్తూ కూలీలలో ప్రబోధం కలిగిస్తూ వుంటుంది.

పర : నమస్కారం, స్వామీ!

ని : కూర్చో, అమ్మా! కార్మికోద్యమంలో నాకు మంచి శిష్యురాలివే లభించావు.

పర : మధు మాటలకేం లెండ్లి!

ని : మా ఉద్యమానికే నీవొక జ్యోతివి, తల్లీ! మధూ! నీ కార్యక్రమం మాట?

పర : ఉద్యోగం చేస్తాడట. ఆర్థరుకూడ వచ్చింది.

ని : ఆఁ ?

మధు : నావి చాల దుర్భరమైన పరిస్థితులు. ఇంతవరకు చదవడమే కష్టమై పోయింది. ఇండినిండా కటిక దరిద్రం. ఉద్యోగం చెయ్యకపోతే బతికే విధానం లేదు.

ని : ఇది నీవంటివారు అనవలసిన మాటకాదు. బ్రతుకా ? నీ తాత తండ్రుల కెలా గడిచింది? బ్రతకడానికి బానిస వృత్తి తప్ప గత్యంతరమే లేదా ?

మధు : జాతిసేవ పేరుతో ప్రజల డబ్బుతినడం నాకు కిట్టదు.

ని : నీ వంటి విద్యావంతులు పొట్టకోసం జాతిని విడిచిపెట్టి పోతూవుంటే అజ్ఞానులూ, స్వార్థపరులూ జాతికినాయకులమని ప్రజల్ని దోచుకుంటున్నారనడం నీకు కదా ? నానితో ఇన్ని కోట్ల మంది నిరుపేద కూలీలు దిక్కులేకుండా పోవడంలేదా ?

పర : స్వామీ ! మీది కేవలం కూలీ ఉద్యమమేనా ? హరిజనోద్యమం కూడ కలిసివుందా ?

ని : నాది కేవలం కూలీ ఉద్యమమే. ఈ ఉద్యమంలో కులానికి స్థానంలేదు. కులభేదాలు రూపుమాపి ఏకైక భారతజాతిని తయారుచేసి రాజకీయ ఆర్థిక సాంఘిక సమత్వం స్థాపించడమే నా ఆశయం.

పర : కులాలు నశిస్తాయంటారా ?

ని : ఆహా, ఎందుకు నశించవు ?

కూడు దొరకక ప్రతిరోజు కూలికేగు
కులము లన్నియు నొక్కటె కులము కాదె ?
బ్రాహ్మణుడు మొదల్ మాదిగవాని వరకు
కష్టపడునాడు ప్రతివాడు కార్మికుండె.

ప్రజల్లో నేను రెండే తెగలు— భాగ్యవంతులు, నిరు
పేదలు. సర్వసమత్వాన్ని స్థాపించగలవారు పేదలు—
అంటే కూలీలు మాత్రమే. మధూ! ఏమంటావు?

మధు : ఆలోచిస్తాను.

ని : బ్రతకడం ఎలాగ అనే ప్రశ్న నిన్నేకాదు, ప్రపంచ
యువకులందరినీ బాధిస్తోంది. దానికి జవాబు — నేటి
ఆర్థిక విధానాన్ని మార్చడమే. మార్చడం ఎలా?
నీవంటి యువకులంతా బ్రతుక్కి భయపడి పారిపోతూ
వుంటే ఎదిరించి నిర్విగల మగవాడింకెవరు?— అదిగో,
అలాచూడు ఆ కూలీల్ని! పాపం! పౌద్ధస్యమానం
పొలాలలో, గనులలో, కర్మాగారాలలో, రైక్కలు
ముక్కలు కట్టుకొని, జీవచ్ఛవాలలాగ తనువుల్ని
ఇళ్ళకు చేర వేస్తున్నారు—నిర్భాగ్యులు! నిరాధారులు !!

[తెరలో పాట]

ఆకటిబాధల మే మల్లాడగ
నీవు భుజించెదవా? తండ్రీ!

అంతము లేదా మా కష్టాలకు
దేవా, సీమోక డుంటే?

నూటికి తొంభైమంది దీనులకు
నోటికి తాళం బాబూ!

ఆకటితో మేమేడ్చుచు నుండగ
అరుగునె తిన్నది నీకు?

పర : (కళ్ళుతుడుచుకుంటూ) మధూ! బ్రతుకలేకపోతామా?
ఆ ఉద్యోగం ఆర్డరు చింపెయ్యి.

మధు : (ఆర్డరు చింపేస్తూ) స్వామీ! మీ అడుగుజాడలలో
నడుస్తాను. ఆ కూలీల కోసం నేను త్యాగం చేస్తాను.
నా బ్రతుకంతా ఆ నిరుపేదలకు ఒక్క మెతుకు విలు
వైనా కాగలిగితే, ఎంత ధన్యుణ్ణి!

పర : ధన్యులం, మధూ!

ని : నేడు సుదినం. ఈ వారంలోనే ఈ తాలూకా కూలీ
యూనియన్ ఏర్పాటు చేదాం. గాంధీమహాత్ముడు ఏ
ఆదర్శంకోసం పోరాడాడో ఆ ఆదర్శాన్ని మనం
సాధించుదాం. ఆహా, ఇప్పుడు గదా గాఢాంధ
కారంలో నాకు కించిత్తు వెలుగు గోచరిస్తున్నది!

పర : పదండి. బడిసాలలో ప్యవసాయకూలీలు సమావేశం
అవుతున్నారు — మీకు స్వాగతం యివ్వడానికి.

మధు : (ఆశ్చర్యంతో) జ్యోతీ!

ని : ఓను. మనకు జ్యోతీ మార్గదర్శిని!

[అంతా నిష్క్రమిస్తుండగా తెరపడుతుంది. తెరలో
వాట తిరిగి వినిపిస్తూ వుంటుంది.]

రంగం 2

[కాలువగట్టు: ఉదయం. విశ్వనాథంగారి పాలేరు జోగులు, ప్రవేశిస్తాడు. చేతిలో కాగితం వుంటుంది.]

జో : తస్సాగొయ్య! పప్పొండుకున్నంత సంఘోసంగా వుందీ యేల. ఇల్లు నిండుకున్నా కడుపునిండుగా వున్నట్టుంది. రోజూ ఇల్లాగే అబద్ధంగా కడుపు నిండుతున్నా - ఆ యెధవ పాలేరుతనం మానేద్దను. (కాగితం చూస్తూ) కీస్, బాస్ పీస్! మాబాబు నన్ను బళ్ళో యేశాడు గాడు, గాడిదకొడుకు. లేకపోతేనా? ... (కాగితం గోచీకి ముడివేస్తాడు. అంత శివరాం ప్రవేశిస్తాడు— వెనుకనుంచి.)

శి : ఎవడా దున్నపోతు, దారికడ్డంగా?

జో : (ఉలిక్కిపడి) బాబో రండి! అయ్యబాబో!! తమరా? (తప్పుకుంటాడు).

శి : ఓరి, గాడిదకొడకా!

జో : పాలేరోణ్ణి బాబయ్యా, రచ్చించాలి.

శి : ఏడిశావుగాని—ఏమిటా ముజ్జేస్తున్నావ్?

జో : గోచిపాతండిబాబు!

శి : ఎక్కడికిలా పోతున్నావు?

జో : కాట్టాల దిబ్బకండి. మా పెద్దలంతా అక్కడున్నారు.

శి : అయితే త్వరగా చావు.

జో : చిత్తం తమరుకూడా—

శి : ఓరి, ఎడ్డిగాడిదా?

జో : చిత్తం. చిత్తం. (కంపరంహో నిష్క్రమిస్తాడు.)

శి : (అలోచించి) వీడెక్కడికి పోతున్నాడు చెప్పా !
(పొడుంపీల్చి) ఆఁ! తెలిసింది. తాలూకాకూలీసంఘం
ఈవేళేగా? ఈవూళ్ళో ఎక్కడా సభ పెట్టుకోకుండా
చేశాను. ఆ కాష్టాల దిబ్బలలో పెట్టుకుంటున్నారు,
వెధవలు. కానీ—ప్రపంచం తల్లకిందులవుతోంది!
వెధవ కూలీ పీచుగులకీ సంఘాలే!

[నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెరలేస్తుంది. సుందరభవనం.

పుస్తకాలగది, కుర్చీలు, సోఫాలు వుంటాయి. ప్రేమ
కుమార్ పాడుకుంటూ—ఎక్కడికో వెళ్ళడానికి ముస్తా
బవుతూ వుంటాడు.)

ప్రేమ : (పాట)

కోకిల పాడినగానీ,

కాకులు గూసిన పోనీ,

హాయిని గూర్చే తీయని
ఆమని కేలా ?

ప్రియులొ హో భళి! యందుకొ
విరసులు విసుగొందుదురో,

వెన్నెల జల్లే చల్లని
పున్నమ చంద్రుని కేలా ?

మధుకణములు వర్షించునొ
మందాగ్నులు దహించునొ
సహజమైన నీ గానము
చాలించకుమోయి కవీ !

[అంత విశ్వనాథం ప్రవేశిస్తాడు.]

వి : ఏదైనా వూరా?

ప్రే : లేదండి నాన్నగారు, ఇక్కడికే. వాళ్ళేదో సభ పెట్టి
కుంటున్నారట, పిల్చారు.

వి : ఎవళ్ళు ?

ప్రే : తాయీకా వ్యవసాయ కూలీ యూనియన్‌లో ఏదోనట.
మధు ఒకసారి రమ్మన్నాడు.

వి : (ఆలోచించి) ఓహో! అదా! ఏ మధు ?

ప్రే : వాళ్ళమధు, నా క్లాస్‌మేటుగా ?

వి : వాడికేం మతిపోయిందా? ఏదో ఉద్యోగం సంపా
దించుకోక, ఈ కోతులముఠాను లేవదీస్తున్నాడు ?

పే : విషయాలన్నీ తెలుసుకొద్దామనే.

వి : సరే, వెళ్ళిరా. ఇదిగో, అబ్బాయి! వాళ్ళతో కలసి కూర్చోకే. అన్నట్టు—వాళ్ళు వల్ల కాట్లో ప్లాసుకుంటున్నారని సభ !... కుర్చీ ఏదైనా పట్టించు కెళ్ళు.

ప్రే : సరే తెండి. చూస్తాను.

[నిష్క్రమిస్తాడు. అంత రెండో ప్రక్కనుంచి శివరాం ప్రవేశిస్తాడు.]

వి : ఇదిగో—చూడండి, అబ్బాయి వాళ్ళ మీటింగు కేదో వెళతా డట. కూడా కుర్చీ ఒకటి పంపించండి.

శి : చిత్తం. (తలనోకికొని) అబ్బాయిగారు ఆ పాడుచోట్లకి వెళ్ళడం అంత ఊమం కాదనుకొంటానండి.

వి : ఊమమో, గీమమో—ముందు పని చూడండి.

శి : చిత్తం. చిత్తం. (పొడుం పీలుస్తూ పోతాడు.)

వి : ఈ చదువులూ— ఈ బుద్ధులూ— ఇక గోతులూ, గొప్పలూ సరిచేసేలా గున్నాయి!

శి : (పినయంగా ప్రవేశించి) చిత్తం. అబ్బాయిగారు బండి చేయించుకుని వెళ్ళారండి. అయితే—చూశారూ—కానికాల మొచ్చేసింది.

వి : నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నాను. ఏదీ—కాస్త—

శి : (ప్రక్క బీరువానుంచి సీసాతీసి గ్లాసులోపోసి అందిస్తూ) కొత్తది—ఇదివరకెప్పుడూ మనం వాడలేదు.

వి : (ఒక్కొక్కలో త్రాగేసి) ఊ! అబ్బ! బాగుంది.
ఏమిటి?

శి : ఈ కూలీ సంఘాలు—

వి : ఆ! అదే! అదే! ఆ గాంధీ పుట్టినప్పటినుంచీ అంతా
తగులబడిపోతోంది.

శి : బతికుండగా సాధ్యంగాని వాడి ఆదర్శాలు చచ్చిం
తర్వాత సాధిస్తారట ఈ కోతులు. వీటిని గోటితో
త్రుంచెయ్యకపోతే - గొడ్డళ్ళదాకా వస్తుంది.

వి : ప్లాను తయారు చెయ్యండి.

శి : మనం పెద్ద ఉద్యోగస్తు లందరికీ యిద్దామనుకుంటున్న
విందు మనకు ఈ విషయంలో బాగా ఉపయోగపడదీ.

వి : భేషగా! నెంబరు వాన్ బుర్రండి మీది, గుమాస్తా
గారు! బాగా మెహర్బానీగా చేయించండి. ఖర్చుకు
మాడనద్దు.

శి : అబ్బే, అందులో వెనకడుగు వేస్తానా? ప్రత్యేకంగా—

వి : ఊ, నన్నడగాలా?

శి : ఎస్టిమేటు (కాగితం తీసి) ఏదో వేశాను—

వి : ఇలా తేండి (తీసుకుని సంతకంచేసి ఇచ్చేస్తాడు.)
యింకా రాలే? ఎవడా అక్కడ?

శి : చిత్తం. ఎవడా అక్కడ? జోగడుకూడా రాలేదే!

వి : రాస్కెల్ ఇంకా రాలే?

శి : ఎళ్ళ సంఘం గదండి.

వి: వీడికీనా ?

శి : ఏమో 'వినాశకాలే విపరీత బుద్ధిః'—
[అంత కంగారు పడుతూ జోగులు ప్రవేశిస్తాడు]

జో : దండాలు దొరగారు !

శి : వచ్చావా? ఏం రా? పెళ్ళాం విడిచిపెట్టలేదా యేంటి?

జో : కాదండి బాబయ్యా—

వి : (కోపంతో) డొంగరాస్కెల్ ? ఇంత ఆలస్యమేం రా?
ఇడియట్ ?

జో : (వణకుతూ) మా వాళ్లుండి—

వి : ఆ ! మీవాళ్లు ?

జో : సంఘం పెట్టుకున్నారండి. నేను రానంటుంటే రెక్కట్లు
కుని లాక్కుపోయారండి.

శి : చిత్తగించారా తమరు ? తమరింకా జీవించివుండగానే

వి : ఊ! వీళ్ళపని చెప్పతాగా (హాంకరిస్తాడు)

జో : (వణకుతాడు)

శి : చెప్పరా చెప్ప—ఇంకా యేంటి మీటింగు సంగతులు?

జో : సంగం వోటి చేశారండి. దానికి మధు పెస్కరోట్టండి.
జోతి పెస్కరోట్టండి, బయెంకరంగాడు వీసె పెస్కరో
ట్టండి, అందరిచేతా యేలుముద్దు యెయ్యించుకున్నా
రండి. సంగమింకా నడుస్తోందండి....

శి : నువ్వు వేశావా వేలిముద్ర ?

జో : లేదండి. నాయేలు పట్టుకెళ్ళి-మసిలోముంచి, కాగితం మీద లెగదీశారండి.

శి : కొంప ముంచేరా ! నట్టేగా కలిపేశేరా నిన్న !

జో : (ఏడుస్తూ) నిజమేనండి బాబయ్యా ? అయ్య నా కొంపో ! (నెత్తి నోరూ కొట్టుకుంటాడు)

వి : (సిగరెట్ వెలిగిస్తూ) పొమ్మనండి, గాడిదకొడుకుని.

శి : పోరా - జోగా. ఆనక నాకు కనిపించు. పో.

జో : రచ్చించాలండి, బాబయ్యా ! (గుండెకొట్టుకొంటూ పోతాడు)

శి : తమకు పోటీ తయారైందన్నమాట !

వి : నాకా ? హుఁ !

శి : భయంకర్ గాడు మనచేతిలో వుండేవాడు. ఆపిల్ల కోసం వాడు అందులోకి పోయాడనుకుంటాను.

వి : ఏ పిల్ల ?

శి : సంఘానికి సెక్రటరీ - పరంజ్యోతి. తమరు ఆ పిల్లని చూశారా ? పోతపోసిన బంగారం తీగ కదండీ ?

వి : మరి - చూపారు కాదేం ?

శి : ఆ ప్రయత్నంమీదే వున్నాను సుమండీ... వాడెవడో నిష్కలయోగట ! “కులంలేదు, మతంలేదు” అని వీధులవెంట తెగ అరుస్తున్నాడు. కడకి కలాన్నీ, మతాన్నీకూడా నా శనంచేసేలా గున్నారండి వీళ్ళు !

వి : ఆఁ! దుంప తెంపేస్తానని చెప్పండి. వెధవమూక - నల్లుల్ని నలిపినట్లు నలిపేస్తా - ఏదీ కొంచెం లేవ దీయండి.

శి : (లేవదీస్తూ) తమశక్తి నాకు తెలీదా? హనుమంతుడి దగ్గర కుప్పిగంతులా, వెధవలు?

వి : ఊఁ. (నిష్క్రమిస్తాడు)

శి : (పొడుంపీల్చి - వికటంగా నవ్వుతూ) కాళ్ళు నెత్తి మీద కెక్కుతామంటే చెల్లుదా. రైతులూ, కూలీలు ఒకటే అని ఆ నిష్కుల్ గాడి బోధ. రైతులూ, కూలీలూ ఏకమే తే ఇంకేముంది? కూలీల్ని, రైతుల్ని ఎప్పుడూ కలవనివ్వగాడదు. కలిశారా - విప్లవమే! విప్లవం వచ్చిందా, సర్వం జగన్నాథమే. అప్పుడు నాలాంటివాళ్ళ నోట్లో దుమ్మేగా? చుక్క పట్టించి చుక్కాని పుచ్చుకొని విశ్వనాథరావుని నేను నడిపిస్తాను. ఈ కూలీ ఉద్యమాన్ని మొగ్గులోనే త్రుంచేస్తాను. (పొడుంపీల్చి) విందేర్పాని చేస్తున్నాంగా? పెద్ద వుద్యోగస్తులంతా నా చేతిలో వుంటారు. ఇంకా దుమ్మే కొంత సొమ్ము మిగులుదీ.

[తలవూపుతూ, పచార్లుచేస్తూ వుంటాడు.]

(తెర)

రంగం 3

[ప్రజాపురంలో ఒక వీధి. ప్రచారం చేసుకుంటూ
పాడుతూ పరంజ్యోతి ప్రవేశిస్తుంది.]

పర : (పాట)

పగలెల్ల పనిచేసీ

పస్తు పడుకుంటావు

పల్లెత్తు మాటాడలేవా? ఓ కూలి!

పావలా తెచ్చుకోలేవా?

పుట్ల కొలది నీవు

పురిగట్టి వస్తావు

ఆకలని చెప్పకోలేవా? ఓ కూలి!

అర్థభాగము పొందలేవా?

పంట పండిస్తావు

పరుల కర్పిస్తావు

ప్రియంగ భుజియించలేవా? ఓ కూలి!

ప్రేమతో జీవించలేవా?

[నిష్క్రమిస్తుంది, అంత నిష్క్రూల్ ప్రవేశిస్తాడు.]

ని : ఓ భారత వీరులారా! వ్యవసాయకూలీ యూనియన్ ను
బలపరచండి. ఈ యూనియన్ పరమాశయం ఒకే
ఒకటి. అది కుల మత వర్గ విభేదంలేని సర్వస్వాన్య
సమాజాన్ని నిర్మించడం. మీరంతా ఈ యూనియన్ న్లో
చేరి, దీన్ని బలపరచి, సర్వమానవ శ్రేయస్సుకు
తోడ్పడండి.

కుల మతముల్ సేరించి, తన

కూర్చి తనూభవు లేకజాతిగా
కలసి నసింప, జూచు తమ

కమ్మున నున్నది భారతాంబ! యో
ధులు గలరేని రండు! మన

దోర్బల ధీ బల శ్రీ బలమ్ములన్
మిళితము జేసి జాతి నొక

మేరకు దెత్తము భాగ్యశాలిగా!

[నిష్క్రమిస్తాడు. అంత మధుమూర్తి ప్రవేశిస్తాడు.]

మధు : ఓ కూలీయువకులారా!

అతుల దరిద్రమే నరక

మా, నరకమ్మున గోలి చచ్చినన్
బ్రతికిన నొక్కటే గనుక,

శ్రామికులార! నిరంతర వ్యధా

చితిపయి నెంతకాలము న

సించి నశించును? లెండు, రండు, భా
రత ధన ధాన్యముల్ మనకు
రాగల భాగము పంచుకొండికన్.

తరిమి తెగచేయుడెల్ల సోమరితనమ్ము,
సత్వరమ్ముగ గొనుడు విజ్ఞానదీపి,
కాంతి నింపుకొనుండు మన్గడల నిండ
జాతి జీవింపవలెనన్న సరసులార!

[నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెరలేస్తుంది. అది మిత్రగది.
మిత్రచక్కగా అలంకరించుకొని, చేత జాతీయపతాక
తీసుకొని, బైటికి పోవడానికి వయారవుతూంది- మధ్య
మధ్య పాడుకుంటూ]

మి : (పాట)

నీ ప్రేమే నా జీవనము,

నీ ప్రేమే నా బలము;

నీ ప్రేమోదయ తారాక్షణమున

నేరని తెర్వరి నేను;

ప్రేమింపు చెలి! ప్రేమింపుము నను,

శ్యామల కోమల సస్యవల్లిగా;

నీ కానంద సుధా తాత్రమునై
లోకానికి శ్రేయము కూర్తు.

[మెల్లిగా భయంక్రరావు ప్రవేశిస్తాడు]

భ : వారెహ్యో!

మి: (అదరిపడి వెనక్కి చూస్తుంది.)

భ : హా! హా! కాకరపువ్వు తిల తయారయ్యవే!

మి: వ్యవసాయకూలీ యూనియన్ రాష్ట్ర కమిటీ మీటింగు
వుంది అన్నా! అక్కడికి వెళుతున్నాను.

భ : ఓహో! ఆ జడలో పువ్వులు నేను సర్దుతా, ఇలారా!

మి: అక్కర్లేదు.

భ : నీ తల వెండ్రుక లంత పచ్చగా వున్నాయేం?

మి: పోనీలే.

భ : నా తల వెండ్రుకలు చూశావా ఎంత దట్టంగా...

మి : తలకు వెండ్రుకలున్నంత దట్టంగా మెదడుంటే
గొగుండును.

భ : హహహా! సారా గుక్కలాంటి మాటాడావు. ఏదీ
ఒక్క...

మి : ఇంతకాలమూ నీవుచేసిన పాపాలు చాలు. సంఘంలో
వైస్ ప్రెసిడెంటు వయ్యావు. ఇకనై నా కాస్త మంచిగా
బ్రతుకు.

భ : వెస్ పెసిడెంటై తే-అన్నం తినడా, పిల్లల్ని కనుక్కోడా?

మి : ఛీ. నే వెళ్ళిపోతున్నాను.

భ : వద్దు. వద్దు. కాని ఇదిగో-జ్యోతి-

మి : ఆమె నా కింద సెక్రటరీ! తెలుసా? ఆమె నా కింద, నేను పైని! అహహా!

(తలుపు చప్పుడవుతుంది)

భ : డామిట్!

మి : (పోయి తలుపు తీస్తుంది, మఘు, నిమ్మూల్, పరంజ్యోతి ప్రవేశిస్తారు. మిత్రపోయి జ్యోతి ప్రక్క నిలబడుతుంది.)

ని : ఏమిటి నాయనా, సూపారు?

మి : సూపారుగాక మరి పనేముంది స్వామీ!

ని : మనశ్ క్తిని దుర్వినియోగం చెయ్యగూడదు, నాయనా! సమాజ శ్రేయస్సుకోసం అభివృద్ధినిరోధక శక్తులమీద బహిరంగంగా పోరాటం సాగించేకాలం వచ్చింది. నీలాంటి ఉత్సాహవంతులైన యువకులే కదా ఈ పీడిత ప్రజలకు అండ?

భ : ఓస్! మొనగాళ్ళు బైలుదేరారు! అసలు ఈ కూలీ సంఘాన్ని లేవదీసిన మొగోణ్ణి నేనే. ఈ ప్రాణాలు నావికావు, నా సంఘానివి. నేను బతికి వుండగా నా సంఘంమీద ఈగ వాలనివ్వన్ (మీసం దువ్వుతాడు)

పర . ఆ కాలానికి బకాసురుడు; ఈ కాలానికి వీడూను.

- భ : హహా ! అదీ మాట.
- ని : సమర్థుడవు. ఈ రాష్ట్రమును నిభుజాలమీద మొయ్యాలి.
- భ : రాష్ట్రము, జిల్లా, ఆలిండియా—
- మధు : భేష్ ! అదిరా ప్రయోజకత్వం !
- మి : మాటల్లో మేరువు, చేతల్లో రేణువు !
- భ : షటప్ ! నువ్విక్కణ్ణుంచి పో.
- ని : ఇక మన కార్యక్రమం జరుపుకుందాం. ముందు సమాజంలో చైతన్యం కలిగించడానికి సమర్థులైన యువకులు కావాలి.
- పర : తమలాంటి ప్రబోధకులు...
- భ : ఓస్ ! ఇలాంటి సన్యాసులా జాతి నుద్ధరించేది ? నా వంటి బలపరాక్రమ విక్రమ...
- మి : వెయ్యిమంది దుర్మార్గుల కంటే, ఒక్క మంచి సన్యాసి ఉత్తమం.
- భ : (ఉగ్రుడై) నువ్విక్కణ్ణుంచి పోతావా, పోవా?
- పర : నువ్వు మాట్లాడకు, మిత్ర ! ఇక కార్యాలోచన సాగనియ్యండి.
- ని : ఇక మన కార్యక్రమం—
- భ : ఏమంది ? ఈయేడు పొలాలన్నీ కూలీలే కోసేసుకోవాలి. భూస్వాము లడ్డంవస్తే బాజాపట్టాలి.

మఘ : ఒరే ! ఆ పని సాగేదికాదు. అసలది మన కార్యక్రమానికే విరుద్ధం. జీత వ్యయప్రమాణం పెరిగింది కాబట్టి కూలీరేళ్లు పెంచమని ముందు భూస్వాముల్ని అడుగుదాం.

పర : ముందు విశ్వనాథరావుని అడిగి, ఆయన వినకపోతే తక్కిన రైతుల్ని అడుగుదాం.

భ : ఇలాంటి పిరికిపందలా సంఘానికి నాయకులు ! కత్తీ, క్రూరా పుచ్చుకోవాలి, బరిమీద నిలబడాలి, కూలీల చేత వీరకార్యాలు చేయించాలి. 'దొరగారూ, కాస్త గంజి పొయ్యించండి !' అని దేవురించడమా ? ఛీ ! థిక్ !

మఘ : ఉద్రేకంవల్ల పనులు సాగవు. పైని ప్రభుత్వం వుంది. భూస్వాముల దగ్గర ధనం వుంది.

పర : మనది బ్రతుకు తెరువు సమస్య. ఇది సాఫీగా పరిష్కారమైతేనే సుఖం !

భ : పడతి ఇంటికి పెత్తనదార్లైతే, గడపనిండా ముళ్ళ కంపలే.

పర : భయంకర్ ! నవ్వంత మొనగాడివైతే, ఆపని ఇంతకు ముందే ఎందుకు చేశావు కావు ?

భ : ఇంతకు ముందా... పైం లేక.

ని : మధు పద్ధతే బాగుంది. అత్యవసరమైన తిండి సమస్య ముందు పరిష్కారమైతే, తక్కిన కార్యక్రమ నిర్వహణకు మార్గం సరళమౌతుంది.

మధు : విశ్వనాథంగారి దగ్గరకు రాయబారం ఉత్తమం.

భ : మీరు పొండి. నేను రాను.

మధు : వచ్చితే గాలి. నాయకుడికి శ్రమ, ఓరిమి వుండాలి.

ని : కార్యసాధనకు - బుద్ధిబలానికి వెచుక భుజబలం వుండాలి.

భ : తక్కిన వా రెవరు ?

మధు : సీహా, రాజు, హరి జ్యోతి....

భ : ఆడవాళ్ళెందుకు ? ఆ విశ్వనాథం మంచివాడుకాదు.

మి : నీకన్న నయ మేమో ?

ని : ఇక లేదాం. నేను రై తుల్లో ప్రబోధంచేసి వస్తాను, మీరు రాయబారం నడుపుకు రండి.

[అందరూ లేస్తారు. ముందు పరంజ్యోతీ, ఆ వెచుకనే భయంకర్, తర్వాత నిష్కుల్ వెడతారు.]

మధు : మిత్రా, ఏమిటి విశేషాలు ?

మి : త్రాగుబోతును మించి పోతున్నదా మధు !

మధు : అనుభవిస్తాడు.

మి : అతను కాదు అనుభవించేది. మనం ! వీడిని మన యూనియన్ లో ఎందుకు చేర్చుకున్నాము ?

మధు : వీడిసంగతి నాకు తెలుసు. అయినా - వీడువుంటే బలమని—

మి : బైటవాళ్ళని భయపెట్టడానికి ఇంట్లో పెద్దపులిని పెట్టుకుంటామా ?

మధు : వీడు బైటవుంటే తిరిగి మనమీదే కత్తిగట్టడా ?

మి : ఇప్పుడు మానాడా ? ఒక దుర్మార్గుడికి భయపడుతూ ఒక సంస్థని ఎంతకాలం నడపగలం? సరేగాని-జ్యోతిని మాత్రం ఒక కంట కాపాడుతూవుండు.

మధు : ఆమె విషయం నాకు వొదిలెయ్యి. మరి నీ విషయం ?

మి : నా విషయం నాకే వొదిలెయ్యి. నీ ప్రేమబలం నాకు లేకపోతే ఏమోగాని—

మధు : (దగ్గరకు తీసుకొని) మిత్రా ! పేదలకు ప్రేమే గదా బలం ?

మి : ఆ బలం పొందిన వాళ్లేగదా ధన్యులు!

మధు : నన్ను అనుసూనిస్తున్నావా ?

మి : ప్రారంభించిన ప్రవాహం మధ్య ఏ ఎడారిలోనో ఇంకిపోవచ్చు; లేక ఏ పెద్ద ప్రవాహంలోనో కలిసిపోవచ్చు.

మధు : పేదరికం బతుక్కు ఒక ఎడారి. ఎడారిలో పుట్టిన ప్రవాహం ఎండి పోతుందా ? ఇక - ఏ సరస్సులోనో కలిసిపోగూడదా అంటావు.

ఆశయము జూచుకొని ప్రేమ అంకురించు
అంకురించగ నే దాని నైక్యమొందు,

ఎడతెరపి లేక ప్రవహించు నెంతనైన,
ప్రణయ జీవితమున నెడబాటు లేదు.

[చెక్కిలి మీటి నిష్క్రమిస్తాడు]

మి : (మధు వెళ్లే ధారివంక చూస్తూ) ధన్యురాలిని !!
(పాట)

నీ ప్రేమే నా జీవనము,

నీ ప్రేమే నా బలము,

నీ ప్రేమములో లేదిక నా కే

నిస్పృహ, నిరాశ తృణమేని.

మెలగుదు నీ కన్నుల చాయలలో,

చెలగుదు నీ హృదయాదర్శములో,

నీ యడుగులలో అడుగు లిడుచు నీ

నీడగ, జాడగ ఆడుదు, పాడుదు.

(తె ర)

* * *

రంగం 4

[ఎదుట పైరుచేలు కనిపిస్తూవుండేతోట. చల్లని నీడల విహరిస్తూ కుమార్ ప్రవేశిస్తాడు.]

ప్రే : తరలిపోయిన వాసంతి మరలివచ్చు

భవ్యనవ్య సౌందర్య సంపదలుదాల్చి!

ప్రాతకోకిలమే క్రొత్త పాటపాడు!

ప్రాతతీగలె క్రొత్త పుష్పములుపూయు.

ప్రాతమామిడియే క్రొత్త ఫలమునగు

ప్రాతచేలలో సరిక్రొత్తపంటపండు

ప్రాతమెదడుల క్రొత్తభావములు పుట్టి

కదుపవలయును జాతి నభ్యుదయ పథిని.

ఒక్క మానవజాతి తప్ప ప్రకృతి అంతా ఆనంద మయి !... జాతి మతవర్గ విభేదాలు పెట్టుకుని మానవజాతి మతిహీనమై, సౌఖ్యహీనమై పోయింది. ఇంగ్లండులో పుట్టినా, ఇండియాలో పుట్టినా మామిడిచెట్టు - మామిడిచెట్టే. మనిషి యెక్కడపుట్టినా మనిషే... ఇతర ప్రకృతిలోలేని కులమత

విభేదాలు మనుష్యుల కెందుక్కావలసివచ్చిందో?
 నిష్కుల్ ప్రబోధం కొంత సత్యబద్ధంగానే కనిపిస్తున్నది! ...
 కులమత వినాశసమే మానవజాతికి పురోభివృద్ధి ... అదిగో!
 ఆ పొలంలో గడ్డికోస్తూన్న కూలీశాలిక! ఆమె కులమతా
 లతో సంబంధం లేకుండా ప్రకృతిమాత ఒడిలో ప్రియకుని
 లాలిస్తున్నది! ఉదయిస్తున్న సూర్యుడు ఆమె మొగం ముద్దు
 లాడుతున్నాడు! ఆ మైలబడ్డ సూర్యునికే వందనం చేస్తు
 న్నాడా శ్రాహ్మణుడెవరో! ... ఆహా! ఈ వనంలో కూర్చుని
 ఆ గడ్డిపిల్లనిచూస్తూ - ఏ వడ్డునర్తు మహాకవో అయితే—
 ఒక చక్కని సుందరకావ్యం నిర్మించి వుండును.... ఆపిల్ల నాకు
 పరంజ్యోతిని జ్ఞాపికి తెస్తూవుంది! చిన్నప్పుడు స్కూల్లో
 చదువుతూ నాతో యెంతో యిదిగా ఆడుకొనేది! మొన్న
 మహాసభలో చూశాను, వ్యవసాయకూలీ యూనియన్ కు
 సెక్రటరీ అయింది! పరంజ్యోతి!

శ్రామిక వర్గములోపల జననమొంది,
 జన్మదేశముగొల్చు దీక్షను నహించి,
 పంకజమరీచి, ప్రమిదెదీపమ్మా వోలె,
 జ్యోతి నా కంటిలో పరంజ్యోతియయ్యె.

ఎవరది? ఒరే జోగులూ!

జో : చిత్తం (ప్రవేశిస్తాడు)

ప్రే : అలా నీరసంగా వున్నావేమిరా?

జో : అయ్యో?

ప్రే : ఒరే ! పరంజ్యోతికి వెళ్ళయిందా ?

జ్యో : అయిందండి. ఇద్దగు పిల్లలు కదండి, బాబు ?

ప్రేమ : (కోపంతో) ఎవరికిరా ?

జ్యో : నాకండి !

ప్రేమ : ఓరి చెవిటి మాలోకమా ! ఎప్పటినుంచిరా నీ కి చెవుడు ?

జ్యో : అయ్యో ! (చూలిపడిపోతాడు)

ప్రే : అరే ! వీడికి వడగొట్టినానండే !

[జేబులో నిమ్మకాయతీసి పిండుతాడు]

జ్యో : (లేచి) నిన్న తాగిన గెంజండి, బాబయ్యా ! నొరగారికి నామీద ఏదోకోపమొచ్చి ఇగ రేశారండి, బాబయ్యా ! చెవులు గళ్ళడిపోయాయండి (ఏడుస్తాడు)

ప్రే : ఆహా ! అయితే — నే నిప్పుజే వెళ్ళి అన్నం పంపిస్తాను. ఇక్కడే వుండు (నిష్క్రమిస్తాడు)

జ్యో : ఓహో ! దయగల తండ్రి దరంరాజు !

[అంత భయంకర్ ప్రవేశిస్తాడు.]

భ : ఓహో ! ఒరే, జ్యోగులూ !

జ్యో : (అదరిపడి) చిత్తం బాబయ్యా ! (చూచి) ఓసి, మవ్వా ! నాకీ తలకాయ పనికిరాడం లేదురా !

భ : ఆ నొంగ రాస్కెల్ అంతేరా, నేను చూశావా ! ఎప్పుడూ నా తలకాయ టోపీలో పెట్టుకుని నడుస్తాను... సరేగాని — నీ కామం దెక్కడ !

జో : ఏమో—

భ : నువ్వు కూడా సంఘంలో మెంబరివేగా ? రా (చెయ్యి పట్టుకొని లాగుతాడు.)

జో : బాబోయ్ ! నన్ను చెట్టుకు కట్టేసి తన్నుతారు.

భ : నేనుండగా నిన్ను తన్నే పీనుగెవడా ? (బరబరలాక్కు పోతాడు. అంత శివరాం పొడుం పీలుస్తూ ప్రవేశిస్తాడు.)

శి : ప్రేమకుమార్ వైఖరి యేమీ బాగుండలేదు. ఈ దివాణంలో అతడొక్కడే నాకు వ్యతిరేకి. ఈ మాల చదువులు మనుషుల్ని మార్చేస్తూవున్నాయి. మడీ, మైలా, కుడి ఎడమ, హెచ్చు, లొచ్చు, కలిమిలేమి; కష్టం సుఖం ఏమీ లేవనడం నేర్చుకున్నాడే త్యాగ్రిం ! సరే ! (అంత ఉరేగింపుతో మధు మూర్తీ, పరంజ్యోతి, యింకా కొందరు కూలిలు ప్రవేశిస్తారు.)

మధు : గుమాస్తాగారికి నమస్కారాలు.

శి : సర్వేజనా స్సుఖినోభవంతు. ఒరే! ఎప్పుడొచ్చావురా; చదువు పూర్తి అయిందిగా !

మధు : చిత్తం. మీ ఆశీర్వాదబలం వల్ల.

శి : కష్టపడి చదివించారు మీ వాళ్ళు. ఏదో నాలుగు

డబ్బుల ఉద్యోగం సంపాదించుకుని బ్రతుకు. ఏం పని మీద వచ్చారు ...? జ్యోతి పెద్దదయిందే !

మధు : మేము విశ్వనాథంగారి దర్శనార్థం వచ్చాం.

శి : ఏం పని ?

మధు : ఈ వచ్చే కోతల్లో కూలీలకు యిచ్చే కూలీ కొంచెం పెంచమని —

శి : బాగుంది. మంచిదే. సబబే. అడగండి.

మధు : మీ సహాయం —

శి : తప్పకుండా ... నొరవారు కొంచెం — పర్వాలేదు — అడగండి ! నేను తప్పకుండా చెబుతాను. తాను పెట్టలేకపోయినా, పెట్టే యిల్లు చూపమన్నారు పెద్దలు. భూమి మీద నిల్చేది ఒక సుకృతమే కాదటా ? మనం నెత్తిని గట్టుకుపోతామా ? వెళ్ళండి. వెళ్ళి — అడగండి. నేను తప్పకుండా చెబుతాను.

మధు వగైరా : (కృతజ్ఞతతో చేతులు మోడ్చి) దయ వుంచండి. (నిష్క్రమిస్తారు.)

శి : (ఏకటంగా) కూలీ సంఘాలు ! గోంగూర సంఘాలు ! వేటాడబోయిన కుందేలు వంటిల్లు జొచ్చింది! వీళ్ళని మెత్తగా తన్ని ఈడ్చించాలి. విశ్వనాథం మంచి కైపు మీద వుంటా డిప్పుడు — మంచి సమయం,

(పొడుం పీల్చి నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెర లేస్తుంది. సుందర భవనం కచేరీసావిడి, విశ్వనాథం కూర్చుని వుంటాడు సోఫాలో. వెనుకగా ప్రేమకుమార్ కనిపించకుండా కూర్చుంటాడు. శివరాం, విశ్వనాథం వెనక నిలబడతాడు. మధు, భయంకరావు, పరంజ్యోతి వగైరా రాయబారవర్గం ఎదుట నిలబడి వుంటారు.)

వి : మేం కూలీ సంఘం, చింతకాయ సంఘం అంటే మన్నించేవారంకాము. పొండి.

మధు : ఈ నిరుపేదల్ని దయజూడండి. చిన్నప్పటి నుంచీ మమ్మల్ని బ్రతికించుకొస్తూవున్న నొరలుమీరు. ఈ కరువు రోజుల్లో కూడ బ్రతికించండి.

వి : బ్రతికిస్తూనే వున్నాం. మేము లేకపోతే ఈపాటికి మీరు చచ్చివుండేవారు.

భ : (పెడగా) లేకుండా పోండి. ఎలా బ్రతకలేమో చూస్తాం.

మధు : ఇప్పుడు ధరలు పెరిగాయి. జీవనవ్యయం హెచ్చి పోయింది. మామూలు కూలీ రేటుకు బ్రతకలేం. మిమ్ము కోరేది అడ్డమ ధాన్యం మాత్రం. ఈ నిరుపేద కూలీలను ఈ యెద్దడిరోజుల్లో బ్రతికించినపుణ్యం డొరికేనే పోదు.

భ : రోజుకు వందలు వేలు ఖర్చుచేసే మీకు ఒక దరిద్ర కాగ్నికుడికి అడ్డెడు గింజలివ్వడం ఒక లెక్కలోది కాదు.

వి : నోరుముయ్ ! పూ ఖర్చుజోలి నీ కెందుకు ? నీ వెవ్వ డవ్ మమ్మల్ని విమర్శించడానికి ? తన్ని ఈడ్చినా దమ్మిడి రాలని ముష్టివెధవలంతా మమ్మల్ని ధిక్క రించడమా ? ? (మీసం త్రిప్పుతాడు.)

భ : (మీసం మెలేస్తాడు.)

మఘ : వీళ్ళింత ముష్టివెధవలు కావటానికి కారణం ?

వి : పొండి, పొండి ! గాడిదల్లాగ !

పర : మీరంత ఆగ్రహపడితే మే మెలా బ్రతకగలం ?

వి : రోడ్డుమీద కంకర తిని బ్రతకండి.

భ : (హుంకరిస్తాడు.)

మఘ : మీ అడుగుల దగ్గరకు వచ్చి అడుగుతున్నామని మాకు శౌరపంలేదని అనుకోవద్దు. మీ గాడెలో ఒక్క ఎలక తిన్నంతకాదు. ఇన్నివేల కార్మిక జీవ నాల్ని —

వీ : ఎలుకలు, చిలుకలు, తినేసినా సరేగాని మీ కూలీలకి గిడ్డెడుకాదు; ఒక్క గింజకూడా ఎక్కువగా ఇయ్యను.

ప్రే : (మాట్లాడబోయి ఊరుకుంటాడు.)

పర : మనుష్యుని కనీస లక్షణం కారుణ్యంకూడ చూపలేరా?

వి : అది నీ మీద చూపగలను. నీ వుండి తక్కిన వాళ్ళని పంపెయ్యి.

భ : రాస్కెల్ ! ఏమన్నావ్ ? (ఉద్వేగంతో విశ్వనాథం మీదకు దూకుతాడు. శివరాం క్రిందపడిపారిపోతాడు, ప్రేమకుమార్ భయంకరరావును అడ్డుకుంటాడు. మఘు వెళ్ళి విడదీసి భయంకర్ ను తీసుకుపోతాడు. పరంజ్యోతి అంతకు ముందే వెళ్ళిపోతుంది. అల్లరి గగ్గోలు మధ్య తెరపడుతుంది.)

రంగం 5

[ప్రజాపురంలోవీధి, నిష్కుల్ పాడుకొంటూ ప్రవేశిస్తాడు.]

ఆక లాక లని అడిలేనాడికి
అన్నము లేదేమయ్యా ?

అందరి ఆకలి తీర్చేవాడికి
ఆకటి చావేమయ్యా ?

కొంపగట్టి, బట్టనేసి జగతికి
కోరిన సౌఖ్యం కూర్చే వాడికి

కొంపలేదు, గుడ్డలేదు, సౌఖ్యం
గోరంతయు లేదయ్యా !

శ్రామికులారా! తెండయ్యా, మీ
జన్మ హక్కులను గొండయ్యా !

గాంధీమహాత్ముని చరణ ద్వయమే
గట్టిగ నమ్ముక పదరయ్యా !

ఓ శ్రమికులారా !

కూటి కోసము, అటుమీద కులములేని
జాతికోసము, అటుమీద జాతిలేని
మానవత్వము కోసము, పూని మీరు
అడుగు ముందిడి సాగుడో యయ్యలార !
కల్లునేని కూడు, కల్లును సౌఖ్యము
సౌఖ్యమున్న భూమి స్వర్గ మగును,
శ్రమికులార లేచి సాగుడు ముందుకు
కూడు వచ్చు, దాన కులము చచ్చు.

కార్మికులారా! ఏకంగండి. ప్రపంచం తలకిందులై నా
సరే, మీకోర్కెలు నెరవేరే వరకూ మీ అభ్యుదయ
పురోగామిత్వాన్ని వీడకండి. గాంధేయస్వామ్యవాదం
స్థాపించడమే మన ఆశయం. మానవజాతిని మహోన్న
తస్థాయికి ఎత్తగల శక్తిమంతులం మనమే. ఓ భూస్వా
మీలారా! ఈ కార్మికుడెవరు ?

గట్టుపై మిమ్ము గూర్చుండబెట్టి, తాను
పొలము పండించి మీ యింట పురులుగట్టు,
అద్దముల మేడలను మిమ్ము నిద్దరించి
కాపలాకాయ రేయెల్ల కార్మికుండు !

అట్టికార్మికుని శ్రేయస్సే, మీ శ్రేయస్సు, జాతి
శ్రేయస్సు. కార్మిక జాతి నుద్ధరిస్తే మిమ్ముమీరే ఉద్ధ
రించుకొన్నట్టు. గాంధేయసిద్ధాంతాన్ని ఉద్ధరించినట్టు.
లేక ఉపేక్షిస్తే-

రగులుచున్నది అగ్నిపర్వత మొకొక్క
శ్రామికుని గుండెలో, అది రగిలి రగిలి
భళ్ళుమని బద్దలై అగ్ని బరపునేని
అపుడు చింతించి లాభమేమైన గలదె ?

[నిష్కమిస్తాడు. అంత తెర లేస్తుంది. పరంజ్యోతి
గృహాప రసాలవనం. ఆమె బెంగగా ఆలోచిస్తూ
వుంటుంది.]

పర : పెట్టుబడిదారీతనం, భూస్వామ్యం- ఈ రెండు ముఖాల
రాక్షసత్వాన్నీ ఈ మానవ సంఘం ఎంతకాలం నుంచి
భరించుకొంటూ వస్తున్నదో! ఆహా!

(పాట)

లోకమా !

ఎట్లు భరించెదవో ? లోకమా !

రాజరికమ్ముల పేరిట జరిగే

రాడీతనములు, రక్తపాతములు

ధనమదాంధకారములో పగిలే

ధర్మ హృదయ పాతములు

ఎట్లు భరించెదవో ? లోకమా !

నెత్తురు పీల్చే - విత్తవంతతను
 బొమికలు నమిలే - భూస్వామికమును
 ఒక్కని కడనే - పెక్కు బానిసలు
 సాధుజనులకే సకల యాతనలు
 ఎట్లు భరించెదవో ? లోకమాం !!

[అంత నిమ్మూల్ ప్రవేశిస్తాడు.]

- ని : అమ్మా! పరంజ్యోతీ ! ఇంకా నీవు అవమానంకో
 అలమటించి పోనూనే వున్నావా ?
- పర : స్వామీ! నా అవమానం గురించి నేను విచారించడం
 లేదు. కాని—

జగతి కాహార మిడునట్టి శ్రామికునకు
 కడుపునిండ గంజియులేదు, పుడమి నెల్ల
 సతుల మానము గాచెడి శ్రమిక సతికి
 గౌరవము లేదు — బ్రతుకెంత కాల మిట్లు ?
 ఈ అన్యాయం ఎంతకాలం సహించడం ? (కన్నీరు
 తుడుచుకొంటుంది.)

- ని : విచారించకు తల్లీ ! అవమానం, అగ్నిజ్వాల అది
 పుట్టిన చోటును తగలబెట్టి తీరుతుంది.
 పాంచాలి నవమానపరచి దుర్యోధను
 డెట్టి త్రోవకుబోయె నెరుగ వమ్మ ?
 సీత వల్లనెగదా సిద్ధబలుండు ద్రా
 విణ చక్రవర్తి రావణుడు తెగియె ?

బాలనాగమ్మను బలవంతపరచిన

మాయమరాణీడు మడియలేదే ?

కడగి భారతలక్ష్మి ఖైదు చేసిన ఆంగ్ల

సామ్రాజ్య మంతరించంగలేదే ?

సామ్రాజ్యములె వినాశముజెందె నీరీతి

ఒక్కొక్క యిల్లాలి నుసురుపెట్టి !

కడుపు నిండెడు వేరు మార్గమ్ములేక

చచ్చి శ్రామిక వృత్తికి చనిన పడతి

దుర్భరావమాన కఠోర దూషణాగ్ని

గ్రాగి కనువిప్ప, జగమేల కాలకుండు ?

పర : మానవుడు తనతోడి మానవుణ్ణి హింస పెడితేనేగాని
తాను సుఖపడలేడా? కానివ్వండి. సమ్మె జరిపి తీర
వలసిందే !

ని : సమ్మెకాదు, సత్యాగ్రహం. జాతీయ ప్రభుత్వంలో సమ్మె
కూడదు. భారతపిత గాంధీమహాత్ముడు మన కిచ్చిన
ఆయుధం సత్యాగ్రహం. అది సర్వసమత్వానికి రాజ
బాట. దానినే ఇక్కడ మనం ప్రయోగిద్దాం.

పర : అదే మధు కూడా అన్నాడు. మార్కుస్ ఇచ్చిన
కార్యక్రమం ప్రాతబడిపోయిందనీ - గాంధీజీ ప్రసా
దించిన మార్గమే ప్రస్తుతకాలంలో మనకు అనుసర
ణీయమనీ చెప్పాడు! కాని - బుద్ధుడూ, ఏసుక్రీస్తు-

ని : బుద్ధుడూ, క్రీస్తు కేవలం మత ప్రవక్తలు. వారి సిద్ధాంతాలు ఆచరణలోకి వచ్చే కార్యక్రమాన్ని వారు నిర్మాణయుక్తంగా ఇవ్వలేదు. మార్క్సు, గాంధీజీలు అలాకాదు. వారి సిద్ధాంతాల సాధనకు కార్యప్రణాళికలను ఇచ్చారు. వారి వెనక రాజకీయ బలం వుంది! మార్క్సు ఇచ్చిన ప్రణాళిక నూరేండ్ల క్రితం వున్న నిరంకుశ పరిస్థితులకు సరిపడ్డది. వయోజన వోటింగు, ప్రజాస్వామికమూ వున్న నేటి పరిస్థితులకు మార్క్సు కార్యక్రమం పనికిరాదు. గాంధీజీ ఇచ్చిన కార్యక్రమం నేడు అవశ్యం అనుసరణీయం. నేడేకాదు - సర్వదా, సర్వత్రా అది చెల్లదగిందే.

పర : ముఖ్యంగా మన వ్యవసాయ కూలీలు అనుసరించదగింది ఒక్క గాంధీమహాత్ముని చరణద్వయమే.

ని : కులమతవర్గరహితమైన సాంఘిక వ్యవస్థను ప్రేమద్వారా సత్యాగ్రహం ద్వారా సాధించమన్నాడు మహాత్ముడు. వయోజనవోటింగు ప్రసాదించాడు. హరిజన బాలికలకు భారతరాజ్య అధ్యక్షురాలిని చెయ్యమన్నాడు. భారత ప్రధాని కూడా హరిజనుడే కావాలన్నాడు. గాంధీజీని మించిన మహాత్ముడు ఇంతకుముందు పుట్టి వుండలేదు. రైతులు, కూలీలు ఈ విషయం గుర్తిస్తున్నారు. ఇక నే వెళతాను—

పర : మమ్ము నిర్దుష్ట మార్గాన్ని నడిపించే బాధ్యత మీదే.
ఉద్రిక్తులెవున్న కూలీలకు ఉత్తమ శిక్షణ అలవరచి,
ఉన్నతాదర్శాల వెంట తీసుకుపోండి.

ని : నే నా యేర్పాట్లమీదే ప్రతిటాను తల్లీ. నీవు కొంచెం
విశ్రాంతి తీసుకో. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

పర : విశ్రాంతి ? నాకు విశ్రాంతి లేదు.

భాగ్యశాలిను లుద్యానవనములందు

కేళి నాట పాటలతో సుఖించుచుండ్రి !

కూలి పడతులీ మధ్యాహ్న కుటిలవేళ

మండుటెండల కూటికై మాడుచుండ్రి ! !

ఓ కార్మిక కాంతలారా !

! శమిశలై, యెంతకాలమీ చచ్చు బ్రతుకు ?

దీనలై యెంతకాలమీ దేవురింపు ?

గోరవ ప్రతిపత్తికై కత్తిగట్టి

దెబ్బలాడగ కచ్చ బంధింపుడమ్మ !

[అంత భయంకరావు ప్రవేశిస్తాడు.]

భ : ఇన్నాళ్ళ కీమె ఒంటరిగా దొరికింది. సరే, (తలవూపి)
జ్యోతీ ! నే నన్నట్టే అయిందా ?

పర : (చూచి) ఏమిటి ?

భ : రాయభారం విఫలమౌతుందని—

పర : సఫలమవుతుందని ఎవరనుకొన్నారు ? ఉద్యమం క్రమ
బద్ధంగా వుండాలని కాని —

భ : విశ్వనాథం మంచివాడు కాడన్నానా ? (కోపంతో)
రాస్కెల్ ! నా యెదర ! నిన్ను ! ఎంతమాట
న్నాడు ! గ్రుద్దుకు గ్రుక్కెను నెత్తురు క్రక్కిద్దుచు-
గాని—

పర : నీ ప్రవర్తన మన సిద్ధాంతానికీ, కార్యక్రమానికీ కూడ
విరుద్ధం, భయంకర్ ! ఆ గొడవ ఇక ఎత్తకు. కూలీలు
ఉద్దిక్తులై వున్నారు, నీవు పోయి తర్వాత కార్య
క్రమం నడిపించు!

భ : కార్యమూలేదు - క్రమమూలేదు. (దగ్గరకు జరుగు
తాడు.)

పర : (దూరంగా పోయి) నీ కోసం చూస్తూ వుంటారు వెళ్లు.

భ : వెళ్ళడానికేనా వస్తా ?

పర : అయితే కూర్చో. నే వెళతాను. (వెళ్ళబోతుంది.)

భ : (ఆపి) పులి నుంచి నిన్ను రక్షించాను !

పర : నీ నుండి రక్షించడానికి మరొక పుట రావాలా ?

భ : నా నుండి బ్రహ్మదేవుడు కూడా రక్షించలేడు.

పర : నీ శక్తి నాకు తెలుసును. నీవు చాల మంచివాడవు.
నేను నీ సోదరిని. నన్ను తీసుకుని—

భ : నిన్ను ప్రేమిస్తున్నాను.

పర : నిన్ను నేను ప్రేమిస్తున్నాను.

భ : నీవు నాకు కావాలి.

పర : శీలం లేనివాడు సంఘానికి చీడపురుగు.

భ : ఈపాటి నీతులు నేనూ బోధించగలను. నీకోసమే నేను సంఘంలో చేరాను. నీవు లేకపోతే సంఘం ఎవడిక్కావాలి? ఇదివరకు నేను దుర్మార్గుణ్ణి. కాని ఇప్పుడు నా దుర్మార్గులన్నీ విడిచిపెట్టుకున్నాను. శివరాం గుమాస్తాగారి స్నేహం నూనుకుని, కూలీ సంఘంలో చేరాను. నీవు నాకు కావాలి. లేకపోతే చచ్చిపోతాను. (బోకారి నమస్కరిస్తాడు.)

పర : (అతణ్ణి లేవనెత్తి) భయంకర్ ! (కంపితస్వరంతో) భయంకర్ ! నేను నీకు కావాలేమో! కాని నీవు మాత్రం నా కక్కరలేదు. స్త్రీపురుషుల మధ్య అప్పుడప్పుడు కలిగే ఈ విషమ సంఘర్షణలకు అర్థం వుంటుందో లేదో తెలియదు. ఐనా - నీ ప్రేమ ప్రేమ గానే వుంచు. దానిని విషయ ప్రకోపంగా మారనియ్యకు. పద. వాళ్ళు మనకోసం చూస్తూవుంటారు.

భ : నాకేమి అర్థంకాదు, నిన్ను కదలనివ్వను. నీవు నాకు కావాలి.

పర : అసాధ్యం.

భ : మధుమూర్తిగాడి వల్లో పడ్డావు !

పర : నోరుముయ్యి. అతడు నా సోదరుడు.

భ : నే నెవరో తెలుసా?

పర : తెలుసు. నే నెవరో కూడా నీకు తెలుసు.

భ : నావైస్ ప్రసిడెంటు పదవికి రాజీనామా పెట్టేస్తున్నాను.

పర : సరే.

భ : నన్ను తప్పించుకోలేవు.

పర : చూద్దాం.

భ : బ్లడ్డి ! (దురుసుగా పోతాడు. వెనుకనుంచి మధు ప్రవేశిస్తాడు.)

మధు : జ్యోతీ! ఇంకా ఇల్లు వదలవా? అవమానం భరించి మెదలకుండా కూర్చోదలిచావా ?

పర : మనస్త్రీలు ప్రతి నిత్యమూ పొందే అవమానాలనుండు నాకు మీఅందరిమధ్యా జరిగిన అవమానం ఒక లెక్కలోదా మధూ !

మధు : ప్రతీకారానికి పూనుకోవద్దా ?

పర : అవమానం ప్రతీకారానికి అతీతం. పగ సాధించడమనేది పశుగుణం. సత్త్వవంతులెప్పుడూ దానికి పాల్పడరు. శాంతమే దానికి ఉపశమనం. ఆలబ్ధ కార్యసాధనమే దానికి విరుగుడు. కూలీ లెలా వున్నారు ?

మధు : మంచి వుత్సాహంగా వున్నారు. అంతా ఒక్క త్రాటి మీద నిలబడి వున్నారు. కడుపు కాలే కొలది శక్తి పెరుగుతుంది. దర్శనం ముదిరి విప్లవం అవుతుంది. నేడు మానవ నాంఘిక ఆర్థిక వ్యవస్థ క్రుల్చి కంపెత్తి పోతువుంది. ఇప్పుడు మనం ప్రారంభించే ఉద్యమం

జాతి నిర్మితం, నిష్కులం, నిర్వర్గం అయ్యే వరకూ ఆగిపోకూడదు.

పర : నీ కడుపునిండా రత్నాలువున్నై మధూ! బేను. ప్రతీ మనిషీ విశ్వతోముఖంగా వికసించగల సర్వస్వామ్య సామాజిక వ్యవస్థ మనమే స్థాపించాలి.

[అంత మిత ప్రవేశిస్తుంది]

మి : ప్రశిడెంటు, సెక్రటరీగార్లకు నమస్కారం.

మఘ : ఇద్దరికి ఒక్కటేనా ?

మి : ఇద్దరూ ఒక్కటే కాబట్టి.

పర : మిత్రా ! (కోపంతో)

మి : నా దగ్గర నమస్కారాలు తక్కువగా వున్నాయక్కా! పొదుపుగా వాడుకుంటున్నాను.

పర : (నవ్వుతూ) ఓహో! మఘ సంసారానికే లోటురాదు.

మఘ : లక్షాధికార్ని అవుతానా ?

పర : అప్పుడు మా కూలీలకు గిద్దెడు గింజలుకూడ యెక్కు వియ్యవు.

మఘ : మా ఆవిడకూడ పిచ్చికుంచాలతో కొలుస్తుందా?

మి : (కోపంతో) నేనెంత లోకువైపోయానరా మీకు!

పర : ఆఁ! నిన్నే వరేమన్నా రిప్పుడు?

మఘ : దెయ్యం పట్టుకోలేదుగదా?

మి : నేనే ఒకదెయ్యాన్ని.

పర : ఇదిగో, భయంకర్ రాజీనామా యిచ్చి లేచిపోయాడు మీరు మాట్లాడుకొంటూ పదండి. నేను ఇప్పుడే వస్తాను. (నిష్క్రమిస్తుంది)

మి : రాజీనామా ఇచ్చాడా ?

మధు : నేను అనుకుంటూనే వున్నాను. అతణ్ణి ఒక కంట కని పెడుతా వుండాలి.

మి : రెండో కంట ?

మధు : నన్ను.

ఒక్క కంటను రిపుమర్దనోగ్ర వహి,
ఒక్క కంటను ప్రేమ పీయూషలహరి,
నాల్చి అల యుద్ధ సమయ సత్యకును వోలె
పరగ వలయును నీవంటి ప్రాజ్ఞురాలు.

మి : నాకంత శక్తిలేదు.

ఒకట దేవాంశ సంభూతులకునె గాక
పేదకూలీల కెట్లబ్బు పెద్దశక్తి ?
రెండు శక్తులుదాల్చి వర్తించు కొరకు
నేను దేవతగాను మానిసిని గాని.

మధు : వెర్రిదానా! నీవు దేవాంశ సంభూతుల కోసమూ
దేవతల కోసమూ వెదుకుతున్నావా ?

భూతలమ్మే దేవాంశ సంభూతమగును,
దైవసంభూతమెల్ల సౌందర్యశోభ,

దేవతలె సుమ్ము కనిపించు జీవులెల్ల,
పరమ మిదె ! చూడు, ఎక్కడో పైనిలేదు.

మి : అయితే నేను దేవతనే.

మధు : (నిట్టూర్పు) అమ్మయ్య ! నిన్ను దేవతను చెయ్య
డానికి ఎంత శ్రమపడ్డాను. మరి నా శ్రమకు బహు
మానం ?

మి : నేను దేవతను కావడమే బహుమానం!

మధు : మిత్రా ! నేను ధన్యుణ్ణి.

కష్టమయమైన ప్రాపంచికమ్మునందు
సుఖమయ స్వప్నములు కల్గుచుండవేని
ఎవరు జీవింపనేర్తురు ? జ్యేష్ఠసమయ
వరతరుచ్చాయ లొకరి కొక్కరము మనము.

[నిష్క్రమిస్తారు. తెర]

రంగం 6

(సుందరభవనం. కచేరీ సావిడి. కుర్చీలు వగైరా అలంకారాలన్నీ వుంటాయి. విశ్వనాథరావు, శివరాం మాట్లాడుకొంటూ వుంటారు. విశ్వనాథ్ మధ్యమధ్య వాకో గ్లాసు త్రాగుతూ వుంటాడు.)

వి : మనకు పైగా యీ వెధవ గొడ వేమిటండీ ? ఈ పన్ను లేమిటి ? ఈ చట్టా లేమిటి ? మధ్య ఈ సత్యాగ్రహ మేమిటి ? మన విందు ప్రోగ్రాం సరీగ్గా సాగేట్టుగా వుందా ?

శి : వెధవలు ! వాళ్ళేమి చెయ్యగలరండీ ? కోతలు కొయ్య కుండా సత్యాగ్రహం చేస్తారా ? పొట్టమీద కోపం వచ్చి తక్కిన ఆవయవాలన్నీ సమ్మె గట్టినట్టుంది.

వి : ఔనౌను. అయినా—తీరా కంచంలో అన్నం మన్ను పాలు చెయ్యరు గదా ? అసలే దాళవ !

శి : తమకా భయం అక్కరలేదు. ఎన్నిరోజులు చేస్తారు సత్యాగ్రహం ? ఒక్కరోజు పనిచేసుకోకపోతే పది

రోజులు పస్తుండే దర్మిదులు సత్యాగ్రహం చెయ్య గలరా ? వాళ్ళ తరమా ?

వి : బోను. కాని జాగ్రత్తగా కనిపెట్టుకూ వుండండి. పోనీ —మన విందుకు నాయిదా వేద్దామా ?

శి : అబ్బే. అసలు ఇప్పుడే విందు అవసరం. కూలీలు ఆకటితోవున్న యెలుగుగొడ్డులు. ఎటుపోయి యెటు వచ్చినా -పోలీసులూ, ఉద్యోగస్తులూ మన చేతిలో వుండడం మంచిది.

వి : మంచిది ! మంచిది ! ఖర్చుకు చూడవద్దు.

శి : ఒక్కమాట చిత్తగించండి- విందు ఆరగించిన ప్రతి వాడు తమవెంట కుక్కలాగ తిరగాలనండి !

వి : భేష్ ! భేష్ ! మరులు మందేమైనా తెలుసునా యేమిటి మీకు.

శి : హిఁ ! హిఁ ! తమ దయవుండాలి గాని, అదంతా వుంది తెండి.

వి : సరే- ఏదో చెయ్యండి. ముందు ఈ కూలీ పీనుగుల్ని యేమిచెయ్యాలో ఆలోచించండి.

శి : ఆ ప్లాను అంతా వేస్తున్నాను తెండి. గొంగ కేసులూ, సెక్యూరిటీ కేసులూ అవీ కల్పించి వాళ్ళమీద బాగాగుప్పాలి. వాటితో తీసుకుంటూ, లాక్కుంటూ వుంటారు గాడిదలు. వాళ్ళని మీరేమీ ఊమించ కూడదు. కొంచెం... .. అబ్బాయిగారికి కూడా చెప్పాలి.

వి : ఆ! ఏమిటి ?

శి : అబ్బే. వూరికే ఆ కూలివాళ్ళు మంచివాళ్ళు కారు;
వాళ్ళతోటి స్నేహం మన హోదాకు తగదని.

వి : తగదు. తగదు. ఏదీ—

[ప్రవేశం ప్రేమకుమార్]

శి : (ఉలిక్కిపడి కుర్చీ చదురుతాడు)

వి : రా, అబ్బాయి ! కూర్చో !

ప్రే : (కూర్చుని) నాన్నగారు ! ఆ కూలీలు, పాషం—

వి : ఆ వ్యవహారాలు నీ కెందుకబ్బాయ్ ?

శి : (తల వూపుతాడు)

ప్రే : వాళ్ళు సత్యాగ్రహం చేస్తారుటగా ?

వి : చెయ్యనీ.

ప్రే : వాళ్ళ కోరికలు యేమంత పెద్దవికావే.

శి : పెద్దవైనా, చిన్నావైనా—

ప్రే : మీ రాగండి, గుమాస్తాగారు ! వాళ్లు మనమీద
ఆధారపడివున్న వాళ్ళుగదా, ఈ యెద్దడిరోజుల్లో
వాళ్ళని కాపాడడం మన విధి కాదా ! కూలీలంటే
ఈ విరోధ భావం ఎందుకు మీ కసలు ?

వి : నీ కివన్నీ తెలీవు. వాళ్లకీ మనకీ ఎప్పుడూ పడదు.
ఏలితే వాళ్ళన్నా ఏలాలి రాజ్యం, లేకపోతే మన
మన్నా ఏలాలి. వాళ్ళదుగుతారు; మనం లేదంటాం.

వాళ్ళుపండిస్తారు; మనం అనుభవిస్తాం. ఇది నేటి ధర్మం. ఇది తామూరు కాగూడదు. అర్థంచేసుకో!

శి : వాళ్ళది ఏక్స్‌న్, మనది రియేక్షన్.

ప్రే : మీపద్ధతే పూర్తిగా తప్పండి, నాన్నగారు! రాజ్యం ఏవక్కవర్గానిగోకాదు. అందరిదీని. నేడు మన ఒక్కవర్గమే రాజ్యమేలుతోంది కాబట్టి రెండో వర్గానికి మనం భయపడుతున్నాం. దేశంలోవున్నయావదాస్తీ సంఘపరంచేసి మనం అంతా ఒకేవర్గంగా అయిపోతే, యిక పేచీయే లేదుగా ?

వి : (విసుగ్గా) అయితే, మన భూములన్నీ కూలీలకి పంచి పెట్టెయ్యమనా?

ప్రే : మనం పంచిపెట్టకపోతే, వాళ్ళు పంచుకుపోతారు.

వి : ఛీ, నోరుముయ్!

ప్రే : సర్వసమత్వాన్ని మనం ఆపలేం. దానికి గాంధీజీ చక్కని కార్యక్రమాన్ని ఇచ్చాడు. దాన్ని మనం తృణీకరిస్తే, విప్లవాన్ని మనమే ప్రోత్సహించినట్లు అవుతుంది.

శి : ఆ నిఘ్నల్‌గాడి యోధలే యివన్నీ!

ప్రే : ఏదైనా, మీరు కాల పవాహానికి యెదురీదలేరు. రేపటి వయోజన వోటింగే స్వము చక్కబెడుతుంది.

శి : ఓస్. దాని కన్ని యేర్పాట్లూ ముందే చేశాం.

ప్రే : వయోజన వోటింగే విఫలమైతే గాంధీయిజమే విఫలమైనట్టు. గాంధీయిజమే విఫలమైతే మిగిలేది మహాభయంకరమైన ప్రళయాగ్ని గుండం.

వి : (కోపాగ్ని అణచుకుంటూ) ఇక పో నువ్వు.

ప్రే : పోతాను కాని—కాని నాగా ఆలోచించండి. ధర్మానికి విరుద్ధంగా వెళ్ళవద్దు. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

శి : చిత్తగించారా! సహవాస దోషం!

వి : ఆ కూలీ వెధవలకి తగిన శాస్తి చెయ్యాలండి. అబ్బాయిని ఇల్లు కదలనివ్వకండి. (వెళతాడు)

శి : (పొడుంపీల్చి) అబ్బాయో, బాబ్బాయో! ఇక ముందు విందు సంగతి - పెద్ద అధికార్లనందర్నీ పిలిచాను. చాలామంది రాను... ఎంత మహావచ్చినా వొక సంచి రూపాయలతో విందు బ్రహ్మాండంగా జరిపించవచ్చు. ఎక్కువ హంగామా మాత్రం చెయ్యాలి... అరంటు పచులు కల్పించుకొని అడిగేనాడిమాట కందకుండా తిరుగుతూవుంటే కావలసినంత తేలిగ్గావుద్ది. దేవుడు మేలుచేస్తే అంతా మిగులే యిందులో!... భయంకర్రావు గాడికి కిబురుచేశాను. వాడు మళ్ళీ నాప్రక్కకొచ్చేస్తే!...

[ప్లాను వేసేటట్టుగా చేతులు తిప్పుతుంటాడు. అంత దయానందరావు, మరికొందరురైతులూ ప్రవేశిస్తారు]

అందరూ : గుమాస్తాగారికి దాసోహాలు !

శి : సిద్ధిర్భవశు... కులాసాగా వున్నారా? ఏమిటివిశేషాలు?

ద : తమకు తెలుసుగా - కూలీలు సత్యాగ్రహం చేస్తామని నోటీసు ఇచ్చారు.

శి : ఇవ్వనివ్వండి.

ద : పోనీ—ధరలుచూస్తే ఆకాశంమీద నడుస్తున్నాయి. వాళ్ళు మాత్రం ఎక్కడ తెచ్చుకుంటారు. వాళ్ళ డిగిన రేటు యిచ్చేద్దామా, అని వుంది.

శి : యిచ్చేద్దామా ?

1 రై : ఇచ్చేద్దామండి బాబు, గుమాస్తాగారు! వాళ్ళూ మన లాంటి జీనరాసులే గదండి!

2 రై : వాళ్ళూ గంపెడేసి పిల్లలతో వున్న వాళ్ళే పాపం!

శి : అదేనయ్యా! మనలోవున్న లోటు. గంపెడేసి పిల్లల్ని యెనరు కనిక్కోమన్నారు? కనడం వాళ్ళూ, పెంచడం మనమూనా ?

1 రై : మనల్ని పెంచమనడం తేదే! న్యాయమైన కూలీ యిప్పించమంటున్నారు.

శి : న్యాయమైన కూలీ అంటే యెంత? ఈవేళ కుంచెడు, రేపు రెండు కుంచాలు, ఎల్లుండి సగంవాటా, ఆవలెల్లుండి అందరీకీ సమానంగా పంచిపెట్టమంటారు. పంచి పెట్టేస్తారా ?

2 రై : అవేం మాటలండి గుమాస్తాగారు? వాళ్ళు మాత్రం మనుషులు కారా? అన్నం తినడంలేదా ?

శి : అన్నం తినేవాళ్ళయితే, అలా యెందుకు యేడుస్తారు?

ద : లేదుగాబట్టి యేడుస్తున్నారు.

శి : అయితే పోయి మీ యిష్టం వచ్చినట్టు చెయ్యండి. దొరగారి వృద్దేశం వేరు విధంగా వుంది.

1 రై : సెలవిప్పించండి. ఆయన నోటిమీదే నడుస్తాం

శి : అలా దారికిరండి. కూలీలు మంచివాళ్ళే కాని వాళ్లని కొందరు దుర్మార్గులు పాడుచేస్తున్నారు. వాళ్లకు మనం ఒకసారి లొంగితే - అదే లొంగడం. వాళ్ళను యిప్పుడే అణచకపోతే మన కొంఠలు నిలిచే టట్టులేవు. దాని కొకటే మార్గం. మీరు కూలీల కిస్తామంటున్న అదనపు సొమ్ము వుండే - అదంతా చందాల రూపంగా వసూలు చెయ్యించండి. దానితో రైతు సంఘం వొకటి యేర్పాటు చేదాం. ఆవసూలు చేసిన ధనంతో కొన్ని పెద్ద నోళ్లు కట్టేశామంటే - ఈకూలీల్ని సుళువుగా లొంగదీసెయ్యొచ్చు. అధికారంతా మనచేతిలో వుంటారు. రేపు యిక్కడికి విందుకు మీరంతా రండి.

1 రై : ఆలోచన బాగుంది.

2 రై : అచ్చర లచ్చలు !

ద : గుమాస్తాగారూ! మీ ఆలోచన కాకుల్నికొట్టి గ్రద్దలకు వేసేదిగా వుంది! కూలీల పొటమీదకొట్టి - ఆ డబ్బుతో పెద్దనోళ్లు కట్టడమా? మానెడు గింజలతో తృప్తిపడి మనకు సేవచేసే కూలీల్ని వేలకువేలు లంచమిచ్చి తన్నించడమా? ఎంత నీచమైన ఆలోచన!

శి : అయ్యో! రైతు సంఘమెంత మంచిదయ్యా!

ద : రైతు సంఘం మంచిదే. కాని మీరంటున్నది భూస్వాముల సంఘం. రైతు సంఘమైతే కేవలం కూలీల్ని త్రొక్కెయ్యడానికే స్థాపించబడదు. రైతు, కూలీ సంఘాలు రెండూ కలిసి మరొక ఉత్తమాశయంకోసం పోరాడాలి. అంతేగాని కూలీల్ని అణచే రైతుసంఘం, రైతుల్నిదోచే కూలీ సంఘం - వినాశకరాలు.

శి : పెద్ద వ్రుషన్యాసాలుకేర్చావే! ఆ నిష్కుల్ గాడిబోధలు తలకెక్కయా?

ద : ఒకడిబోధ నాకెందుక్కావాలి? ఈమాత్రం మనిషై పుట్టి, మనిషిగా బ్రతికే ప్రతివాడికి తెలుస్తుంది!

శి : యేమయ్యా తక్కిన రైతులు?

రై : దొరగారి మాట తీసెయ్యడమెలా?

శి : అవును మీరంతా నొక త్రాటిమీద వుండండి. ప్రతి మంచిపనికి యేవో అడ్డంకులు వుండనే వుంటాయి.

ద : గుమాస్తాగారూ! మీరు అనవసరంగా కూలీలకు, రైతులకుమధ్య విద్వేషాన్ని నిరగుల్కొల్పుతున్నారు, యిది చెప్పిరాదు.

శి : నేను వున్నదున్నట్టు చెప్పినయ్యా! మధ్య నాకెందుకూ ఆవు, దూడ మధ్య గుంజలాగ? దొరగారి వృద్దేశము ఖరారుగా యిదీ అని చెప్పాను.

రై : ఖరారుగా చెప్పారు?

శి : అయ్యో! నేను కూలీల తరపున యెంతో వాదించాను. రండి యిలా చెబుతాను. (శివరామం, రైతులూ నిష్క్రమిస్తారు.)

ద : ఆహా! కాలం! సరే! విషవృక్షం నాటినవాడు దాని ఫలం అనుభవించక తీరదు... ఇక నేను ఆలోచించడ మెందుకు? కూలీలు అడిగిన రేటు యిచ్చేసి నా పని చెయ్యించేసుకుంటాను. నేను ధర్మమని నమ్మినదాన్ని ఆచరించడానికి సరికోచమెందుకు? (నిష్క్రమిస్తాడు, అంత భయంకర్రావు ప్రవేశిస్తాడు. రూపం కొంత వికృతంగా వుంటుంది.)

భ : మళ్ళీ నాయెప్పటి డ్యూటీలో ప్రవేశిస్తాను. దోపిడీలు సాగిస్తాను.. కూలీ యూనియన్ను నాశనం చేస్తాను. దొరన్యాన్ని రెచ్చగొడతాను. కొంపలంటిస్తాను. కోతికొమ్మచ్చి ఆడతాను. నా కడ్డమొచ్చిన వాణెలా అబదాలతో, అపవాదులతో, లాఠీతో, లూటీతో, కత్తితో, కఠారుతో పడగొట్టేస్తాను. జ్యోతి నాకు

ఎలా దక్కదో (మీసంవడేస్తూ) చూస్తాను. (పిలుస్తాడు)
గుమాస్తాగారూ !

శి : (ప్రవేశించి) వచ్చావురా! వచ్చావా? నే ననుకొన్నట్టే
అయిందిలే.

భ : చిత్తం. వాళ్లంతా రాస్కెల్సు !

శి : నేను చెప్పలేదట్రా? ఎందుకురా నీ కా దిక్కుమాలిన
సంఘమని చెప్పానా? విన్నావా? నన్ను విడచిపెట్టేసి
యెన్ని అవకాశాలు పోగొట్టుకున్నావు?

భ : బుద్ధోచ్చింది గదండి! యేమిటి సెలవు!

శి : యేమీలేదుగానీ - నీవల్ల పెద్ద కార్యం కావాలిరా!

భ : ఓ! మీరు అగ్గిలో వ్రరకమంటే వ్రరుకుతా. వీడెవడో
తెలుసునా? (మీసం దువ్వి) మీ సేవకుడు.

శి : నాకు తెలీదట్రా! డబ్బు పంపించాను. అందిందా?
యిదిగో యిదిగూడా తీసుకో. (డబ్బిస్తాడు)

భ : మీచేతి కిడుందా ! (తీసుకుంటాడు)

శి : సరే, రా! మాట్లాడుకుందాం.

[నిష్క్రమిస్తారు. తెర]

* * *

రంగం 7

[ఒక తోటగట్టు. ఆకలితో నీరసంగా జోగులు ప్రవేశిస్తాడు.]

జో : అబ్బబ్బ! ఆకలి! (కడుపు చేత్తో పట్టుకుని) కుప్పతిప్పలుగా కూడూ వుంది: కర కర మంటా ఆకలి వుంది. రెంటికి కలవడం మాత్రంలేదు! ... దొరగారింట్లో ఎంతెంత గొప్ప భోజనాలు! ఎంతెంత గొప్ప పెభువులు! వారికి ఎంతెంత గొప్ప కడుపులు! ... గొప్పారికి గొప్ప కడుపులుంటాయి! ... ఆహా! పిండొంటలు!! హల్వా పుల్వా (గాలిగట్టిగా పీల్చుకుని ముక్కుమూసుకుంటాడు. అంత పరంజ్యోతి జాతీయజెండాతో ప్రవేశిస్తుంది.)

పర : ఏమిటి జోగులూ! తపస్సు చేస్తున్నావే!

జో : కాదమ్మగారూ! పిండొంటల వాసన కడుపులోకి బాగా పీల్చుకుని, అది మళ్ళీ బైటికిపోకుండా ముక్కుమూసుకున్నాను.

పర : (నవ్వుతూ) ఓహో! అయితే నీబొజ్జ నిండిందా?

జో : లేదమ్మగారు, నాకో బాజ్జవుంటే నేనూ గొప్పొణ్ణవుదును.

షర : అప్పుడు నీ బాజ్జే నిన్ను తినేసును !

జో : తెలియకడుగుతానమ్మగారు, మనిషికి కడుపాదారమా; కడుపుకు మనిషాదారమా ?

షర : నీకు వేదాంతంకూడా వచ్చినే? మరి యేమి తేలింది?

జో : అంతంత చిన్న మనుషులు అంతంత పెద్ద కడుపుల కాదారమంటే నాకు నమ్మకంలేదు. కడుపే మనిషి కాదారం !

షర : చక్కగాచెప్పావు. కడుపాడించినట్టే మనిషి ఆడుతాడు. నీకూ, నీకామందుకు తేడా ఏముంది, ఒక్క కడుపేగా?

జో : (కడుపు నొక్కుకొని బాధపడతాడు)

షర : ఏమీ? అలా నొక్కుకు పోయిందేం నీ కడుపు ?

జో : నిన్నటి నుంచి దీనిలో ఏమీ పడలేదు.

షర : ఆ! పస్తే? అంత గొప్పవిందు నీ కామందుల యింట జరుగుతావుంటే నీవు పస్తా ?

జో : రామ రామ! యీ మూడు రోజులమట్టి రాత్రీపగలూ ఒకటేపని. అంతగొప్ప సంబరంలో నన్ను ఎవరు సూత్రారు ?

షర : ఆహా ! లోకం !

కడుపు నిండిన వానికే కడుపునిండ
 భోజనము పెట్టుచుందు రీ భూమిపతులు;
 ఆకలో ఆకలో అని అడలువాని
 కన్నమిడు పుణ్య జీవు లీ యవని నరుదు

ఇది తీసుకెళ్ళి, బియ్యం తెచ్చుకుని, వంశించుకో. పో.
 (ఉంగరం తీసి యిస్తుంది)

జో : (అందుకుని) వెయ్యి దండాలమ్మ !

పర : త్వరగా వెళ్ళు (నిష్క్రమిస్తుంది)

జో : చల్లని తల్లి ! ఈ యమ్మగారి పనే యిది. కట్టపడే
 వోళ్ళని చూస్తే మెంత కరుణ తల్లికి ! ఇంత ఉంగరం
 నాకు ఇచ్చెయ్యడమే !! (ఉంగరం చూచుకుంటూ
 వుంటాడు. అంత ప్రేమకుమార్ ప్రవేశిస్తాడు)

ప్రే : ఈ పరిస్థితులు నా కేమీ అర్థం గావడంలేదు.

శ్రామికు లొకవంక చచ్చుచు నుండిరి,

పండి వాలిన వెల్ల పంటచేలు;

అకట కార్మికు లటమటించుచు నుండ,

అధికారులకు విందు లారగింపు !

మెతుకైన నిరుపేద శ్రామికున కొసగరు,

నిండిన కడుపులే నింపుచుండ్రు;

భూదేవి దయ తాము పుష్కలమ్ముగ పొంది

దయ జూడరేమొ పేదలగువారి,

తలప - భూస్వామికంపు విధానమందె
కలదొ యేమొ యీ విషము! దుష్కాలమయ్యె!
కష్టపడి పని చేసెడి కష్టజీవి!
నీది కష్టము, ఫలితము మాది సుమ్ము!!

ఇదెక్కడి న్యాయమో! ఒకడు కష్టపడి మరొకణ్ణి
పోషించడం!

నేను తినుచున్న ప్రతిముద్ద నీశ్రమా ప్ర
యత్న లబ్ధమే యనెడు సత్యము—నీ కృ
శింపు క్రుళ్ళు జీవితము దృష్టికి ఘటించి
కంఠమున నవ్వుపడుచుండు కష్టజీవి!

ఎంత ప్రయత్నించీ - మానాయనగారి ంథా మార్చ
లేకుండా వున్నాను - (పరిక్రమించి - చూచి) ఎన
రబ్బి అక్కడ?

జో : (ఉలిక్కిపడి) బాబయ్యగారూ, జోగణ్ణండి?

ప్రే : జోగులా! ఏమిటా, అది? (సమీపిస్తాడు)

జో : (భయపడుతూ) ఆ యమ్మగారు దానంచేశారు, నొర
గారూ? లేకపోతే నా కెక్కడిదండి? (వుంగరం
యిస్తాడు)

ప్రే : (తీసుకుని) ఏ యమ్మగారు?

జో : జ్యోతి అమ్మగారండి.

ప్రే : అరుగోండి? అరుగో (దారి చూపుతాడు)

[ప్రే : (చూచి) ఇంత చక్కని వుంగరం నీ కెందుకిచ్చిందిరా?

జో : ఆకలేసి యిక్కడ కూకున్నానండి. అన్నం వండుకోమని యిచ్చారు.

[ప్రే : ఆహా! జ్యోతీ! నీ బాహ్యసౌందర్యానికే యెంతో మురుస్తున్నాను. నీ హృదయ సౌందర్యం యెంత మనోజ్ఞకరం! నీ హృదయం అమృతభాండం కాదు గద! ఈ వుంగరం—

ప్రణయ హృదయాబ్జ మృదుహస్త పల్లవమున
వాసముండిన దీభాగ్యవంతురాలు!

అద్వితీయ ఫలప్రదమైన కరుణ

పూజలో నుంపబడ్డ దీపూజ్యారాలు!

ఈ ముదిక నా దగ్గర వుండదగ్గది...జ్యోతీ!

ప్రేమ నీ విడినట్టి యీ భిక్షమునకు

పాత్రుడగు భిక్షకుడ నేను, పరులు కారు;

అంధకారములో దీప మవసరమ్ము

అంధునకు దీపమేల, చేయండగాక!

[ఉంగరం తన వ్రేలికి ష్టుకొని, తన వ్రేలి వుంగరం తీసి జోగులికిస్తూ]

జోగులూ! ఇదిగో, ఈ వుంగరం మరీ ఖరీదైనది.

ఇది తీసుకుపో....ఇప్పుడు నేను....?

[నిష్క్రమిస్తాడు: అంతమిత్ర ప్రవేశిస్తుంది-జండాతో]

మి : (నవ్వుతూ) లక్షాధికారి భిక్షకుడైనాడు! ఎందుకాడు ?

మండువా నిండ ధనమున్న మండుగాక,
కొనగ వచ్చునె దానితో ప్రణయ సుఖము ?
ప్రేమమంగోరి వేడెడు ప్రేయిడు, తాను
లక్షలకు నాఘుడైనను భిక్షకుండె ! !

జోగులూ ? ఇప్పుడు ప్రేమమూర్ ఇచ్చిందేమిటి ?

జో : ఏమైతే ఎందుకు ?

మి : ఒక్కబంగారు వస్తువు నీ చేతిలోకి వచ్చిందో లేదో -
అప్పుడే నీకు గర్వం తలకెక్కింది? ఆహా! ధనమహిమ!

జో : నువ్వెక్కడ దాపురించావు తల్లీ ! నా పాలికి ?

మి : దాని ఖరీదు నేను యిచ్చేస్తాను (డబ్బిచ్చి వుంగరం
తీసుకుంటుంది).

జో : రచ్చించావు తల్లీ ! (నిష్క్రమిస్తాడు.)

మి : దీనితో నేను....? (నిష్క్రమిస్తుంది. వెనుకనుంచి పరం
జ్యోతి ప్రవేశిస్తుంది.)

పర : ఆహా ! ఈ యాంధ్రభూమి యెంత సంపత్సరశోభిత !

పచ్చని పొలముల పచ్చి బాలెంత మా

బంగారు తెలుగు తల్లీ!

తీయని ఫలముల తీపిలేమావి మా

తీదీయ తెలుగు తల్లీ !

జీవ తటాకమ్ము, శీతలచ్ఛాయ మా

శ్రీ లక్ష్మీ తెలుగుతల్లీ

పుష్కలాకృతి, అన్నపూర్ణమ్మ మముగన్న
పూబోణి, తెలుగుతల్లి !

ఇట్టి భాగ్యశాలి ఒడిలో విడ్డలైన మా కూలీలు ఇంత
దరిద్రులై మలమలమాడి చస్తూవుండడం క్షంతవ్యం
కాదు.

[వెనుకనుంచి ప్రేమకుమార్ ప్రవేశిస్తాడు మెల్లిగా.]

ప్రే : ఆమె క్షంతవ్య కాకపోవచ్చును. నేను కానా ?

పర : (తిరిగిచూచి) భక్తురాలు నమస్కరిస్తున్నది.

ప్రే : నేను నమస్కృతి కర్తుణ్ణికాను. క్షంతవ్యణ్ణి.

పర : మీరు భాగ్యవంతులు, గుణవంతులు, విద్యావంతులు-

ప్రే : మీతో మాట్లాడడానికి ముందు నేను క్షమింపబడాలి.

పర : మమ్మల్ని అందరినీ క్షమించవలసిన మిమ్ము క్షమించే
వారెవరు ? మీతో చుచువుగా మాట్లాడుతున్నందుకు
నన్ను ముందు మీరే క్షమించాలి.

ప్రే : అలా కాదు. మా నాయనగారు నిన్ను అవమాన పరి-
చారు. నేను చూస్తున్నానుకొన్నాను. మా నాయనగారి
తరపున, నాతరపున నిన్ను క్షమాపణ వేడుతున్నాను.

పర : అవమానం ! (కన్నీరు నించుతుంది)

ప్రే : నీవు ఏడ్చి నన్ను ఏడ్పించవద్దు.

పర : మేము కూలీలం. నిత్యదరిద్రులం. నిర్బంధ సేవకులం.
ఆకల్ని, అవమానాల్ని నిరంతరం భరించడమే

పూవృత్తి. నాకు జరిగింది అనమానంకాదు-ధర్మం. తరతరాలనుంచి వస్తూవున్న భూస్వామిక ధర్మం. అట్టి దానికి-నన్ను ఊమింపుమని మీరుకోరడం అపూర్వం.

ప్రే : ఇదివరకే దెబ్బతినివున్న నా హృదయం చిల్లులుపడి రక్తం కాగుతూవుంది.

పర : నన్ను ఊమించండి, స్వామీ ! నేను కఠినురాలి.

ప్రే : మల్లికా మృదుదళానికి కఠిన్యమా ? లేదు. లేదు. ఈ ఊమాపణ ఆనాడే చెప్పుకోవలసింది, కాని నీ దర్శనం లభించలేదు.

సదయహృదయాబ్జ ! నివంటి మృదులహృదయ
నొచ్చి శపియింప జగములు విచ్చిపోవు;
విలయమైనను వెరవను, వెరతునొక్క
శీలవతికంట నిప్పులు చెరగునేని.

నాహృదయం నీకు విప్పాను. నీవు నన్ను ఊమించితీరాలి.

పర : నాడు అవమానం పొందిది నేను కాదు; నాజాతి.

ప్రే : నీ జాతి తరపున నీవు ఊమించు.

పర : నా జాతి తరపున నేను ఊమించలేను.

పొట్టగడవక కూలికిపోయి, ఆత్మ
గౌరవము సున్నగాగ, బెంగల కృశించి,
ఎందరు కులాంగనల్ నశియించినారో !
మిమ్ము ఊమియింపగ, నన్ను ఊమిం తెవారు ?

ఆ పేటల్లోని కూలీల దారిద్ర్యంవంక ఒకసారిచూచి,
మీరు అధికార్లకిస్తున్న విధువంక ఒకసారిచూడండి.

గుప్పెడన్నమా భిక్షించు కూలివాని
పొటపై గొట్టి, ధనభాగ్యపూరితులకు
షడ్రోపేత మధుర భోజనమువెల్లు
మిమ్ము నేమందు? ఎట్లు తీమింపగలను?

ప్రే : తీమించలేవా?

షర : మాటమాత్రమనగలను కాని దానివలన ప్రయోజన
మేమిటి?

ప్రే : హృదయపూర్వకంగా తీమించలేవా?

షర : నాకు హృదయం లేదు.

ఆకలని కూలి పసిబిడ్డ లడలు నపుడు,
మండులెండల చెల్లెండ్రు మాడునపుడు,
మించి-అవమానమెంతో దహించునపుడు,
హృదయమేయున్న పగిలిపోదె? మహాత్మా!

ప్రే : (తలవాల్చుకొని) జ్యోతీ? వద్దు, తీమించవద్దు. తీమా
పణకు నేను అర్హుణ్ణికాను. అట్టి అర్హుణ్ణి తప్పొంది నీ
పునర్ద్దర్శనం గావించుకొంటాను. నీకింతశ్రమ ఇచ్చి
నందుకై నా తీమించు.

షర : మళ్ళీ మీదర్శనభాగ్యానికై ఎదురుచూస్తూవుంటాను.

ప్రే : (అలానే మెల్లిగా వెళ్ళిపోతాడు)

పర : విషవృక్షాన్ని మధురఫలమా ! హాలాహలం నుంచి
అమృతప్రవాహమా ! ! (అతని కాలిక్రింద అణగి
పోయిన గడ్డిపువ్వున్న ఎత్తి) ఓ పూలార !

ధనికతత్వపు టగ్గి పాదముల క్రింద
మాడిపోయెడి కూలీల మమ్మ మేము,
నలిగిపోతిరి మీరును ! లలితహృదయు
పాదపద్మములై నను భారమే గద.

మీరు నలిగిపోయినా ధన్యతే !

క్రూరచిత్తుల పేరాస కుమ్ములోని
ఇంధనమ్ములు మా జీవితేచ్ఛలెల్ల;
ప్రణయహృదయుని చల్లని పాదములకు
పూజసల్పి తరించిన పూలు మీరు !

[ఆ పూలను హృదయానికి అదుముకొంటుంది. అంత
తెరలో కలకలం పైలుదేరి-హాహాకారాలు చెలరేగు
తాయి. భయభ్రాంతులై, దెబ్బలు రక్తాలుకారుతూ,
అనేకమంది కూలీలు ఇటూ, అటూ చెల్లాచెదురుగా
పారిపోతూ వుంటారు. మిత భీతితో ప్రవేశిస్తూ.]

మి : అక్కా ! అక్కా ! రోడ్డిలు ! భూస్వాములు !
కూలీల్ని చావగొట్టేస్తున్నారు! చావగొట్టేస్తున్నారు!
(పరంజ్యోతిని కెగలించుకుని పడిపోతుంది. తెర
హఠాత్తుగ పడుతుంది)

* * *

రంగం 8

(ఒకదారి. సాయంత్రం మసక చీకటివేళ. దోపిడీకి తగిన వేషంతో భయంకరావు ప్రవేశిస్తాడు.)

భ : విశ్వనాథరావుతో మళ్ళీ నాకు బేరం కుదిరింది. దయా నందరావు ఇల్లు దోచేయ్యడం, వాణ్ణి పొడిచేయ్యడం ఇలాంటి పక్కాపనులు చెయ్యించే ఖావందులే ఖామం మలు-గూడ్ ! పెట్టుబడికి విశ్వనాథరావు, ఆలోచనకి శివరాం, పనికి నేను (మీసం వజ్రేస్తూ) భేష్ ! తిమ్మూర్తులం! హహహా తిమ్మూర్తులం!! ఈసర్వప్రపంచానికీ-
[అంత ఎదురుగా మిత్ర ప్రవేశిస్తుంది. చూచి చిత్తర పోతాడు. ఆమె కఠినంగా చూస్తుంది.]

మి : ఎక్కడికన్నా ?

భ : ఊ?

మి : నీవేం మనిషి జన్మమెత్తలే ?

భ : షటప్ ! నీ కూలీ యూనియన్ తో నా కేమి సంబంధం లే దిప్పుడు.

మి : ఎందుకులేదు ? విరోధ సంబంధం వుందిగా ?

భ : మీరంతా చవట పంథాలో పోతున్నారు. నాదంతా దెబ్బకు దెబ్బ - విప్లవమార్గం.

మి : నీది ముత్తాతలనాటి పద్ధతి, భయంకర్ ! అధికారం ప్రజలకు లేనిరోజుల్లో, ఎవడో ఒక రాజో - పది రాజు కుటుంబాలో నిరంకుశంగా అధికారం చెలాయించిన రోజులలో, తిరుగుబాటుకీ-విప్లవానికీ స్థానం వుండేది. ఇప్పుడు అధికారమంతా ప్రజలది. ఎవరిమీద నీ తిరుగుబాటు ?

భ : అదంతా నాకక్కర్లేదు. నువ్వుపో.

మి : అక్కర్లేకపోతే సరే, “తిరుగుబాటు - విప్లవం” అనే పెద్ద కబుర్లతో దొంగవేషాలేస్తూ కూలీల్ని మోస గించకు.

భ : డామిట్ ! (మితని ఒక్క చెంపకాయ కొడతాడు. ఆమె తెరలోకి పడిపోతుంది. చుట్టూ భీతితో పరకాయున్నాడు) ఎక్కడా యిలాంటి బుద్ధిలేనోళ్ళే ? ఛీ. యెథవ ప్రపంచం ?

[నిష్క్రమిస్తాడు. త.ణం సేపటికి శివరాం పొడుంపీలుస్తూ ప్రవేశిస్తాడు.]

శి : అందులో నేను! నేను సహిస్తానా ఈ కూలాళ్ళ మొగన ద్వేషాలు ? వీళ్ళది దరిద్రులపార్టీ అట! మొత్తం జనా

భాలో నూటికి తొంభయిమంది దరిదులేనట :
వాళ్ళంతా వీళ్ళపార్టీయేనట ! గాంధీ ఆదర్శాల్ని
వీళ్ళు అమల్లో పెడతారట ! ఏడిశారు. నేనుమాత్రం
కాంగ్రెసులో చేరలే మొన్న ? ఏదో పైకి “గాంధీ
మహాత్ముడికీ జై” అంటాంగాని సత్యం ఎవడు పలక
గలడు ? హింస, యెవడు మానగలడు ? హరిజన స్త్రీని
దేశానికి అధ్యక్షురాలిని చెయ్యమన్నాడు - రామ
రామ - ఆ గాంధీకి బుర్రవుందీ ? లేదు - ఉహుఁ.
ఈ కూలివాళ్ళని పైకి రానియ్యగూడదు. వీళ్ళ
నాయకులందరిమీదా దొంగ కేసులు అవీ పెట్టించి,
అరెస్టు చెయ్యిస్తా. భయంకర్ గాడిచేత దోపిడీలు,
ఖానీలు చెయ్యిస్తా - ఆ కేసులన్నీ కూలీనాయకుల
మీద రుద్దిస్తా. రైతుల పేరుతో పార్టీ లేవదీసి ఎలక్ష
నులో భూస్వాముల్ని గెలిపిస్తా. మా విశ్వనాథరావుని
అధ్యక్షుణ్ణి చేసి, నేను ప్రధానమంత్రి నవుతా. వహ్వా!
అమాంబాపతూ ఓ లక్ష గడించాగా ? ఇక నాకడ్డేం?
(ఇటు, అటు పరకాయించి) సత్యాగ్రహం చేస్తామని
నోటీసిచ్చారు వెధవలు. మా బాగా తన్నించా. ఇక
తలెత్తితే వొట్టు ! ఆ దయానందంగాడు అడిగిన
కూలీ ఇచ్చేసి కోతలు కొయ్యించేసుకున్నాడు. ఈ
వేళలో పాడిపని సరీ. (నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తొర

లేస్తుంది. కూలీ యూనియన్ ఆఫీసు. ఉషఃకాలం.
పరంజ్యోతి గాంధీజీ పటం ఎదుట నిలబడి ఆయన
ఆదర్శాలను గానంచేస్తూ వుంటుంది)

పర : (పాట)

భారతదాస్యము గావిన దెవరు ?

భవ్యాదర్శము నొసగిన దెవరు ?

పీడిత జనోద్ధారణలో జీ

విత ముప్పించిన దెవరు ?

నీవె కాదా ? నీవే కాదా ?

నీవే సవభారత గాధా.

దాస్య తమో విల ధాత్రి దేవికి

ధైర్యము గొల్పిన దీవే

మహిత స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యోదయ

మార్గము చూపిన దీవే.

నీవే, నీవే విశ్వపితా !

నీవే హరిజన జన చరిత.

ప్రాతస్సంధ్యా గీతారవమున

పాడిన వై తాళికుడా ?

శక్తులు చచ్చిన చల్లని నెత్తురు

సలసల గాచిన మొనగాడా !

నీవే సేవారతి వోయి !

నీవే సేనాపతివోయి ?

గీతారణ్య తపశ్శాలీ ! తా

కిక మూర్ధన్య యశశ్శాలీ ?

సత్యాహింస వ్రత శూలీ ! వి

శ్వ ప్రేమామృత ఫల హలీ !

నీవే, నీవే, నీవే బాపూ !

నీవే జగతికి రేపు.

గ్రామ పునర్నిర్మాణముకై నీ

ప్రేమము కేతామెత్తిన దెవరో !

స్వరాజ్యమును స్వారాజ్యము జేసే

వసంతమును మా కీరా ? ?

నీవే మా హృదయాలయవాసి,

నీవే మా యాత్రకు కాశీ.

[పాటమధ్యలోనే నిష్క్రూల్, మధు ప్రవేశించి పాట

ముగిసేనరకు భక్తితో అంజలి బద్ధులెనిలబడివుంటారు.

తరువాత ఇష్టాగోష్టికి ఉపక్రమిస్తారు]

మధు : ఆకటితో మనం చస్తున్నా, ఈ భూస్వాములకు మన

మీద దయలేదు. పనిజరగడమే వాళ్ళకు కావలసింది.

ఁనిచేసేవాళ్ళు ఎలా బ్రతుకుతున్నారనేది వాళ్ళ కక్కరలేదు. ఎక్కువకూలి అడిగితే ఇవ్వరు. అడిగిన వాళ్ళమీద పగపూని పోలీసులచేతా, రాడీలచేతా తన్నిస్తున్నారు. ఇప్పుడేమిటి మన కర్తవ్యం ?

పర : గాంధీమహాత్ముని అవతార పురుషునిగా పూజిస్తున్న దేశం ఆయన సిద్ధాంతాలను, ఆదర్శాలను గడ్డిపరకలుగా తీసిపారేస్తున్నది.

ని : దేశంకాదమ్మా ! అలా చేస్తున్నది, స్వార్థపరుల ముఠా మాత్రమే.

మధు : మహాత్ముడు ఏ సత్యాగ్రహంతో స్వాతంత్ర్యాన్ని సాధించాడో, ఆ సత్యాగ్రహానికే నేడు స్థానంలేదా ?

ని : సత్యాగ్రహాన్ని అణిచి వెయ్యడానికి నాడు విదేశ ప్రభుత్వం ఎలా పూనుకొన్నదో అలానే నేడు మన సత్యాగ్రహాన్ని అణిచి వెయ్యడానికి ధనవంతుల ముఠా పూనుకొంటోంది. అందులో విచిత్ర మేముంది?

పర : అయితే ఇప్పుడు మన కర్తవ్యం ?

పర : మన పార్టీని బలపరుచుకోవడమే. దరిద్రులంతా ఏకమై ప్రభుత్వాన్ని స్వాధీన పరచుకోవడమే. ధనవంతులు, భూస్వాములు అడుగడుక్కి మనల్ని ప్రతిఘటిస్తారు. అయితే అట్టివారు నూటికి పదిమంది కూడా లేరు. యీ సత్యాగ్రహోద్యమంలో ఇప్పుడు

మనం కొంచెం తగ్గి, ఎన్నికల కార్యక్రమాన్ని కొనసాగిద్దాం.

మఘు : దేశంలో ప్రతి రాష్ట్రంలోను మన పార్టీ ప్రచారాన్ని తీవ్రతరం చేదాం. ఇక మనకు సమ్మెలూ అక్కరలేదు, సత్యాగ్రహాలూ అక్కరలేదు. వయోజన వోటింగుతో మన పార్టీ ప్రభుత్వంలోకి రాగానే సర్వజన శ్రేయోదాయకమైన ఆర్థిక సమత్వం స్వేచ్ఛగా ఏర్పడిపోతుంది.

పర : సరే. ఈ రాష్ట్రవిషయం మిత్ర, నేనూ చూచుకుంటాం. మీరందరూ తలొక రాష్ట్రానికి పోయి ఎన్నికల ప్రచారం ప్రారంభించండి.

ని : అభ్యర్థుల నియామకంలో జాగ్రత్తగా వుండాలి. ఆరితేరిన ప్రజాసేవకులైన యువకులనే నిలపాలి. స్వార్థపరులు, అభివృద్ధి నిరోధకులు పార్టీలో చేరతారు. అట్టి వాళ్ళని ఏరిపారవెయ్యడములో కనుగలిగి యుండాలి. “శక్తులు సళ్ళిన, వయస్సు మళ్ళిన సోదరుల్ని” కాక “నెత్తురుమండే, శక్తులునిండే” ప్రజాసేవకులనే మనం యెంచాలి. నేనిక బైలుదేరుతా. మధూ! ఎవరెవరు ఏ యే ప్రాంతాలకు వెళ్ళాలో నిర్ణయించి, నీవు అన్ని రాష్ట్రాలూ ఒకసారి చుట్టిరా. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

మఘు : మిత్ర రాలేదే ఇంకా !

పర : అన్నట్టు మిత్ర సంగతి తెలియలా ? ఏదో ఎదిరించిందని, నిన్న సాయంత్రం భయంకర్ ఆమెను కొట్టి పోయాడు.

మఘు : ఆఁ!

[అంత కంగారుగా జోగులు ప్రవేశిస్తాడు]

జో : అయ్య దేముడా ! మా నాయకులమీద నేను కూడా కేసెట్టానంట, ఇదెక్కడి చావురా, బాబూ !

పర : ఏమిటి జోగులూ, ఆ కంగారు ?

జో : నా కేమీ తెలవ దమ్మా ! మీ పాదాల తోడు (సాష్టాంగ పడతాడు.)

పర : (లేవనెత్తి) ఏమిటి సంగతి ?

జో : నా చేత యేలుముద్దీర్లు ఎయ్యించుకొన్నారమ్మా ! అంతే!

[అంత ఒక కూలీయవకుడు పరిగెత్తుకొస్తాడు]

యు : పోలీసులు ! పోలీసులు !!

మఘు : మళ్ళీనా ?

పర : ఆఁ ! ఎక్కడ ? (నిష్క్రమిస్తుంది)

1 యు : ఏదో కేసులట ? వారంట్లట ! నాయకులందరినీ అరెస్టు చేస్తారట !!

[మరొక యువకుడు పరిగెత్తుకొస్తాడు]

2. యు: దయానందంగారి ఇల్లు దోచేశారట ఆయన్ని
పోడిచేశారట !

మధు : (ఆతృతతో) అరె !

[అంత కొందరు భూస్వాములూ, రౌడీలు,
పోలీసులతో ప్రవేశిస్తారు]

1. పో : నీవేనా కూలీ యూనియన్ నాయకుడివి ?

2. పో : దయానందరావు ఇల్లుదోచి, అతణ్ణి పొడిచింది
నీవేనా ?

1. పో : నిన్ను ఈ ఆఫీసుగదిలోనే ఇంటర్న చేశాం.

2. పో : నిన్నూ, నీ ఆఫీసునీ సోదాచేస్తాం. ఈలోగా చుట్టూ
పహారా.

[అందరూ తలొక్కప్రక్కకూ నిష్క్రమిస్తారు]

మధు : (ఉద్దేశకంతో) ఆఁ! ఏమిటిది? కలగాదు గద! దయా
నందం ఇల్లు నేను దోచానా? అతణ్ణి నేను పొడిచానా?
అందుకు నన్ను బంధించారా ! వీళ్ళకీ- పిచ్చెక్కలేదు
గదా ?

ఇదంతా విశ్వనాథరావు పన్నాగం. పొట్టపూట్లకై
చేవులాడే పేద కూలీలను పగబట్టి కరిచే త్రాచుపాముల
పన్నాగం ఇది !

విశ్వనాథం ! నీవు మనిషివి; నేను మనిషిని. నీయింటి
నిండా అన్నం వున్నది; నా కడుపు నిండా ఆకలి వున్నది.

నీ సుఖాన్ని నీవు పోగొట్టుకోవు; నా కష్టాన్ని నేను భరించుకోలేను. ఇది ద్వందయుద్ధం !

ధనమదాంధతకూ, ఆకలిమంటకూ - నిత్యసుఖలోలతకూ, నిరంతర కష్టానికీ-గర్వ ప్రమత్తతకూ, అభిమాన తీవ్రతకూ-నిరంకుశత్వానికీ, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛకూ-యజమానిత్వానికీ, దాస్యానికీ-ఇది ద్వందయుద్ధం !

ఈ యుద్ధంలో నీవు జయించలేవు. అణచలేవు. ఇది కాలికింద అణగదు. కత్తికి తెగదు. కారాగృహాలలో నాశనం కాదు. ఇది ప్రచండాగ్ని. నీ ఆర్థిక విధానాన్ని, నీ నిరంకుశత్వాన్ని, భస్మంచేసే ప్రళయాగ్ని !

ఓరి బుద్ధిహీనుడా ! కార్మిక ప్రళయాగ్నితో అనవసరంగా పగపెంచుకుంటున్నావ్ ! జాగ్రత్త !

విశ్వనాథ్ ! నీ మేడ గట్టిందెవరు ? ఓ భూస్వామీ ! నీపొలం దున్నిందెవరు ?

ఓ భాగ్యశాలీ ! నీవు తింటున్న ప్రతిముద్దలోను కూలీల కష్టంలేదా ? నీ మేడ ప్రతి ఇటికలోను కూలీల నెత్తురు లేదా ?

ఓరి కృతఘ్నుడా ! నీ కంటె రాక్షసుడెవడు ! కృతఘ్నునికంటె రాక్షసు డెవ్వడు ?

నీవు కంచంనుండి ఎత్తుతూవున్న ప్రతి ముద్దవంక ఎన్నివేల కూలీల ఆకటికళ్ళు రెప్పవెయ్యకుండా చూస్తున్నాయో నీ బుర్రకు తట్టుతున్నదా ?

ఎంత సంకుచిత దృష్టి !

అన్నంలేదని అడిగాం. పెట్టినన్నావు. కూలి మరో గిడ్డెడు గింజలుకూడా ఇవ్వనన్నావు. సత్యాగ్రహం చేస్తామన్నాం. చావమన్నావు. చావదన్నావు. తన్నించావు. ఇక మాకు దిక్కేది ? మేం బ్రతకడం ఎలా ?

బహిరంగంగా ఎదిరించలేక ఈ కుత్సిత మార్గాల నవలంబిస్తున్నావా ? ఓరి మూర్ఖుడా !

బోను. క్రూర సిర్పాల నివాసం చీకటి బారియల్లోనే. బహిరంగంగా రావడానికి నీకు ధర్మం ఎక్కడిది ? గాహ టంగా ఎదిరించడానికి నీకు బలమెక్కడిది ? దుర్నితీ, దౌష్ట్య నితీ వెలుగునుచూచే ధైర్యంలేదు.

చీకటిపుంతల్లో గోతులుతవ్వి, మా కూలీ ఉద్యమాన్ని కూల దొయ్యాలని చూస్తున్నావా ? వెర్రివాడా ! ధనగర్వ ప్రమత్తుడవై నీవే పడతావోయ్, ఉన్నట్టుడా ! నీవు త్రవ్వకొనే గోతుల్లో నీవే పడతావ్.

నన్ను ఖైదుచేస్తావా ? నావంటివాళ్ళు లక్షలు, కోట్లు నీ మీద విరుచుకుపడతారు. నీవు ఆగలేవు. ఈ ఉప్పెనని ఆపలేవు. నీకు ఒక వోటుకూడ పడదు. నీ వోటుకూడ నీకు దక్కదు- గ్రహించుకో.

మాది ప్రజలపార్టీ, దరిద్రులపార్టీ. రేపు పోలింగులు తార్కిక, కర్షక ప్రజలకు తీర్థయాత్రలవుతాయి. మా పార్టీ

గెలుస్తుంది. రేపటి ప్రభుత్వం మాదే. జాగ్రత్త! నీ భాగ్యం,
నీ గర్వం, నీ నిరంకుశత్వం, నీ మత్స్యిక సంధా, నీ అధికార
ప్రమత్తత మూడురోజుల ముచ్చట.

ఓయి భూస్వామి ! ఓయి భాగ్యామతప్ర
గర్వి ! ఇకనైనా తెరువును కన్నుదోయి;
మన జలందరు నొక్క సమాజమన్న
సత్యము గ్రహింపు మాటలు సాగవంక.

(తెర)

* * *

పంచాయత్ర
సేమన (గంధారియం,
తలవ్రాలు :: కృష్ణా

రంగం 9

[ఒక దారి, ప్రేమకుమార్ పాడుతూ ప్రవేశిస్తాడు.]
ప్రే : (పాట)

లే—లే—లే—

ఓ శ్రమజీవీ ! లే !

ఆపత్సమయములో

అధైర్య పడదగునా ?

రాత్రి గడువగా

రాదా పగలు ?

నేజను గలసిన కూలీ

నెత్తురు వృధయానా ?

ఇక్కట్లులు గ

టైక్కే మార్గము

ఊహింపుము త్వరగా లేచి

ఊరక యెడ్చిన ఫలమేమి ?

ఈ దుష్కృత్యాల్ని ఆపడానికి నేనెంత కృషిచేసినా
ఫలితం లేకపోతూవుంది !... ఆహా ! మనిషికి మనిషికి మధ్య
దాటరాని అడ్డుగోడలా ? మనిషికి మనిషికి మధ్య సహించ
రాని శత్రుత్వమా ! మనుష్యులలోవున్న ఈ కౌటిల్యం ప్రకృతి
లోనే వుంటే ?

సర్వం సహా సర్వ సామాజ్య పతియైన
భానునకే పక్షపాతమున్న,

రస పూర్ణుడై భూమి రంజించు మేఘుని
వితరణలో కులద్వేషమున్న,

సస్య సుశ్యామల త్మౌలక్షి గర్భాన
జాతిభేదానల జ్వాలయున్న,

ప్రాణ ప్రదాత యౌ పవన కుమారుని
గుండియ స్వార్థ సంకుచితమైన

ప్రకృతిమాతకు వంశ కాపట్యమున్న
జగము జగమెల్ల భిన్నున పగిలిపోదె ?
తోడి మానవు గుండె నెత్తురుల కొరకు
దాహ మొందెదు ? బుద్ధిలేదయ్య మనిషి ?

పాపం కూలీలు ! కడుపునిండా కూడులేదు. ఎక్కువ
కోసం అడిగితే ఎదిరింపంటారు. పనిచెయ్యలేమంటే, సమ్మె
అంటారు. సమ్మె అని చావదన్నుతారు. మా భూస్వాముల
దుర్మార్గాలకు ఒక అంతంటూ లేదు.

గాంధీజీ ప్రసాదించిన సత్యాగ్రహ ఆయుధంకూడా ఉపయోగించుకునే నోము. ఈ మరవృష్ట కూలిలు నోచుకోలేదా?

వాళ్ళమీద దొంగకేసులు, సెక్యూరిటీ కేసులూ కల్పించి. ప్రభుత్వం దృష్టిలో వాళ్ళని కేడీలుగా చూపి, పోలీసులచేత తన్నించి, ఖైదుల్లో పెట్టించి, నానాహింసలూ పెట్టడమా? నూ భాగ్యవంతుల కృత్యాలు రాక్షసకృత్యాలను మించిపోతున్నాయి. అటు ప్రభుత్వాన్ని మోసగిస్తున్నారు- ఇటు మానవత్వానికే ద్రోహులవుతున్నారు.

ఈ ఘోరపాపాలను నేను చూస్తూ వూరుకోలేను. కూలి యూనియన్ లో చేరుతారు. బాతీయ కౌన్సిల్ నే కూలి యూనియన్ గా మారుస్తారు. నా శక్తియుక్తుల్ని, నా పలుకుబడినీ ఉపయోగించి రేపటి ఎన్నికలలో ఈ పార్టీ విజయం పొందేలా కృషిచేస్తాను. అప్పుడుగానీ ఈ భూ ధనస్వామిక నరకం అంతం కాదు.

కూలివాడు రాజ్యమేలి నప్పుడుగాని
సంఘ గాథలెల్ల చక్కబడవు,
పరగనట్టి రాజ్య సంస్థాపనమునకై
బ్రతుకు ధారవోసి పాటుపడుదు.

[నిష్కమిస్తాడు—లోన పాట వినిపిస్తుంది. అది మిత్ర యిల్లు. మిత్ర బెంగలో, యోచనలో. పాడుకుంటూ వుంటుంది.]

మి : (పాట)

ఏమీ సంఘం ? ఏమీ లోకం ?

ఏమీ సృష్టి విభానం ?

కష్టానికి కన్నీరా ఫలితం ?

గత్యంతరమే లేదా ? ?

తగిలినచోటనె తగిలే రాయికి

ధర్మము నెరిగే గుణ ముందా ?

రాతికిమించిన నీతియె లేదా ?

భూతమటో యీ భూస్వామికము ?

న్యాయము, నీతి, ధర్మములు

వ్రాయగనేలా పుస్తకాలలో ?

బలవంతుడె రాజన్న మార్గమే

ప్రకృతి సిద్ధమో యేమో !

(ఉత్సాహంపొంది) అయితే, కూలీలకన్న నేడు బల
వంతు లెవరు ? మే మెందుకు రాజ్యమేలడంలేదు ?

[అంత మెల్లిగా తలవంచుకొని ప్రేమపూర్వక ప్రవే
శిస్తాడు.]

ప్రే : ఏలగలరు, చెల్లీ ! మీరే రాజ్యమేలగలరు. సందేహం
లేదు. నూటికి తొంభై మందివున్న మీ కూలీలే రాజ్య
మేలకపోతే - ఇక రాజ్యమేలే అర్హత ఎవరికుంది ?

మి : (తీక్షణంగాచూచి) మీలాంటి విజ్ఞానవంతులైన యువకులుకూడా కూలీల్ని తన్నిస్తూ, అరెస్టులు చెయ్యిస్తుంటే - మా బాగా ఏలగలరు రాజ్యం!

ప్రే : మహావరదలో నేనొక పూతికపుల్లనమ్మా ! మీ కూలీలంతా తలచుకుంటే ఏది సాధించలేరు ? నాలాంటి వాళ్ళు లెక్కా; జమా ?

మి : మా కూలీసభలకు వస్తుంటే మీరేదో మాకు సానుభూతి పరులనుకున్నాం. మాకు కనీసం లిపికారమన్నా జరక్కుండాచూస్తారనుకున్నాం. పరంజ్యోతి మీనండి ఎంతో ఆశించింది. కాని—

ప్రే : ఊమించు చెల్లీ ! ఇంతవరకు నేనొక తండ్రిచాలు బిడ్డను.

మి : మాదే బుద్ధితక్కువ— ఒక ధనవంతుని బిడ్డ కూలీలకి సాయం చేస్తాడని అనుకోవడం.

ప్రే : నిజమే. మీ నాయకత్వం మీలోనుంచే రావాలి. రకరకాలైన పార్టీల పేర్లతో మీ కూలీల్ని ఉపయోగించుకోడానికి భూస్వాముల బిడ్డలు తయారవుతారు. అట్టివాళ్ళని మీరెప్పుడూ నమ్మవద్దు. మీ నాయకుడు మీవాడే అయి వుండాలి.

మి : మీరూ అంతే ?

ప్రే : నేను నాయకత్వం కోసం రాలేదు. మీ నాయకుల క్రింద అనుచుణ్ణిగా వచ్చాను. నా సర్వస్వమూ విడిచిపెట్టి మీకు సేవచెయ్యడానికి వచ్చాను.

మి : మొదట అందరూ అలానే అంటారు. కూలీల పాట్లు చూచి మొసలి కన్నీళ్లు కారుస్తారు. కూలీపేటలన్నీ బంగారం చేస్తామని కోస్తారు; లోబరుచుకుంటారు. తమ స్వార్థానికి, ఉన్నతికి నిచ్చిన మెట్లుగా అమాయకపు ప్రజల్ని ఉపయోగించుకుంటారు. పైకిపోయి కాలితో తన్నిపారేస్తారు. ఇదంతా మీ గురించి కాదనుకోండి. నేటి రాజకీయపు రీతి చెపుతున్నా.

ప్రే :

మి : కోపం వచ్చిందా ?

ప్రే :

మి : ఊమించండైతే. ఇప్పుడు మీరు వచ్చిన పనేమిటి ?

ప్రే : మీ కూలీ యూనియన్‌లో చేరి, పనిచేదామని వచ్చాను.

మి : నిర్మల హృదయంలో వచ్చారా ?

ప్రే : నా జీవితమంతా మీ ఉద్యమ విజయానికి ధార పోస్తాను. కాంగ్రెసు మహాసంస్థను మీకు అండగా నిలుపుతాను.

మి : మీ స్వభావం మంచిదేనని పరంజ్యోతి చెప్పింది. మధుకూడా అప్పుడప్పుడంటూ వుండేవాడు.

ప్రే : వా రిద్దరికీ నామీద మంచి అభిప్రాయం వుందా ?

మి : లేం దెవరి మీద ? లోకంలో అందర్నీ మేము మంచి అభిప్రాయం తోటే చూస్తాం. మేము నమ్మిన వాళ్లే మమ్మల్ని మోసగించేది.

ప్రే :

మి : మమ్మల్ని నొప్పిస్తున్నా నేమో- తమించండి.

ప్రే : ఎన్నిసార్లు తమించడం ?

మి : తమించడంలోనే వున్నదండీ. గొప్ప తన మంతా! పోనీగాని- నేటినుండి మీరు కూలీ యూనియన్ సేవకులన్నమాట !

ప్రే : నీది చాల కఠిన పరీక్ష, చెల్లీ !

మి : కొంచెం ఆలోచించండి. మీ నాయనగారి నాయకత్వం క్రింద భూస్వాములు మమ్మల్ని పెడుతున్న హింసలకు అంతున్నదా ?

ప్రే : లేదు.

మి : మేము అన్ని ఆశలూ విడిచిపెట్టుకొని, ఒక్క గాంధీజీ అడుగులే నమ్ముకొని, యెన్నికలలో పోటీచేస్తున్నాం. మా నాయకులమీద కేసులు, వారంట్లు జారీ అవుతున్నాయి. నేటినుంచి మీ నాయనగారికి విరుద్ధంగా మీరు పోరాడవలసి వుంటుంది.

ప్రే : అన్నీ ఆలోచించుకునే వచ్చాను. బుద్ధిమంతులు, అభ్యుదయగాములు అయిన విద్యార్థి యువకదళాలు

నా వెనుకనస్తున్నారు. ఈఎన్నికలలో మనంగెలుస్తాం.
మీ రనుకొంటున్నట్టుగా, గాంధీజీ ఆశయానికి అను
గుణ్యంగా పరంజ్యోతిని భారత రిపబ్లిక్కుకు అభ్యక్ష
రాలిగా చేదాం.

మి : ముందు మనుషు జామీనుమీద విడుదల చేయించాలి.
తక్కిన నాయకులమీద వారం రద్దు చేయించాలి.
కేసులుంటే తర్వాత చూచుకుందాం. ఈలోగా ఎన్ని
కలు జరిగిపోతాయి.

ప్రే : ఇప్పుడే ఆ ప్రయత్నం చేస్తాను.

మి : సెక్రటరీగారిని చూస్తారా ?

ప్రే : ఎవరు ? పరంజ్యోతిచేనా ?

మి : ఔను.

ప్రే : ఇప్పుడు కాదు.

మి : అయితే ఆమె యీ సందేశాన్ని మీకు అందజేయ్య
మన్నది.

కూటికి కరనైన కులమున బుట్టినన్
మనుజుల మనుమాట మరువవలదు,
ఆకటి మంటల నల్లాడుచున్నచు
మానవంతుల మంచు మరువవలదు,
పాలేరువృత్తి మీ పదసేనకులమైన
మహితాత్ములనుటంచు మరువవలదు,

ఇడునులందైన మా హృదయాలు ప్రేమ మా
 ఘరిమమ్ము లనుమాట మరువవలదు,
 మూగ కూలిజనమ్ములు రేగిరేని
 మహిని మండింపగలరని మరువవలదు,
 సత్కృపన్ నాకు ఆనా డొసంగినట్టి
 మహిత వాగ్దాన మీనాడు మరువవలదు.

ప్రే : (కన్నులొత్తుకుని) చెల్లీ! ఇక సెలవు. నా మనవిగా
 ఆమెకు యిలా చెప్పు :

పనిగొని, రాత్రియుం బగలు
 పల్లెల, పట్నములన్ ప్రచారముం
 బొనరిచి, పేదసాదలు ప్ర
 బోధితులై వ్యవసాయకూలి యూ
 న్యను గెలిపింప, సర్వజన
 తాభ్యుదయమ్ముగ జ్యోతి భారతాం
 బకు ప్రథమాధినేత్రిణిగ
 బ్రస్తుతి జేయు ముహూర్తమందు నే
 కనుగొనువాడ నామె పద
 కంజము లానత మస్తకుండనై

[సవినయంగా నిష్క్రమిస్తాడు.]

మి : తథాస్తు. ప్రేమకుమార్ ! తథాస్తు. ఇక ఎన్నికల
 కార్యక్రమాన్ని తీవ్రతరం చెయ్యాలి. పరంజ్యోతి

యీంకా రాలేదేమో ! ఆహా ! ఆమె మూర్త్యభవించిన
చైతన్యం గదా ! !

ఒక్కపరి రాజవేషము, ఒక్కతరిని
సాధువేషము, ఒకట భిక్షకునివేష
మల్లు ఆగౌలగోపాల మామె యగుచు
పాగుచున్నది జ్యోతి ప్రచారశరణి ;

(తెర)

రంగం 10

[ఒక తోటదారి. సందెచీకటి. ముసుగువేసుకుని జబ్బకు
వస్తు కట్టుకొని చేత లాఠీతో భయంకర్ ప్రవేశిస్తాడు.]

భ : ఎన్నాళ్ళీ దాక్కోడం ? నొంగతనం చేస్తే, దాక్కో
మని వుందా? నన్ను పొడిచిన దయానందంగాడు బట్ట
బైలుగా తిరుగుతున్నాడు ఎలెక్కనలో! నేను దాక్కో
వాలట! ఈ శివరాంకి బుర్రలేదు. నేను దోపిడీగాణ్ణట!
పట్టపగలు బట్టబైలుగా దోపిడీలుచేసే యీ ఖామం
దులు, వ్యాపారస్తులు, వీళ్ళంతా మహా పత్తిత్తులట!!
ఛీ, నొంగలోకం. అసలు లోకమే నొంగది. ఇప్పు
డెక్కడికి నా ప్రయాణం చెప్పా : జ్యోతిని ఈరాత్రి
పట్టుకోవాలి. మిత్ర యెక్కడా కనపడ్డంలేదు ! పోనీ,
వెధవ ముండ. మొగాళ్ళంతా యెక్కడెక్కడికో
ప్రచారానికి పోతున్నారు. దేవుడు మేలుచేస్తే -
జ్యోతి ఒంటరిగానే నొరుకుద్ది. రైటో ! ఇక నా కడ్డు
లేదు. (కాలికి రాయి తగిలి) అబ్బా! దారులో
రాళ్ళను పుట్టించిన దేవుడి తలకాయలోది మెదడా,

రాడా? (వంగి కాలు చూచుకుంటాడు. అంత జోగులు విసురుగా వస్తూ మీదపడతాడు.)

జో : అయ్య బాబో! (అరుస్తాడు)

భ : శ్రే!!

జో : చచ్చానా దేముడో!!

[పారిపోతాడు]

భ : (తమాయించుకొంటూ) ఛీ, పాడులోకం (ఏదోజ్ఞాపకం వచ్చి) యిలాంటి సమయంలో సారా వుంటే! మద్య నిషేధవట-వీళ్ళ తలకాయ నిషేధం. ఈ వేళ మద్య నిషేధం, రేపు మహిళా నిషేధం - పిచ్చిపుల్లాయలు. ఇప్పుడొక్క గుక్క సారావుంటేనా - చూశేనాళ్ళు నా మజా!

(లోపల పాట వినిపిస్తుంది. కొంచెం ఆలకిస్తాడు) ఎవ గది? (పారజూచి) నిష్కుల్ గాడు? వాడే! వీణే కూడా సఫాచెయ్యమనేగా మా ఖామందుగారి ఆజ్ఞ! మానాగా దొరికాడు. మానాగా దొరికాడు. (లాతీని సదుకుకొంటూ దాక్కున్న వాడిలా తెరలోకి నిష్క్రమిస్తాడు. అంత పాడుతూ పరంజ్యోతి ప్రవేశిస్తుంది—సాధువేషంలో)

పర : (పాట)

కూలీలారా, తెండి—మీ
కోరిన హక్కులు పొందండి!

హక్కులుపూర్వమే కాదండీ,
రాజ్యము సర్వము మీదేనండీ !

మనుజులందరికి స్వేచ్ఛా జీనన
మార్గము చేకూర్చండీ !

కూడు గుడ్డ కొంపలగు లోటు లే
కుండగ చేయండీ !

సంఘీభావమే బలమండీ—మీ
సాధనె స్వారాజ్యము సుండీ !

సద్యస్వామ్య సమాజముకై మీ
శక్తులెల్ల వినియోగించండీ !

[మెల్లిగా భయంకర్ వెనుకనుంచి ప్రవేశించి, పరం
జ్యోతిని కొట్టి తప్పుకుంటాడు. ఆమె కెవ్వున కేకవేసి
తెరలోకి పడిపోతుంది. వెనుక వస్తున్న కొందరు
కూలీలు “పరంజ్యోతీ, పరంజ్యోతీ” అంటూ వచ్చి
ఆమె పడిపోయిన కేసి నిష్కమిస్తారు.]

భ : (నిలువున నీరై, లాతీ జారవిడుస్తూ) హా ! పరం
జ్యోతి ! (వికలితుడై నిష్కమిస్తాడు. అంత ముసుగు
చేసుకుని శివరాం ప్రవేశిస్తాడు. వైఖరి చాలవరకు
దిగాలు పడివుంటుంది.)

శివ : చీకట్లో దారేకనపడ్డంతేదు ఇది పడంచానికే చీకట్లో,
నాకు రేజీకట్లో ! ఖర్మ ! (తడిపుకొంటూ నడుస్తాడు)

దయానందంగాడు చావలేదు. పైగా వాడు ఆ కూలీలలో చేరిపోయి ప్రచారం ప్రారంభించాడు. ప్రేమకుమార్ కూడా అదే దరువు. వాడు తండ్రినే విడిచి పెట్టేశాడు ! దుర్మార్గుడు ! పేదోళ్ళంతా ఒక్కటే కులమట ! దిక్కుమాలిన సంబంధం ! ఈ దెబ్బతో రైతులూ, కుర్రగాళ్ళూ కూడా ఆ కూలీపార్టీలో కలిసిపోతారుట. గంగలో కలవనీ, నా కేం ? విశ్వనాథ రావుని యెన్నికల్లో నిలబెట్టా. ఉన్న డబ్బంతా ఖర్చు పెట్టించేనా అతగాణ్ణి గెలిపించాలి కూలీ వాళ్ళు దరిద్రులు, అల్పబుద్ధులు. పకోడీ చేతిలోపెడి శే పండగ చేసుకునే బాపతు. తలొక రూపాయా పడ్డేస్తే వోట్లన్నీ మనవే !

ఈ భయంకర్ గాడి మూలాన్ననా పుట్టిమునిగేలా గుంది. మా కడ్డంవచ్చేవాళ్ళందరినీ వీడిచేత కొట్టించేసి, వీణ్ణి నేను కొట్టేసి, ఏ రష్యాకో పారిపోతే, ఏ ఏటంబాంబు కంపెనో పెట్టుకోవచ్చు. అక్కడి కూలీలు యిచ్చినంతా పుచ్చుకుని చచ్చినటు పడివుంటారట. సమ్మెలూ, సత్యాగ్రహాలూ అక్కడ చెల్లవట. అలావుండాలి గవర్నమెంటంటే. నోరెత్తిన దరిద్రణెలా కాల్చిపారెయ్యేమా ? హూ !

ఇంతకీ ఈ వోట్లలో మేం గెలుస్తామో, లేదో ! కూలీపీఠుగులే గెలిస్తే ? నన్ను బ్రతకనిస్తారా ? ఈ

భయంకర్ గాడు. దూరికిపోతే—యిక నా పని సున్నే!
 (కొంచెం వణికి) ఆఁ! అధికార్లంతా నా చేతిలో
 లేరూ? నా చేతిపాలు త్రాగిన అధికారసర్పం నన్నే
 కరుస్తుందా? (మరీ వణికి) ఆఁ పర్వాలేదు, పర్వా
 లేదు. (వెతికి) వీడు యీ పొలం పాకలోనేగా
 దాక్కుంటున్నాడు? లేజే! ఇంటికి పోయాడేమో!
 జాగ్రత్తగా వుండమని హెచ్చరించిపోతా.

[నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తేరలేస్తుంది. భయంక్రరావు
 ఇల్లు. గదిలో టేబిల్ మీద కత్తులు, కఠార్లు, సీసాలు
 సిరాబుడ్డి, కలం, కొంతవ్రాసిన కాగితాలు వగైరా
 వుంటాయి. భయంక్రరావు హెచ్చు విచారంతో
 తల రెండుచేతుల్లోను పట్టుకుని కూర్చుని వుంటాడు]

భ : (లేచి) హా! పరంజ్యోతి! నిన్ను చంపేశానా! ఈ
 చేతులతో! ఈ చేతుల్ని విరగ్గొట్టేస్తా. (చేతులు విర
 గొట్టుకోడానికి ప్రయత్నంచేసి) కాదు. ఈ చేతులకు
 సహాయపడ్డ ఈ రాక్షసవర్గాన్ని (టేబుల్ చూపుతూ)
 ముందు నాశనం చెయ్యాలి. (సీసా తీసి) దీని పని
 ఎప్పుడో అయిపోయింది. ఇది నన్ను నాశనం చేసింది.
 దీన్ని కాంగ్రెస్‌లోళ్ళు నాశనం చేశారు. భేష్, వాళ్ళే
 మొగాళ్ళు. (చేలకేసి కొడతాడు, కఠారు తీస్తాడు) ఇది
 నా ప్రేమరాలు. ఓ ప్రేమా! ఎందరి కంఠాలనో

కొగలించుకున్న నీవు యిప్పుడు నా కంఠం కొగలించుకో! (ఎత్తి) అగు! (కాగితాలమీద ఏదో వ్రాస్తాడు. తలుపుతట్టిన చప్పుడవుతుంది.) ఎవరడి?

తెరలో : నేను.

భ : నేనంటే ?

తెరలో : నేనా ! నేను !

భ : ఓహో ! తమరా ! దయచేయండి.

[తలుపులుతీసి శివరాం వచ్చిన తర్వాత మళ్ళీ గడియ పెడతాడు.]

శి : ఒరే !

భ : తమరు ! భేష్ ! సమయాని కొచ్చారు. చిన్నప్పటి నుంచీ మనం స్నేహితులం, ఇప్పుడూ అంతే.

శి : ఒరే !

భ : బోడిముండలాగున్నారే !

శి : నేనురా ! తెలుసా ?? (ముసుగు తీస్తాడు)

భ : ఔనురా ! తెలుసురా !!

శి : మతిపోయిందా ?

భ : ఓరి నామతి మండా ! పోయిందరిటావా !

శి : సరే. నేను పోతాను (వెళ్ళబోతాడు)

భ : ఒక్కరూ వెళతారా ? నేనూ వస్తాను. (వెనక్కులాకొస్తాడు.)

శి : ఎక్కడికి ?

భ : నరకానికి. స్వర్గం పేరు ఎత్తడానికి మనకి అర్హత వుందా ?

శి : (గడగడ వణకుతూ) ఒరే ! నీకు పుణ్యం వుంటుంది. నన్ను పోనియ్యి.

భ : హాహా! పుణ్యమా? వెధవ పుణ్యం. ఇన్నాళ్ళూదాన్ని దగ్గరకు రానియ్యలేదు. ఇప్పుడు రానిస్తానా ?

భ : ఇలా దయచేయండి. (బల్లదగ్గరకు తీసుకెళ్ళి కాగితాలు చూపుతాడు.)

శి : (హడలిపోయి, గుండె కొట్టుకొంటూ) ఒరే ! బాబ్బాబు ! నన్ను బ్రతకనియ్యి. ఆ కాగితాలు ఇలాతే. నీకు పదివేలిస్తాను. బాబ్బాబు నన్ను బ్రతకనియ్యి. (కాళ్ళుపట్టుకుంటాడు.)

భ : (తలమీద ఒక్కటి తన్ని) పదివేలా ? పట్టుకు నడు, నరకానికి.

శి : (అరచి, డొర్లిపోతాడు)

భ : పశ్చాత్తాపపడు. నీవు చేసిన-నాచేత, విశ్వనాథరావు చేతి చెయ్యించిన-పాపాలన్నింటికీ పశ్చాత్తాపపడు. ఇక పైంలేదు. వాడుకూడ ఇక్కడికొస్తే బాగుండును. పశ్చాత్తాపపడు-ఒసే-లు-పశ్చాత్తాపపడు.

శి : బాబ్బాబు-బ్రతకనియ్యరా ! (చేతులు మోడుస్తాడు.)

భ : మనం బ్రతకడమంటే—మంచివాళ్ళు పదిమంది చావడం మన్నమాట. పశ్చాత్తాపపడు—త్రి— (కత్తిగో పొడుస్తాడు) గండెల్లెని రాక్షసుడు ! చావు ! వద్దు. చావకు, బ్రతక్కు, అలానే వుండు. నేనూ వస్తున్నా. ఈలోగా చచ్చానంటే చంపేస్తా (కఠారుతీసి, పైకెత్తి) ఓ కఠార్ ! చెప్పు, ఇది ఎన్నోహత్య ? ఎంతమంది పీకలు కోశావు ! అరుగో ఎళ్ళంతా !... అరుగో!! కామం దులు, పాలేళ్ళూ కలిసే వున్నారే!—చచ్చిన తర్వాత కులాలువుండవు. ధనిక దరిద్ర భేదంవుండదు... అలానే పాపపుణ్య భేదంకూడా లేకపోతే ! ఛీ ఛీ. నాలాంటి దుర్మార్గుడికీ, పరంజ్యోతి లాంటి చేవలకి పరలోకంలో ఒకటే సౌఖ్యమా ? కాదు. కారాదు, అసంభవం... సోదరీ ! జ్యోతి ! ... (కఠారు పైకెత్తి) నన్నెవరైనా పొడిస్తే బాగుండును. ఓ కఠార్ ! నన్ను పొడిచెయ్యి ! ఉండు. ఆగు... ఓ యువకులార ! నాకు లాగ కాడీలు కాకండి. హంతకులు కాకండి. కులాల్నీ, మతాల్నీ నిర్మూలించే ఉద్యమంలో చేరి, ఏకైక భారతజాతిని నిర్మించడానికి పాటుపడండి. వీర్యవంతులై విజృంభించండి. కూలీ సంఘాన్ని గెలిపించండి. గాంధీయిజాన్ని నిలబెట్టండి. స్వామ్య సమాజాన్ని నిర్మించండి. నాకు ఈ సభ్యప్రపంచంలో స్థానంలేదు. నేను పోతున్నాను.

శివరారి ! ఇకరా పోదార. ఈ జగన్నాటకంలో మన
 పోర్నన్ అయిపోయింది. (అతణ్ణి పొడిచి; తాను
 పొడుచుకొని ఒరిగిపోతాడు.)

(తెర)

రంగం 11

[ప్రజాపురంలో ఒక వీధి. ఎన్నికల ప్రచారం చేసు
కుంటూ హాలీసేవికాదళంకో మిత్ర ప్రవేశిస్తుంది.]

మి : (పాట)

లేవరా, ఓ కూలి రాజా !

లేవరా నిదుర !

నీ నేరా యీ భూమికి భర్తవు,
నీవేరా యీ సృష్టికి కర్తవు,
నీదేరా యీ భారతరాజ్యం,
నీదేరా స్వారాజ్యం.

లేవరా, ఓ కూలి రాజా !

లేవరా, నీ కెదును !

పూనికతో మందును రారా !

పోటర్లైతే మాసును రారా !

గదగొని రంగములో నిల్చిన నీ

న్నదిరించే మగవాడెవడు ?

వేయరా, ఓ కూలి రాజా !

వేయరా, వోటు !

దీక్షాకంకణ బద్ధుడవై నీ
పక్షమునే గెలిపించుకోరా
కూలీరాజ్యము సర్వప్రజలకు
కూడు గుడ్డ లొసగునురా !

ఓ కార్మిక ప్రజలారా ! ఓ వెనుకబడ్డ జాతులారా !
ఓ దర్శిద్రులారా ! దేశానికి మనమే రాజులం. వోటుగల ప్రతి
వ్యక్తి దేశానికి గాజే ! వోటుతో రాజ్యం మన చేతికి
వస్తుంది. విప్లవా లక్కరలేదు. సమ్మెలక్కరలేదు. సత్యాగ్రహ
లక్కరలేదు. మన పేదలంతా ఒక్క త్రాటిమీద నిలబడి
మన అభ్యర్థులకే వోటిస్తే ప్రభుత్వం మన చేతిలోకి వస్తుంది.
మనమే ప్రభుత్వం అవుతాం. మన ప్రణాళికే అమలు
జరుపుతాం. కుల, మత, వర్గ, విభేదాల్ని తీసిపారేస్తాం. సర్వ
సమానత్వం స్థాపిస్తాం. నేటి మన సమస్య సాంఘికం కాదు.
కుల, మత సంబంధం అంతకంటేకాదు. నేటి మన సమస్య
ఆర్థికం. రాజకీయాధికారం చేజిక్కిన ఆర్థిక సమత్వం స్థాపించ
లేం. కనుక ఓ భారత దర్శిద్రులారా ! మీ ప్రతినిధులైన,
మన యూనియన్ అభ్యర్థుల్ని గెలిపించండి. భూస్వాముల,
ధనికుల, స్వార్థపరుల దౌర్జన్యాలకు, ఎరలకు మీరు యెంత
మాత్రమూ లొంగిపోవద్దు. మన మీద కేసులున్నాయనీ,

వారంట్లున్నాయనీ నిగుత్సాహ పడవద్దు. అవన్నీ స్వార్థపరులు
కల్పించినవే. నిజమైనవి కావు. ఉత్సాహంతో ఎన్నికలలో
పాల్గొనండి, ప్రభుత్వాన్ని స్వాధీనం చేసుకోండి. మన అన్ని
అవధిలూ తీరిపోతాయి. మధు మీకీ విధంగా చెప్ప
మన్నాడు :

ధనిక భూస్వామికంపు పాలనములోన
కష్టజీవికి న్యాయము కలుగబోదు;
నేను ప్రతివాడు వోటున్నవాడే రాజు,
నిలిచి రాజ్యము వోటుతో గెలుచుకొండు.

[నిష్క్రమిస్తుంది. అంత వెనుకనుంచి ప్రచారం చేసు
కొంటూ ఒక భజన కూటం ప్రవేశిస్తుంది.]

భజన :—

వోటు విలువను తెలుసుకొండన్నా !

ప్రజలార మీరు,

వోటు రాజ్యము గెలుసుకొండన్నా !

సొమ్ము మూటలు గట్టుకొని మీ

గుమ్మములలో గిలకరించే

మోసగాళ్ళకు వోటు లిచ్చి

మొదలె మోసము తెచ్చుకొనకుడు

వోటు మించిన శక్తి లేదన్నా !

ఈ లోకమందిక

వోటు గలవాడేను రాజన్నా !

వల్లడబ్బను, వల్లభూమిని
 ఇంతకాలము అనుభవించుచు
 పేదసావల నణచిపెట్టిన
 పెద్దలకు వోట్లవ్వవద్దిక.
 సంఘ బలమును తెలుసుకొండన్నా,
 అందరును ఒకటే

సంఘముగ నిర్ణీతము కండన్నా !
 మీలా మీరే నాయకులుగా
 ఏలుకొండి కూలిరాజ్యము,
 మేలుకొండి పేదలారా !
 చాలునిక భూస్వామి పద్ధతి.

[భజన నిష్క్రమిస్తుంది. వెనుకనుంచి తంబూరా
 భుజాన్న వేసుకొని జోగులు, మరొక ఇద్దరు కుర్రాళ్లు
 ప్రవేశిస్తారు.]

జో : (బుర్రకథ ధోరణిలో పాట)

జయము జయము మన భారతభూమికి
 జయము దిగ్విజయము

కుర్రాళ్లు : భళాభళి.

జో : జయము జయము మన కూలియూనియన్ కు
 జయము దిగ్విజయము

కు :

కు : భళాభళి.

జో : జయము జయము మన శరంజోతికి
జయము దిగ్విజయము

జో : భళాభళి—అనంత్రా, కుర్రనాయాళ్ళు!

కు : భళాభళి.

జో : అబ్బే మీరేం పనికిరాదు. ఇప్పటి కుర్రోళ్ళు తిండా
నికీ, తిరగడానికీ తప్ప ఎందుకూ పనికిరారు. (పాట)
ప్రతి మనిషికీ కూడా గుడ్డ—

కు : తందానో తాన తందనానా

జో : పచ్చిని పొలమూ, వెచ్చని కొంపా,

కు : తందానో—

జో : ప్రజలందరికీ సమాన సౌఖ్యం

కు : తందానో—

జో : ప్రసాదిస్తదీ కూలి యూనియన్

కు : తందానో—

జో : అట్టి కూలీ యూనియన్ నిలబెట్టిన అభ్యర్థులకే వోటు
య్యండి ప్రజలు—(పాట)
వెయ్యర వోటు వెయ్యర

కు : సై—

జో : కయ్యము మనకు వద్దురా

కు : సై—

జో : దెయ్యపు భూస్వామికముచు

కు : సై—

జో : గొయ్యితేసి కప్పెట్టరా

కు : భళాభళానోయి తమ్ముడా !

మేలు భళానోయి కూలోడా !

జో : ఓ కులోళ్ళల్లారా ! ఓ డబ్బు లేనోళ్ళల్లారా ! మీ
వోట్లన్నీ కూలీ యూనియన్ నాయకులకే యివ్వండి.
ఇప్పటికైనా కళ్ళు తెరవండి. నేను చూడండి; పాలేకు
తనం యెలిగించాను ముసలోణ్ణయిందాకా. నా
ప్రయోజకత్వం చూడండి. ఏబై యేళ్ళు పాలేకుతనం
చేసి యాభై చుట్టపీకలుకూడా సంపాదించుకోలేదు
మీ ఓట్లన్నీ మన నాయకుల కివ్వండి. మన బీవోళ్ళం
దరం బంగుపడతాం. మనకు సుఖం దొరుకుద్ది. జై—
కూలీ యూనియన్ కీ—

కు : జై. జై.

జో : పదండా, పదండి. మన నాయకులంతా దేశదేశా
లమ్మట ప్రచారం చేతున్నారు. ఇక్కడ ఇంక మనకి
మనమే నాయకులం. పదండి. ఊళ్ళూ, తాతూకాలు,
జిల్లాలు, రాష్ట్రాలు, యిలా ప్రచారం చేసుకుంటూ
పోదాం.

కు : కూలీ అధ్యక్షుల్ని గెలిపిద్దాం.

జో : (పాట)

జగతికంతా ప్రగతిహూషే
సాలివాడా ! కూలివాడా !

కు : ఓ—సాలివాడా ! కూలివాడా !

జో : చాలిచాలని గోవిపాతేనా ?

జో : లోకమంతా శుభపరిచే
పాకివాడా, చాకివాడా !

కు : ఓ—పాకివాడా ! చాకివాడా !

జో : చీకునీదర మురికి గుడిసేనా ?

పజలకంతా తిండిపెట్టే
పాలికాపా ! పంటకాపా !

కు : ఓ—పాలికాపా ! పంటకాపా !

జో : పంటకిందకు మంటిగడ్డేనా ?

దేశ భాగ్యములెల్ల నుత్ప
త్తి జేసే వ్యవసాయ కూలీ !

కు : ఓ—వ్యవసాయ కూలీ !

జో : దిక్కుమాలిన బక్క బ్రతుకేనా ?

బుర్రకొక్క వోటు వచ్చే,
బుద్ధిగలిగి వోటు యిస్తే

కు : మన—పెద్దలంతా యేకమైతే

జో : కొద్దిలో రాజ్యమెన్ని మనదొద్ది.
 [పాడుకుంటూ నిష్క్రమిస్తారు. వెనుకనుంచి ప్రేమ
 కుమార్, మరి కొందరు యువకులతో ప్రవేశిస్తాడు
 పాడుతూ.]

ప్రే : (పాట)

కూలీలంతా ఏకం కండోయ్
 కూలీరాజ్యం స్థాపించడోయ్
 దున్నేవాడే భూమికి భర్త,
 దున్నేవాడే జీవనకర్త.

వందలకొలదీ యెకరాలొకడే
 వ్యక్తికి చెందట తగదండోయ్
 దేశంలోగల సర్వభూమిని
 జాతీయం చేయాలండోయ్ ,

ఉత్పత్తిని జాతీయం చేస్తే
 ఊరందరికీ పని చూపి,

కలిమి లేమి తేడా చూపి,
 కమ్మని పాలన జరపండోయ్.

అరకలు దున్నే అన్నల్లారా !
 ఊడుపు లూడ్చే ఒడినెల్లారా !
 సంపదకంతా కర్తలు మీరే
 స్వారాజ్యానికి రాజులు మీరే.

ఓ ధనికభూస్వాములారా! మీ కొకచిన్న మనవి. మీ మీ అహాన్ని; స్వాస్థ్యాన్ని విడనాడి, ప్రజా భాగ్యశ్యంతో కలిసిపొండి. కూలీనాయకుల నాయకత్వం క్రింద కూలీ ఉద్యమాన్ని నడిపించండి. ఈ ఉద్యమంలో మీరు యెంత ముందుకు వస్తే అంత మంచిది మీకు. మీ భవిష్యత్తుంతా నేటి మీ ప్రవర్తన మీదే ఆధారపడి వుంది. మీరు సహాయ పడ్డా, సహాయ పడకపోయినా, నూటికి 90 మంది వున్న యీ పేదలు యీ యెన్నికలలో గెల్చి తీరతారు. అప్పుడు మీ గతి ఏమవుతో ఆలోచించుకోండి.

భారతపిత గాంధీజీ సిద్ధాంతాల్ని అనుసరించి దారికి రండి. చైతన్యవంతులైన ప్రజల్ని యికమీరు అణచలేరు. మోసగించలేరు. కూలీ ఉద్యమాన్ని అణచడానికని మీరు చేసిన దౌర్జన్యమంతా ఆ ఉద్యమం బలపడడానికే తోడ్పడింది. ఇప్పుడు సామాన్య కూలీలే యెన్నికలు నడిపిస్తున్నారు. సర్వశక్తులూ వాళ్ళలో మూర్తీభవించి వున్నాయి నేడు. గాంధీ మహాత్ముని పవిత్రఆత్మ వాళ్ళని ఆవేశించి ముందుకు నడిపిస్తూ వుంది. కులమత సాంఘికాంతరాల్ని అధగమించి వాళ్ళు రాజకీయ ఆర్థిక ఉద్యమంలో ప్రవేశించారు. వాళ్ళని ఆపే శక్తి యీ ప్రపంచంలో

లేదు. ఇక లెండి. భారత కూలీ యూనియన్ ను
గెలిపించండి.

కులమత వర్గ భేదములు
కూలిచి, వాటి కతీతులై, ధరా
స్థి నరులెల్ల నొక్కటని
చాటుడు; సర్వజనీన స్వామ్యసం
కలిత ప్రణాళికా పథక
కర్తలు కార్మిక నాయకుల్ సమ
స్థులు తమ వోట్లొసంగి రయి
తుల్ గెలిపింపుడు శాంతికాములై.

[నిష్క్రమిస్తారు. వెనకనుంచి తలకు కట్టుకట్టుకొని
దయానందరావు, మరికొందరు రైతులు ప్రవేశిస్తారు.]

ద : ఓ పేదరైతులారా ! మీ వోట్లన్నీ కూలీయూని
యన్ అభ్యర్థులకే యివ్వండి. స్వతంత్ర భారతయూని
యన్ అభ్యక్షపీఠానికి అభ్యర్థిని అయిన పరంజ్యోతికి
మీ వోట్లిచ్చి గెలిపించండి. గాంధీ మహాత్ముని ఆశ
యాన్ని నెరవేర్చండి.

[అంత మిత్ర ప్రవేశిస్తుంది.]

మి : ఏమండీ, యేమంటున్నారు యిక్కడి ప్రజలు ?

ద : నీవే అడుగమ్మా !

- 1 రైతు: మా వోట్లన్నీ యూనియన్ కే యిచ్చేస్తున్నాం.
- 2 రైతు: కులభేదాల్ని తీసేసుకున్నాం.
- 3 రైతు: మా వెనకబడ్డ కులాల వోట్లన్నీ కూలీయూనియన్ కే.
- 4 రైతు: మా క్రైస్తవుల వోట్లన్నీ కూలీ-యూనియన్ కే.
- 5 రైతు: మాకీ మతం గిత్తం హా. మా సాహేబుల వోట్లన్నీ కూలీ-యూనియన్ కే హా.

మ : మా కందరికి నా వందనాలు. ఎన్నికలలో మనం గెలుస్తాం. మన యూన్యన్ అధికారంలోకి వస్తుంది. ప్రజా ప్రభుత్వంలో ప్రజలే రాజులు. రేపటి ఎన్నికలలో నిజమైన ప్రజారాజ్యం స్థాపింపబడగలదు. మీలో యువకులంతా ప్రతి గ్రామమూ వెళ్ళి మన పార్టీ సిద్ధాంతాలు విశదపరచండి. ప్రతిపక్షాల కుట్రల నుంచి ప్రజల్ని రక్షించండి.

అందరూ: ఓ, మేమంతా నమంగబడుతు పనిచేస్తాం. (జై జై నినాదాలతో నిష్క్రమిస్తారు.)

ద : అమ్మా, ఇక నీవు ఆఫీసులోనే వుండి అవసరమైన ఆదేశాలను ఇస్తాం. బయటి పనులన్నీ మేము చూచుకుంటాం. ప్రజలంతా మన సత్కృతి వున్నారు. ఇక ఆ తం పెడనలసిందేమీ లేదు.

మి : సరే. అలా చే కానివ్వండి. ఉక్కుతునకల్లాంటి మన కుర్రాళ్ళని పోలింగుల దగ్గర కాపలా వుంచాలి. ప్రతి

కడ్డల రాడియజాన్ని ఎదుర్కోడానికి సిద్ధపడి
వుండాలి. మనలో కూడా మేకలోళ్ళి వోడేళ్ళు
వుంటవి. జాగ్రత్తగా వుండాలి.

ద : సరే. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

మి : (నిట్టూర్పు) రాజకీయాలంటే నాకు పరమఅసహ్యం.
అయితే ఆ రాజకీయాలే నాకు తప్పలేదు. ఈ
గాఢ్యతనంతా మధు చేతిలో పెట్టేసి ఒక దండం
పెట్టేదాకా నాకు నిదలేదు. పరంజ్యోతి దెబ్బతింది.
లేకపోతే నా అవస్థ కొంత తప్పేది. భయంకర ఆత్మ
హత్య చేసుకున్నాడు. చిన్న నాటి నుంచి నన్ను
పెంచిన మేనమామ - ఎంత దుర్మార్గుడైనా - నా
తల్లి తర్వాత తల్లి వంటివాడు. అతణ్ణి గురించి కాస్త
యేడవడానికై నా నాకు తీసిక లేదు వాధూ ! ఎప్పు
డొస్తావు ?

సంతోష మొనగూర్చు సహకార వనముల

కాసారముల నుషకాలనుందు,

సరస శీతల తరుచ్ఛాయల శుకపికా

ద్యనురాగ రుచుల మధ్యాహ్నమందు,

హృద్యగోదావరీ ప్రియసైకతముల తీ

యని గానరమల సాయాహ్నా నుందు

అవధులు లేని నీలాకాశ వీధుల

రయణీయ కాంతుల రాత్తులందు

రంజనమ్ముగ ప్రేమానురాగములతో
బ్రతుకు సాగింప, కేల నీ రాజకీయ
ఊసరక్షేత్ర మందు వియోగ దుఃఖ

భారమున క్రుంగి బంధలు పడుట మనకు ?

(బెంగను, నిరుత్సాహాన్ని కనబరచి, మళ్ళీ తేరుకుని)
అట్టి ఆనందాన్ని ఆనుభవించే అవకాశం నేడు పేద
లకు ఎక్కడుందీ ? దానిని ప్రజలందరికీ కలిగించడా
నికే కదా నేటి మా ప్రయత్నం ? రేపటిలో ఇలా
అలా - సుఖమో, దుఃఖమో - ప్రజారాజ్యమో,
నిరంకుశ పాలనమో - అర్థిక సమత్వమో, అధిక
సంఖ్యాక దాస్యమో - తేలిపోతుంది. ఓ ప్రజలారా !

నిర్మలముగ మీరు నిత్యకల్యాణంబు
పచ్చతోరణముగ బ్రతుక దలతు
రేని, పేదలార ! పూని గెల్పింపుడు
ఉత్సహించి కూలి యూనియనును.

(తె ర)

రంగం 12

[ప్రభాతవేళ. ఒక వీధి చక్కగా జాతీయ పతాకాలతో అలంకరించబడి వుంటుంది. కుర్రాళ్ళు హడావుడిగా వేదిక మీద నుండి ఈవలనండి ఆవలకు వెళుతుంటారు. . జై కొట్టుకుంటూ జోగులు వస్తాడు.]

జో : ఓ ఆనందం ! ఆనందం ! ఈ ఆనందంతో నేను చచ్చిపోయేలాగున్నానా దేవుడా ! ఎన్నికల్లో మా గాయకులంతా గెల్చారు. మా జ్యోతిస్సు గారు గెల్చారు. మా పేదలపార్టీ గెల్చింది. ఇంక మాకు కూడికీ, గుడ్డకూ లోటు వుండదు. ఈ పండగలో నేను కూడా పాల్గొనాలి. (ఆనందంతో నిష్క్రమిస్తాడు. వెనకనుంచి విశ్వనాథ మహిమతి విచారంగా ప్రవేశిస్తాడు.)

వి : పోయింది. ఇంకేముంది. అంతా పోయింది. ఎన్నికలలో గెలుద్దామని వ్రేస్తే రొక్కం అంతా నెదజిమ్మాను. ఒక్కడా, యిద్దరా; లక్షల కొలది వోట

రక్తి డబ్బెక్కడ పెట్టగలం ? కొందరు కుంకలు నా దగ్గర డబ్బు పుచ్చుకుని, వోట్లుకెళ్ళి ఆ కూలీ పార్టీకి తగలేశారు. సామూహ పోయింది. దిమ్మా పట్టింది. ఆ శివరాంగాడే సగం తినేసి చచ్చాడు. ఉన్న సగం నేను తగలేశాను, రాడీ గాడిదకొడుకుల్ని మేపి. ఇక భూములున్నాయి. వాటిని యీ కొత్త గవర్నమెంటు పట్టుకుపోద్ది గావును. కొడుకుగూడా వాళ్ళలోనే కలిశాడు. వాడు గూడా గెల్చాడుగా కూలీ తరపున! ఒక్కటే ఆశవుండి. వాడి న్వారా మనది మనం నిల్పుకోడానికి ప్రయత్నం చెయ్యాలి. వాడెక్కడ దొరుకుతాడు ? (అంత ప్రేమకుమార్ ప్రవేశిస్తాడు.)

వి : (సిగ్గుతో) అబ్బాయ్ !

ప్రే : నమస్కారం నాన్నగారు !

వి : ఇంటికి రావూ ?

ప్రే : నా కిల్లెక్కడది ? కూలీ యూనియన్ ఆఫీస్ నా యిల్లు.

వి : నా నెత్తి మీద కొట్టుకోడానికా — అంత భవంతీ, అన్ని వేల ఎకరాలూ ?

ప్రే : ఏమో. నాకందులో యాగాని ఆస్తి గూడా అక్కర్లేదు.

వి : నా అనంతరం ?

ప్రే : ప్రభుత్వమే దాన్ని స్వాధీనం చేసుకొంటుంది.

వి : నీ బ్రతుకు తెరువు ?

ప్రే : మా ప్రభుత్వంలో బ్రతుకు తెరువు లేకపోవడం అనేది వుండదు, నాన్నగారు! ప్రభుత్వానికి బాధ్యత లేనంత కాలమూ ఎవడి బ్రతుకు తెరువు వాడే చూసుకోవలసి వచ్చేది. దాని విషయాలితోలే పెట్టుబడిదారీ భూస్వామిక విధానాలు. ఈ స్వరాజ్యంలో ఇప్పుడలా కాదు. ప్రతి వ్యక్తి బ్రతుకు తెరువునూ ప్రభుత్వమే చూస్తుంది ఇక వ్యక్తిగత ఆస్తికీ, స్వార్థానికీ సంఘంలో అవసరమూ లేదు, ఆస్కారమూ లేదు. మీ రేమీ బెంగ పెట్టుకోకండి.

వి : ఇంతకష్టపడి సంపాదించిన ఆస్తి—

ప్రే : అది పూర్తిగా ప్రభుత్వానిదే. దానికేం పర్వాలేదు. ప్రభుత్వం మీ కంటే పొదుపైంది.

వి : నీవూ ఆ పార్టీలో వాడివేగా ? దీనికేమీ చెయ్యలేవు ?

ప్రే : ఈ మాట మరెక్కడా అనకండి ప్రమాదం. సెలవు. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

వి : (తల రెండు చేతు ల్లో పట్టుకుని) ఇక నాకు ఆత్మహత్యే శరణ్యం. నన్ను విడిచి ప్రపంచం చాలా

దూరం ముందుకుపోయింది. (నిష్క్రమిస్తాడు. వెనుక నుంచి పూలదండ చేతికి తగిలించుకొని మధుమూర్తి ప్రవేశిస్తాడు. వెంట చాలమంది ప్రజలు వుంటారు.)

మధు: (చేతులు మోడ్చి) కార్మికులారా ! కృషికులారా ! నిరుపేద ప్రజలారా ! మీ కందరికీ నా కృతజ్ఞతాభివందనాలు. పేదలకు వోట్లెచ్చి పేదలపార్టీని గెలిపించి గాంధీ మహాత్ముని ఆదర్శాలకు, స్వప్నాలకు ఒక రూపం ఇచ్చి హరిజన బాలిక పరంజ్యోతిని స్వతంత్ర భారత అధ్యక్షురాలుగా చేశారు. మీ కినే నా ధన్యవాదాలు. మన పార్టీ ప్రణాళిక వెంటనే కార్యరూపంలో పడుతుంది. మీరంతా మహాసభకుపదండి.

[నిష్క్రమిస్తాడు. వెనుకనుంచి నిమ్మల్ ప్రవేశిస్తాడు పాడుతూ]

ని : (పాట)

ప్రభాత మయ్యిందోయ్

ప్రభాస మయ్యిందోయ్, జగము

మహస్సు పెరిగి, రహస్సు విరిగి

అహస్కరోదయ, సహస్ర కరముల

ప్రభాత మయ్యిందోయ్,

ప్రభాస మయ్యిందోయ్, జగము

దర్శింప జేవులు, చర్చితహీనులు
పీడితులంతా, తాడితులంతా

పండుగ జేసే, పర్వదిన మ్మిది
ప్రభాత మయ్యిందోయ్,
ప్రభాస మయ్యిందోయ్, జగము
నిరాధార కార్మికులారా !
పరాధీన జీవికలారా !

శ్రామిక విజయా, రంభ మహోత్సవ
భవ్యక్షణ మిది, భాగ్యోదయ మిది
అనుభవింపుడోయ్, అంతా మీదే

ప్రభాత మయ్యిందోయ్,
ప్రభాస మయ్యిందోయ్, జగము !

ఓ ప్రజలారా !

పటుతర ఝంఝా విధగ్నమైనను — వెన్న

చిగురింప కుండునా చెట్లగములు ?
ఘోరాంధకార సంకులమైనను ధర్మి
వెలుగొందకుండునా వేగువేళ !

గ్రీష్మోపపాగ్ని కారితమైన, జడివాన
చలువ లభింపగా సస్యవతికి !

మబ్బుచీకటిలోన మాటుజేందిన జ్యోతి
తెరదీసి వెలుగదా దివ్యకాంతి ?

జగతినిన్ దాపురించును శక్తిమించి
చిక్కు పెట్టెడి కష్టమ్ము లొక్కకపుడు,
అంతమాత్రముచేత మీ యాత్మబలము
జారిపోవగ నీకుడో శ్రమికులార !

(నిష్క్రమిస్తాడు. అంత ఉల్లాసంగా పాడుకుంటూ
మిత్ర ప్రవేశిస్తుంది. చేతిలో అందమైన ఒక పూలదండ
వుంటుంది.)

మి : (పాట)

వసంతకాలం వచ్చింది !

పసందులన్నీ తెచ్చింది !!

కోకోరవముల్, కోమల సుమముల్

గున్నమామిడుల్, వెన్నెల నీడల్

బ్రతుకున హాయిని కూర్చింది !

బ్రహ్మానందం చేర్చింది !!

మోడుకొమ్మల నెల్ల, మోసులెత్తించింది

ఎందుకాడలనుండి, ఇగురు చూపెట్టింది,

నిరాశలన్నీ నిలిపింది,

దురాశలన్నీ దులిపింది

కష్టకాలం గడిపివేసి,

కాంక్షలకు నవ్యత ఘటించి,

సుఖాంతానికి తెచ్చి, బ్రతుకుల
శోభలెన్నో కూర్చె నోహో !

(అంతమధు ప్రవేశిస్తాడు. చేతికి పూలదండ వుంటుంది)

మధు : మిత్రా ! ఆనందోత్సవాన్ని నీవొకతవే జరుపు
కొంటున్నావే !

మి : ఇది యజ్ఞం, మధూ ! యజ్ఞం. దీన్ని మఘకామేష్టి
అంటారు. దీంట్లోనుంచి మధు వస్తాడు.

మధు : ఐతేవచ్చాను.

మి : ఓహో నీవేనా ! (మెడలో పూలదండ వేస్తుంది.
మధు తన చేతిదండ ఆమె మెడలో వేస్తాడు. ఒకరి
ఒడిలో ఒకరు ఒక్క క్షణం మౌనంగా వుంటారు.
తెరలో “ఇది రాధా మాధవ—” అని పాట విని
పిస్తుంది.)

మధు : మిత్రా ! మహాసభ ప్రారంభమౌతున్నది. నీ
వింకా రాలేదని నిన్ను వెతుక్కుంటూ వచ్చాను.

మి : నీ వలా వస్తావనే ఆలస్యం చేశాను. క్షమించు,
మధూ ! పద పరంజ్యోతికి పట్టాభిషేకం చేదాం.

మధు : ఈ విజయం, యీ మహోత్సవం అంతా నీదే.
మిత్రా, మొత్తం రాష్ట్రం రాష్ట్రం నీ చేతులమీద
నడిపించావు!

మి : ఆకాశాన్ని యెగిరే గరుడపక్షి తననీడను నేలమీద
యీడ్చుకొంటూ పోతుంది. ప్రియా! నీ నీడను
కదా, యెన్ని రాపిడులైనా పడాలి. (ఒడిలో వాలి
నిట్టూర్పు విడుస్తుంది)

మఘ : మనం కొంచెం కష్టపడ్డా, యీ అశేష పీడిత
ప్రజానీకానికి సౌఖ్యం చేకూర్చగలుగుతున్నాం కదా?

మి : అదేలే. అయినా యిక నిన్ను విడిచి వుండలేను. ఈ
కార్యప్రణాళికా నిర్వహణంతా మీరే చూచుకోండి.

మఘ : నాకు మాత్రం యెందుకు? పరంజ్యోతి భారత
ప్రభుత్వ అధ్యక్షురాలైంది గదా! అంతా ఆమెనే
చూచుకొమ్మని, మనం ఆనంద...

(పరంజ్యోతి ఒక పుష్పమాలతో ప్రవేశిస్తుంది)

పర : ఆనంద తన్మయత్వంలో యిక మే మెవళ్ళనూ కని
పించం గాబోలు !

మి, మఘ : (సిగ్గుపడతారు)

పర : (ఇద్దరిచేతులూ కలిపి దండతో కడుతుంది) యిది
లోపాయకార్థి పెళ్ళి. రేపు నిఘ్నూల్ యోగిగారి ఆశ్వ
ర్యాన ఢిల్లీ దర్బారులో అసలు పెళ్ళి. ఏమే మిత్రా?
ర్యాన ఢిల్లీ దర్బారులో అసలు పెళ్ళి. ఏమే మిత్రా?

మి : మన నలుగురి వివాహమూ ఒక్కసారే కావాలి,
అక్కా?

పర : నలుగురెవరే ?

మి : ప్రేమకుమార్.

పర : నీ కింకా ఆ మంకుబుద్ధి పోలేదు!

(తెరలో మళ్ళీ పాట వినిపిస్తుంది)

మఘ : ఇక పదండి.

(నిష్క్రమిస్తారు. అంత తెర లేస్తుంది. అది సర్వా
లంకార శోభితంగావున్న సభామంటపం. ప్రజలు,
ఉద్యోగులు బాదులుతీర్చి కూర్చుని వుంటారు. వేదిక
మీద ప్రేమకుమార్, దయానందరావు, జోగులు
అవీ ఇవీ సదురుతూ వుంటారు. తెర వెనుకనుంచి
సంగీతం వినిపిస్తూ వుంటుంది.)

(పాట)

ఇది రాధామాధవ కళ్యాణోత్సవము,
ఇది కూలీరాజ్య రమా రమ్యోదయము,
సుమసుందర సుమనోహర
సుమనస్కర సాధనమిది.
మానవ ధాత్రికి స్వామ్య స
మాజ పునఃశోధన మిది,

ఇది రాధా....

ఇది కూలీ....

క్షేశములకు భవచింతా
లేశములకు తాపీయని
పోటీపోరాటాలకు
చోటీయని రాజ్యమిదీ.

ఇది

ఇది

దురదృష్టము, దుర్మార్గము
తుడిచితి మ్రోరసిరాతో,
పోటీపోరాటాలకు
చోటీయని రాజ్యమిదీ

ఇది

ఇది

దురదృష్టము, దుర్మార్గము,
తుడిచితి మ్రోరసిరాతో
అవనీకావ్యములో మా
నవు డిక నొక శ్రావ్యగీతి

ఇది ...

ఇది ...

సౌభాగ్యము, స్వాతంత్ర్యము,
సౌందర్యము, సౌహార్దము,

స్వేచ్ఛా స్నేహములతోడ
జీవింతురు మానవులిక.

ఇది

ఇది

(అంత నిమిషాల్, పరంశోధి, మిత్ర, మఘమూర్తి, వరుసగా ప్రవేశిస్తారు. జై జై నినాదాలతో ప్రజలు వారిని పుష్పమాలాలంకృతులని చేస్తారు. తమకునచ్చిన మాలలని తీసి పరంశోధి మెడలో వేస్తారు - మఘ, మిత్ర వగైరాలు. చేతులుమోడ్చి మానంగా నిలబడి వుంటుంది పరంశోధి. తెరలో సంగీతం వినిపిస్తూనే వుంటుంది అంతసేపూ.)

పర : నా ప్రజలారా! ఈ సంతోష సమయంలో నే నేమీ మాట్లాడలేను. ఎన్ని తుఘానుల్ని ఎదుర్కోవలసి వచ్చినా, కడకు మన నావ ఒడ్డు చేరింది. భూస్వామిక చౌరన్యానికిలోనై. మన నాయకులు, వర్కర్లు, జైల్పలోను. హాస్పిటల్స్ లోనూ బాధలు పడవలసివచ్చినప్పటికీ, నా నా అవస్థలు, హింసలు భరించవలసి వచ్చినప్పటికీ, ప్రజలు తమను తామే నడిపించుకొని కూలీయూనియన్ ను గెలిపించి, ఉద్యమాన్ని జయప్రదంచేసి, కూలీరాజ్యాన్ని స్థాపించారు. ఈవిషయంలో

జాతి, కుల మత వివక్షత లేకుండా ఉద్యమం కోసం పాటుపడిన ప్రజలకు నా ధన్యవాదాలు. మనకు ఆదర్శజ్యోతి అయిన గాంధీమహాత్ముని ఆశయాలకు నేటికొక స్వరూపాన్ని ఇచ్చిన మీకు ఆమహాత్ముని ఆత్మ ఎల్లప్పుడు తోడ్పడుగాక. ఇక మన ఉద్యమ ఆదర్శాలన్నీ కార్యరూపంలో పెట్టడానికి వెంటనే ప్రారంభిస్తాం. నిరుద్యోగాన్నీ, నిరాశనీ, దారిద్ర్యాన్నీ, దాస్యాన్నీ, బాధనూ, బలహీనతనూ, అవిద్యనూ, అధర్మాన్నీ నిర్మూలించి — మన ప్రజలందరికీ చాలి నంత తిండి, బట్ట, కొంప కలిగిస్తాం. ఈ కూలిపేటల్ని ఎత్తేసి ఐదు సంవత్సరాల ప్రణాళికలో నందన వనాల్లాంటి ఆదర్శ గ్రామాలు నిర్మిస్తాం. ధనమూలకమైన ఉత్పత్తి సాధనాలన్నీ ప్రభుత్వమే స్వాధీనం చేసుకుని ప్రతి కుటుంబము నిత్య కళ్యాణం పచ్చతోరణంగా కలకల్లాడుతూ జీవించడానికి ప్రభుత్వమే బాధ్యత వహిస్తుంది. ఇంతకాలమూ మనిషి మరోమనిషి భోగలాలసతకు సాధనంగా ఉపయోగింపబడ్డాడు. ఇకనుంచి మనిషి ఒకసాధనం కాదు, మనిషే పరమావధి. సాంఘిక, ఆర్థిక రాజకీయ, నైతిక, వైజ్ఞానిక కళా ముఖ్య విషయాలన్నీ మనిషికి సంపూర్ణతను కలిగించే సాధనాలు మాత్రమే. ఇదే మనపార్టీ పరమార్థం. ఈ పర

మార్థాన్ని ప్రత్యక్షంగా సంస్థాపించడం నేడే మనం
ప్రారంభిస్తాం. ఈ కార్యక్రమనిర్వహణలో ప్రజలంతా
ప్రతివ్యక్తి తోడ్పడవలసి వుంది. గాంధీ మహాత్ముడు
దృష్టివధంలో చిత్రించుకొన్న రామరాజ్య మిదే.

(ప్రక్కనే అమర్చబడివున్న మహాత్ముని చిత్రపటాన్ని
ఆవిష్కరిస్తుంది. అందరూ జై జై నినాదాలు చేస్తారు
అంత సింక్యుల్ ముందుకు వస్తాడు.)

ని : సోదరులారా !

ఉర్వియెల్ల మేల్కొంచె, అభ్యుదయమయ్యె
కూలియూస్యను స్వారాజ్య మేల నొడిగె
సాగె స్వామ్య సామాజిక స్థాపనమ్ము
ఆకృతి ధరించె బాపూజి ఆశయమ్ము
బాధ్యతవహించి ప్రజలార! పడయు డింక
ఎల్ల సౌభాగ్య సౌఖ్యము, లెల్ల రుచులు.

(అంతా భక్తితో లేచినిలబడి, జాతీయగీతంపాడతారు)
(గీతం)

జయ జననీ, జయ జననీ,
జయ భారత జననీ!

జయ భారత జననీ జయ
జయ సర్వజగ జీవనీ !

జయ నానాద పద సరోజ !

జయ సర్వోదయ సమాజ !

జయ పుష్కల సుశ్యామల
సస్యామృత పృథువాణీ !

జయ సకల కళామందిర !

జయ నిఖిల సుఖేందిర !

జయ మఘ మఘర వనేందిర !

జయ రాగసుధా బంసుర !

జయ మధ్యందిన దివ్య
చ్ఛండార్క మణీమకుటా !

జయ సుందర శోభాకర
శరదిందు జటాజూటా !—

జయ తుహిన గిరి తుహిన తు
షార్దర్ద్ర దయా స్వాంతా !

జయ ఆపాద ఘనోజ్వల
ఝంఝానిల విక్రాంతా !

జయ సమస్త పీడితజన
భయ బాధామయ హరణా

జయ సత్య ప్రేమా హిం
సా ధర్మ సమాచరణా

జయ శర్వాణీ, వాణీ !

జయ కల్యాణీ, రాణీ !

జయ పవిత్రధాతీ ! జయ

జయ నిత్యోదిత సుగాత్రీ !

జయ జయ జయ జన్మభూమి !

జయ జయ జయ కర్మభూమి !

జయ జయ జయ వరవర్ణా

జయ జయ జయ అన్నపూర్ణా !

(మెల్లిగా తెరవాల్సింది.)

సంపూర్ణం.

బీచ్‌సంఘము
తెలంగాణ (గతాంతరం,
:: పుష్పము.

82

BC

PLA 105 B 183

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA105B 183
పుస్తకం పేరు	మీరంగు
తారీఖు	25/10/24
మొదట లభ్య	Yes
వెనుక లభ్య	Yes
మొత్తం పేజీలు	129
పెద్ద పైకా పేజీలు	No
ఖాళీ పేజీలు	0, 1, 80
లేని పేజీలు	No
తయారు చేసినది	Prathiyuthi
పేజీలు విడదీసినది	✓ 7 Lines
స్కాన్ చేసినది	Hasanul
పరీక్ష చేసినది	RAMYA
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చేయబడింది	
తప్పులు	No
పరిస్థితి	Good